

Financováno
Evropskou unií
NextGenerationEU

Národní
plán
obnovy

Název projektu	NPO SU – Transformace formy a způsobu vzdělávání na Slezské univerzitě v Opavě
Registrační číslo projektu	NPO_SU_MSMT-16611/2022

Ekonomika a správa sociálního zabezpečení

Distanční studijní text

Ladislav Průša

Opava 2023

**SLEZSKÁ
UNIVERZITA**
FAKULTA VEŘEJNÝCH
POLITIK V OPAVĚ

Obor: 031 – Společenské vědy o lidském chování, 042 – Právo, 092 – Sociální péče, péče o příznivé životní podmínky, 099 – Zdravotní a sociální péče, péče o příznivé životní podmínky

Klíčová slova: sociální zabezpečení, pojistné na sociální pojištění, důchodové pojištění, nemocenské pojištění, státní politika zaměstnanosti, zdravotní pojištění, státní sociální podpora, pěstounská péče, pomoc v hmotné nouzi, životní minimum, dávky pro osoby se zdravotním postižením, příspěvek na péči, ČSSZ, Úřad práce ČR

Anotace: Cílem předmětu je seznámit studenty se základními podmínkami pro přiznání sociálních dávek z jednotlivých sociálních systémů a s hlavními problémy, které souvisejí s jejich poskytováním. Student získá vědomosti o systému sociálního zabezpečení v ČR a jeho organizaci.

Autor: **doc. Ing. Ladislav Průša, CSc.**

Obsah

ÚVODEM.....	5
RYCHLÝ NÁHLED STUDIJNÍ OPORY	6
1 TŘI PILÍŘE SYSTÉMU SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ V ČESKÉ REPUBLICE..	7
2 POJISTNÉ NA SOCIÁLNÍ POJIŠTĚNÍ	17
3 VÝVOJ SOCIÁLNÍCH PŘÍJMŮ OBYVATELSTVA V LETECH 2010 – 2022	22
4 DŮCHODOVÉ POJIŠTĚNÍ	30
5 NEMOCENSKÉ POJIŠTĚNÍ	48
6 STÁTNÍ POLITIKA ZAMĚSTNANOSTI.....	62
7 STÁTNÍ SOCIÁLNÍ PODPORA.....	71
8 DÁVKY PĚSTOUNSKÉ PÉČE A ZAOPATŘOVACÍ PŘÍSPĚVKY.....	80
9 ŽIVOTNÍ MINIMUM A POMOC V HMOTNÉ NOUZI	86
10 DÁVKY PRO OSOBY SE ZDRAVOTNÍM POSTIŽENÍM	95
11 PŘÍSPĚVEK NA PÉČI	101
12 ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ A ÚŘAD PRÁCE ČR	109
LITERATURA	116
SHRNUTÍ STUDIJNÍ OPORY	117
PŘEHLED DOSTUPNÝCH IKON	118

ÚVODEM

Vážené kolegyně, vážení kolegové,

právě jste otevřeli text, který by Vám měl být oporou při studiu předmětu Ekonomika a správa sociálního zabezpečení. V souvislosti s očekávanými demografickými trendy budou zejména na systémy důchodového pojištění, zdravotní péče a sociálních služeb kladeny zvýšené nároky, je přitom zřejmé, že na řešení důsledků vyplývajících ze stárnutí populace není naše společnost v současné době připravena.

Hlavním cílem tohoto textu je předložit Vám souhrn aktuálních informací o organizaci, financování a řízení jednotlivých sociálních systémů a hlavních podmínkách nároku na nejdůležitější sociální dávky.

Je zřejmé, že na tomto relativně malém prostoru není možno postihnout všechny problémy, které jednotlivé sociální systémy v naší zemi v současné době provázejí. Proto pro ty z Vás, kteří mají zájem seznámit se hlouběji s těmito problémy, doporučuji věnovat pozornost další odborné literatuře, kterou v jednotlivých kapitolách uvádím.

Sami při studiu tohoto předmětu budete mít možnost prezentovat svoje představy o řešení aktuálních problémů týkajících se jednotlivých sociálních systémů v naší zemi. Součástí Vašich studijních povinností je zpracování krátké seminární práce v rozsahu cca 10 tis. znaků na Vámi zvolené téma, týkajícího se uvedené problematiky. Jako inspiraci k volbě tématu lze využít témata korespondenčních úkolů, která jsou uvedena v rámci každé kapitoly.

V průběhu Vašeho studia jsem připraven průběžně s Vámi konzultovat jednotlivé problémové okruhy. V době moderních informačních technologií není nutné stanovovat pevné termíny konzultačních hodin, ale prostřednictvím mailové korespondence je možno domluvit si termín, který bude vyhovovat oběma stranám.

Přeji Vám příjemné chvíle strávené při studiu otázek ekonomiky a správy sociálního zabezpečení.

RYCHLÝ NÁHLED STUDIJNÍ OPORY

Vážené kolegyně, vážení kolegové,

na následujících stránkách je obsažena stručná charakteristika jednotlivých sociálních systémů a nejvýznamnějších sociálních dávek. Celý sociální systém se dynamicky vyvíjí, proto je na těchto stránkách zachycena charakteristika těchto dávek k 30. červnu 2023. Je proto nezbytné navštěvovat přednášky a soustavně sledovat sdělovací prostředky tak, abyste disponovali aktuálními poznatky o celém sociálním systému.

Je zřejmé, že na následujících stránkách nemohou být zachyceny všechny problémy, které celý systém řeší. Proto je nezbytné věnovat pozornost rovněž studiu aktuální literatury, která je obsažena v závěru této studijní opory, svoje poznatky můžete rozšířit i studiem další literatury, která je obsažena u některých kapitol tohoto textu.

Ladislav Průša

1 TŘI PILÍŘE SYSTÉMU SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ V ČESKÉ REPUBLICE

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

V této kapitole je věnována pozornost základní struktuře sociálního systému v naší zemi a stručně charakteristice důvodů, vedoucích k tomuto řešení.

CÍLE KAPITOLY

Cílem kapitoly je seznámit studenty se základní strukturou systému sociálního zabezpečení v naší zemi, se základní charakteristikou sociálních situací, které jsou v jednotlivých sociálních systémech řešeny, jaké sociální dávky tyto sociální situace řeší, jak jsou tyto sociální dávky financovány a kdo jejich výplatu zabezpečuje po organizační stránce.

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

sociální pojištění – důchodové pojištění – nemocenské pojištění – zdravotní pojištění – pojištění v nezaměstnanosti – státní sociální podpora – sociální pomoc

VÝKLADOVÁ ČÁST

Nedílnou součástí celkových společensko-politických a ekonomických změn v naší zemi v 1. polovině 90. let byla rozsáhlá sociální transformace. Systém sociálního zabezpečení, který byl u nás do té doby v platnosti, byl ve svých základních principech koncipován ve 2.

polovině 50. let, tedy v době, kdy existovaly zcela jiné představy o řízení společensko-ekonomických procesů a bylo tedy naprosto zřejmé, že tento systém nebyl připraven řešit nové úkoly, které nový politický systém před sociální systém kladl.

Dřívější sociální systém zahrnoval více než 60 sociálních dávek, kdy některé sociální situace byly řešeny duplicitně, přesto tento systém neřešil řadu sociálních situací, jejichž důsledky ve vyspělých evropských zemích patřily ke standardnímu okruhu, které sociální dávky řeší. Tyto nedostatky měly za následek, že v sociální oblasti např.:

- nebyly stanoveny stejné podmínky nároku pro muže a pro ženy (např. neexistoval vdovecký důchod),
- jednotlivé sociální dávky měly konstantní úroveň po celou dobu pobírání (neexistovaly pravidla pro jejich valorizaci, jejich úpravy se řešily ad hoc), atd.

Proto byl souběžně se scénářem ekonomické reformy vypracován v r. 1990 i scénář sociální reformy, který nastínil základní kroky transformace v této oblasti. Prioritním úkolem přitom byla konstrukce záchranné sociální sítě, jejímž základním cílem byla ochrana širokých vrstev obyvatelstva před dopady ekonomické transformace v zájmu zabezpečení její sociální průchodnosti. Proto byla v jejím rámci koncipována opatření v oblasti:

- zaměstnanosti (vytvoření úřadů práce, koncipování hmotné zabezpečení v nezaměstnanosti, realizace aktivní politiky zaměstnanosti),
- mzdového vývoje (koncipování minimální mzdy a pravidel pro stanovení tzv. směrného růstu mezd),
- důchodového zabezpečení (stanovení principů valorizace vyplácených i nově přiznávaných důchodů),
- ochrany rodin s dětmi (stanovení životního minima a pravidel pro valorizaci dávek pro rodiny s malými dětmi),
- ochrany bydlení,
- poskytování sociálních služeb.

Současně byly zahájeny práce na tvorbě nových sociálních systémů – systému sociálního pojištění, státní sociální podpory a sociální pomoci. Výhodou tohoto postupu byla skutečnost, že jednotlivá sociální opatření, přijímaná v letech 1991 – 1994 (především v oblasti dávek státní sociální podpory) byla koncipována podle těch principů, na nichž jsou nově připravované systémy postaveny, tzn. že přechod ze stávajících do nově koncipovaných systémů byl poněkud usnadněn.

V rámci transformace systému sociálního zabezpečení byly na počátku 90. let v souladu se scénářem sociální reformy zahájeny práce na vytvoření tří na sebe navazujících systémů – systému sociálního pojištění, státní sociální podpory a sociální pomoci. Tyto systémy se od sebe liší ve třech hlavních aspektech:

- jakou sociální situací řeší,
- jakým způsobem jsou dávky v jednotlivých systémech financovány,
- jakým způsobem jsou tyto systémy organizačně zabezpečeny.

V rámci systému sociálního pojištění jsou řešeny ty sociální situace, na které se občan může předem připravit (tedy pojistit se) formou odložení části své dnešní spotřeby na krytí budoucí nejisté dlouhodobé či krátkodobé sociální situace. V tomto směru jsou koncipovány systémy:

- důchodového pojištění,
- nemocenského pojištění,
- zdravotního pojištění,
- státní politiky zaměstnanosti (pojištění v nezaměstnanosti),
- úrazového pojištění.

Jednotlivé subsystémy jsou financovány z pojistného (resp. ze sociálního pojištění, z příspěvku na státní politiku zaměstnanosti a ze zdravotního pojištění), které platí podle přesně stanovených podmínek:

- zaměstnanec (ze své hrubé mzdy),
- zaměstnavatel (z objemu vyplacených hrubých mezd),
- osoby samostatně výdělečně činné (ze svého vyměřovacího základu),

přičemž v systému zdravotního pojištění za některé sociální skupiny (především děti, důchodce, ženy na mateřské dovolené) platí pojistné rovněž stát.

Pojistné je odváděno buď do veřejnoprávního fondu (pokud jde o systém zdravotního pojištění) nebo do státního rozpočtu (pokud jde o ostatní pojistné subsystémy), v jehož rámci je zřízen samostatný účet, na němž jsou shromažďovány příspěvky na důchodové pojištění a z něhož jsou financovány všechny důchody vč. správních výdajů.

Jednotlivé systémy jsou organizačně zabezpečeny prostřednictvím:

- České správy sociálního zabezpečení (systém důchodového a nemocenského pojištění),
- Všeobecné zdravotní pojišťovny a oborových, resortních a podnikových zdravotních pojišťoven (systém zdravotního pojištění),
- Úřadu práce ČR (systém státní politiky zaměstnanosti).

V rámci systému státní sociální podpory jsou řešeny sociální situace, které jsou na základě určitého společenského konsensu uznány za zřetele hodné. Jde o sociální situace, kdy je účelné rodinu, především rodinu s dětmi, podpořit. Jedná se např. o narození dítěte, péči

rodičů o ně v raném stádiu, jeho výchovu po celou dobu přípravy na povolání atd. V tomto směru jsou v systému koncipovány přídavek na dítě, rodičovský příspěvek, porodné, příspěvek na bydlení a pohřebné. Do této skupiny dávek patří rovněž dávky pěstounské péče a zaopatřovací příspěvky, které jsou v současné době upraveny zákonem o sociálně právní ochraně dětí. Jednotlivé dávky jsou financovány z daní, tedy ze státního rozpočtu v rámci nejširší celospolečenské solidarity a jsou vypláceny prostřednictvím Úřadů práce ČR.

V rámci systému sociální pomoci jsou řešeny obtížné sociální situace, které občan není schopen řešit sám nebo s pomocí vlastní rodiny. V návaznosti na výsledcích sociální práce, základní metody sociální pomoci, je sociální pomoc poskytována v těchto základních formách:

- formou sociálních služeb, které jsou poskytovány především nestátními neziskovými organizacemi, obcemi, městy a kraji, v posledních letech rovněž komerčními subjekty,
- formou sociálně právní ochrany, dávek pomoci v hmotné nouzi a dávek pro osoby se zdravotním postižením, které poskytuje stát prostřednictvím obcí s rozšířenou působností a Úřadu práce ČR.

Jednotlivé formy sociální pomoci jsou financovány ze státního rozpočtu a z rozpočtů obcí, měst, krajů, nestátních neziskových organizací a komerčních subjektů. Počátkem 90. let se navrhovalo naprosto jednoznačně oddělit od sebe kompetence státních a samosprávných orgánů tak, aby bylo každému občanu zřejmé, co je výsledkem působnosti obce (města) a co je výsledkem působnosti státu. V rámci II. fáze reformy veřejné správy však byl tento princip přehodnocen. V současné době je však zřejmé, že toto rozhodnutí nebylo – zejména při řízení a financování sociálních služeb – šťastné, a proto je vhodné obnovit zejména diskuse o roli státu a samosprávných orgánů, zejména krajů, v této oblasti.

Realizaci jednotlivých reforem po r. 1990 provázela řada výrazných filosofických změn v přístupech k řešení jednotlivých sociálních situací, a to zpravidla v závislosti na tom, které politické strany byly zastoupeny ve vládě nebo v Parlamentu. Podmínky pro přiznání řady sociálních dávek a pravidla jejich financování jsou tak opakovaně změkčovány (a to často bez ohledu na jejich dlouhodobou ekonomickou udržitelnost) nebo zpřísnovány (zpravidla s ohledem na realizaci úsporných opatření bez zřetele k jejich sociální udržitelnosti). Tato skutečnost je důsledkem toho, že naše republika postrádá sociální doktrínu založenou na moderním pojetí lidských práv, která by byla výsledkem společenského konsensu a která by sloužila jako vodítko pro řešení jednotlivých sociálních problémů. Tato doktrína by jednak:

- chránila společnost před neuváženými zásahy politických stran, před populistickými sliby předvolebních programů nebo opozičních politiků,
- stabilizovala společenské prostředí a při změně společenských podmínek by umožnila modernizaci jednotlivých sociálních nástrojů, aniž by se tím destabilizovala společnost.

Základní struktura systému sociálního zabezpečení je zřejmá z následujících grafických znázornění.

graf č. 1:

Tři pilíře systému sociálního zabezpečení v České republice

	sociální pojištění	státní sociální podpora (vč. dávek pěstounské péče)	sociální pomoc
typ řešené sociální situace	situace, na které se lze dopředu připravit odložením své kupní síly	situace, které jsou na základě určitého společenského konsensu uznány za zřetele hodné, kdy je účelné rodinu podpořit	situace, které občan není schopen řešit sám nebo s pomocí vlastní rodiny – hmotná nouze, sociální nouze, sociálně právní ochrana
způsob financování	sociální pojištění	daně	daně
administrace (org. zabezpečení)	ČSSZ, ÚP ČR, zdravotní pojišťovny	ÚP ČR	ÚP ČR, samospráva, ORP, NNO, ...

pramen:

vlastní zpracování

graf č. 2:

Struktura systému sociálního pojištění v České republice

situace – sociální pojištění	subsystém sociálního pojištění	sociální dávka	administrace
stáří	důchodové pojištění	starobní důchod	ČSSZ
invalidita		invalidní důchod	
ztráta partnera		vdovský, vdovecký, sirotčí důchod	ČSSZ
nemoc	nemocenské pojištění	nemocenská,	ČSSZ
(dlouhodobé) ošetřování, mateřství,		(dlouhodobé) ošetřovné,	
těhotenství		peněžitá pomoc v mateřství, vyrovnávací příspěvek v těhotenství a v mateřství,	
otcovská poporodní péče		otcovská poporodní péče	
nemoc, těhotenství, mateřství, porod	zdravotní pojištění	zdravotní péče (věcná dávka)	zdravotní pojišťovny
ztráta zaměstnání	státní politika zaměstnanosti (pojištění v nezaměstnanosti)	podpora v nezaměstnanosti rekvalifikace (věcná dávka)	ÚP ČR
pracovní úraz	bezpečnost a ochrana zdraví při práci (úrazové pojištění)	renta	Generali Česká pojišťovna, a.s.
nemoc z povolání			Kooperativa, a.s.

pramen:

vlastní zpracování

graf č. 3:

Struktura systému státní sociální podpory v České republice

situace – státní sociální podpora	sociální dávka	administrace
narození dítěte	porodné	Úřad práce ČR
péče o dítě do 4 let věku	rodičovský příspěvek	
výchova a příprava dítěte na povolání	přídavek na dítě	
vysoké náklady související s bydlením	příspěvek na bydlení	
úmrtí	pohřebné	
pěstounská péče	příspěvek na úhradu potřeb dítěte,	
	odměna pěstouna,	
	příspěvek při převzetí dítěte,	
	příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla,	
	příspěvek při pěstounské péči	
odchod z náhradní rodinné péče nebo ústavní výchovy	zaopatřovací příspěvek jednorázový	
	zaopatřovací příspěvek opakující se	

pramen:

vlastní zpracování

graf č. 4:

Struktura systému sociální pomoci v České republice

situace – sociální pomoc	sociální dávka	administrace
HMOTNÁ NOUZE		
nízký příjem	příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení, mimořádná okamžitá pomoc	Úřad práce ČR
SOCIÁLNÍ NOUZE		
neschopnost zajistit si základní životní potřeby z důvodu věku, nepříznivého zdravotního stavu, ...	dávky pro osoby se zdravotním postižením (příspěvek na pořízení motorového vozidla, příspěvek na mobilitu, příspěvek na úpravu bytu)	Úřad práce ČR
	sociální služby (věcná dávka)	příspěvek na péči (ÚP ČR), dotace poskytovatelům soc. služeb (MPSV)
		samospráva – příspěvky poskytovatelům
		klient – pobyt, strava, peč. služba
		zdr. pojišťovny – ošetř. péče
		NNO, obch. spol., FO
		ESF
		sponzorské dary
SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANA		
neschopnost zajistit si vymahatelnost práv v sociální oblasti	sociální služby	obce s rozšířenou působností

pramen:

vlastní zpracování

graf č. 5:

Charakteristika třetího pilíře systému důchodového pojištění v České republice

3. pilíř	sociální dávka	administrace
doplňkové důchodové spoření (penzijní připojištění se státním příspěvkem)	penze	penzijní společnosti (penzijní fondy)

pramen:

vlastní zpracování

Je zřejmé, že transformace našeho sociálního systému není dokončena. Systém není dokonale přizpůsoben potřebám tržní ekonomiky, má řadu vnitřních pnutí, které vyvolávají sociální napětí. Demografické změny a globalizace sociálních problémů nastolují problémy, které již v současné době musíme řešit. Absence sociální doktríny má za následek, že se přitom nevyvarujeme nežádoucích důsledků vyplývajících z krátkodobého "hašení požáru" při absenci dlouhodobé strategické vize, kdy by bylo možno tyto důsledky řešit postupnými "málo bolestnými" kroky. Tyto otázky se dnes v souvislosti s dopady nepříznivé epidemiologické situace a rostoucí inflací stávají ještě aktuálnějšími.

SHRNUTÍ KAPITOLY

Sociální zabezpečení lze charakterizovat jako soubor institucí, zařízení a opatření, jejichž prostřednictvím a pomocí se uskutečňuje předcházení, zmírňování a odstraňování následků sociálních událostí občanů. V různých zemích má sociální zabezpečení různý obsah, liší se charakterem, formou, cíli i vymezením okruhu sociálních událostí, které řeší. V užší pojetí se sociální zabezpečení omezuje pouze na důchodové zabezpečení a sociální služby, v širším pojetí zahrnuje péči o zdraví (léčebnou i preventivní), zabezpečení při dočasné neschopnosti pro nemoc a úraz, zabezpečení matek v případě těhotenství a mateřství, pomoc při výchově dětí v rodině, zabezpečení při invaliditě a ve stáří, zabezpečení rodinných příslušníků a pozůstalých a zabezpečení v nezaměstnanosti.

KONTROLNÍ OTÁZKA

Stručně charakterizujte hlavní rozdíly mezi systémy sociálního pojištění, státní sociální podpory a sociální pomoci.

KORESPONDENČNÍ ÚKOL

Zpracujte krátkou seminární práci v rozsahu cca 10 tis. znaků na téma "Jaká řešení jsou v našem sociálním systému financována na principu pojištění a charakterizujte důvody tohoto řešení."

ODPOVĚĎ

Hlavní rozdíly mezi systémy sociálního pojištění, státní sociální podpory a sociální pomoci vyplývají z grafu č. 1, podrobně ho nastudujte.

2 POJISTNÉ NA SOCIÁLNÍ POJIŠTĚNÍ

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

V této kapitole je věnována pozornost nejdůležitějším informacím, které se týkají plateb sociálního pojištění zaměstnanci, zaměstnavateli a osobami samostatně výdělečně činnými.

CÍLE KAPITOLY

Cílem kapitoly je seznámit studenty se základními informacemi, které se týkají plateb sociálního pojištění zaměstnanci, zaměstnavateli a osobami samostatně výdělečně činnými.

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

pojistné na sociální pojištění – vyměřovací základ

VÝKLADOVÁ ČÁST

Důchodové a nemocenské pojištění je založeno na pojistném principu, tj. na pravidelném placení pojistného. Finanční prostředky, které ČSSZ v souladu se zákonem č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, na pojistném vybere, jsou příjmem státního rozpočtu.

Pojistné na sociální zabezpečení zahrnuje platby na:

- nemocenské pojištění,
- důchodové pojištění,
- příspěvek na státní politiku zaměstnanosti.

Povinnost platit pojistné mají zaměstnavatelé, zaměstnanci, kteří jsou účastní nemocenského pojištění, osoby samostatně výdělečně činné (OSVČ) a lidé, kteří se dobrovolně důchodově pojistili. Za zaměstnance odvádí pojistné zaměstnavatel. Zaměstnanec, jako poplatník pojistného, nemá ve vztahu k placení pojistného žádné povinnosti, tyto povinnosti za něho plní zaměstnavatel, který mu srazí ze mzdy (odměny) pojistné, které odvede. Případné neplacení pojistného ze strany zaměstnavatele nejde k újmě konkrétního zaměstnance, není tím dotčena jeho účast na pojištění a případné poskytování dávky nemocenského a důchodového pojištění.

Pojistné se vypočítává stanoveným procentem z vyměřovacího základu za rozhodné období. Tímto rozhodným obdobím je u zaměstnanců kalendářní měsíc, za který pojistné platí. U OSVČ se jedná o kalendářní rok, vyměřovacím základem pro pojistné je částka, kterou si určí OSVČ, její minimální výše činí 50 % daňového základu. Je-li takto stanovená částka nižší než zákonem stanovený nejnižší vyměřovací základ, odvádí OSVČ pojistné z nejnižšího vyměřovacího základu.

Sazby pojistného z vyměřovacího základu činí:

- u zaměstnavatelů 24,8 %, z toho 2,1 % je určeno na nemocenské pojištění, 21,5 % na důchodové pojištění a 1,2 % na státní politiku zaměstnanosti,
- u zaměstnanců 6,5 % z hrubé mzdy,
- u OSVČ 29,2 %, z toho 28 % je určeno na důchodové pojištění a 1,2 % na státní politiku zaměstnanosti,
- u OSVČ, které jsou dobrovolně účastny nemocenského pojištění, činí pojistné 2,1 % z vyměřovacího základu,
- u osob dobrovolně účastných důchodového pojištění 28 % z vyměřovacího základu,

Pro výpočet pojistného se nejprve stanoví vyměřovací základ všech zaměstnanců zaměstnavatele účastných nemocenského a důchodového pojištění. Pojistné se u zaměstnance vypočte jako 6,5 % z vyměřovacího základu. U zaměstnavatele se vypočte pojistné ve výši 24,8 % z úhrnu vyměřovacích základů všech jeho zaměstnanců.

Vyměřovacím základem je u zaměstnance pro pojistné na důchodové pojištění úhrn příjmů, které jsou předmětem daně z příjmů fyzických osob podle zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, které nejsou od této daně osvobozeny a které mu zaměstnavatel zúčtoval v souvislosti se zaměstnáním, které zakládá účast na nemocenském pojištění.

Maximálním vyměřovacím základem zaměstnance pro placení pojistného je částka ve výši 48 násobku průměrné mzdy (pro rok 2023 činí 1 935 552 Kč). Rozhodným obdobím, z něhož se zjišťuje maximální vyměřovací základ zaměstnance, je kalendářní rok. Přesáhne-li v kalendářním roce úhrn vyměřovacích základů zaměstnance maximální vyměřovací základ a zaměstnanec je v tomto roce zaměstnán jen u jednoho zaměstnavatele, neplatí zaměstnanec

v tomto kalendářním roce pojistné z částky, která přesahuje tento maximální vyměřovací základ. Do vyměřovacího základu zaměstnavatele se pak nezahrnuje částka, která přesahuje maximální vyměřovací základ zaměstnance a z níž zaměstnanec neplatí v kalendářním roce pojistné. Tzn., že z částky přesahující maximální vyměřovací základ pak zaměstnavatel neodvádí ani pojistné za zaměstnance (6,5 % z vyměřovacího základu), ani za sebe (24,8 %).

Přesáhne-li v kalendářním roce úhrn vyměřovacích základů zaměstnance maximální vyměřovací základ a zaměstnanec je v tomto roce zaměstnán u více zaměstnavatelů, považuje se pojistné zaplacené zaměstnancem z úhrnu jeho vyměřovacích základů ze všech zaměstnání, který přesahuje tento maximální vyměřovací základ, za přeplatek na pojistném. O vrácení přeplatku na pojistném v tomto případě žádá zaměstnanec písemnou žádostí doloženou potvrzeními svých zaměstnavatelů o úhrnu vyměřovacích základů za kalendářní rok, z nichž bylo sraženo pojistné. Dotčeným zaměstnavatelům se však částka pojistného, které odváděli za sebe (24,8 %), nevrací.

Maximálním vyměřovacím základem OSVČ pro pojistné na důchodové pojištění a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti je rovněž částka ve výši 48 násobku průměrné mzdy. Byla-li OSVČ v kalendářním roce též zaměstnancem a součet vyměřovacího základu nebo úhrnu vyměřovacích základů zaměstnance a vyměřovacího základu osoby samostatně výdělečně činné pro pojistné na důchodové pojištění a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti přesáhl maximální vyměřovací základ OSVČ, sníží se o tuto přesahující částku nejdříve vyměřovací základ OSVČ pro pojistné na důchodové pojištění a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti, a je-li přesahující částka vyšší než tento vyměřovací základ OSVČ, sníží se o zbytek přesahující částky vyměřovací základ nebo úhrn vyměřovacích základů zaměstnance.

Od 1. 1. 2021 se mohou OSVČ přihlašovat do paušálního režimu u finančních úřadů. Paušální režim znamená společný výběr daně z příjmu, pojistného na důchodové pojištění a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti a pojistného na zdravotní pojištění v paušální záloze.

SHRNUTÍ KAPITOLY

Sociální pojištění je povinné veřejnoprávní pojištění pro zákonem vymezený okruh sociálních událostí, kdy výše pojistného je odvozena od výše příjmů. Systém sociálního pojištění se skládá ze tří subsystémů – ze systému důchodové pojištění, nemocenské pojištění a ze státní politiky zaměstnanosti. Pojistné na důchodové pojištění, pojistné na nemocenské pojištění a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti jsou příjmem státního rozpočtu.

Systém sociálního pojištění je založen na solidárním principu, tzn. že část obyvatel do systému přispívá více, než z tohoto systému reálně čerpá a naopak druhá část obyvatel ze systému pojištění čerpá více, než do něj přispívá.

KONTROLNÍ OTÁZKA

Charakterizujte základní principy plateb pojistného na sociální pojištění ze strany zaměstnanců, zaměstnavatelů a OSVČ.

KORESPONDENČNÍ ÚKOL

Zpracujte krátkou seminární práci v rozsahu cca 10 tis. znaků na téma "Sociální situace, které jsou financovány v ČR na principu sociálního pojištění".

ODPOVĚĎ

Pojistné na sociální zabezpečení zahrnuje platby na nemocenské pojištění, důchodové pojištění a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti.

Povinnost platit pojistné mají zaměstnavatelé, zaměstnanci, kteří jsou účastni nemocenského pojištění, osoby samostatně výdělečně činné (OSVČ) a lidé, kteří se dobrovolně důchodově pojistili. Za zaměstnance odvádí pojistné zaměstnavatel.

Pojistné se vypočítává stanoveným procentem z vyměřovacího základu za rozhodné období. Tímto rozhodným obdobím je u zaměstnanců kalendářní měsíc, za který pojistné platí. U OSVČ se jedná o kalendářní rok, vyměřovacím základem pro pojistné je částka, kterou si určí OSVČ, její minimální výše činí 50 % daňového základu. Je-li takto stanovená částka nižší než zákonem stanovený nejnižší vyměřovací základ, odvádí OSVČ pojistné z nejnižšího vyměřovacího základu.

Sazby pojistného z vyměřovacího základu činí:

- u zaměstnavatelů 24,8 %, z toho 2,1 % je určeno na nemocenské pojištění, 21,5 % na důchodové pojištění a 1,2 % na státní politiku zaměstnanosti,

- u zaměstnanců 6,5 % z hrubé mzdy,
- u OSVČ 29,2 %, z toho 28 % je určeno na důchodové pojištění a 1,2 % na státní politiku zaměstnanosti,
- u OSVČ, které jsou dobrovolně účastny nemocenského pojištění, činí pojistné 2,1 % z vyměřovacího základu,
- u osob dobrovolně účastných důchodového pojištění 28 % z vyměřovacího základu,

Maximálním vyměřovacím základem zaměstnance pro placení pojistného je částka ve výši 48 násobku průměrné mzdy. Rozhodným obdobím, z něhož se zjišťuje maximální vyměřovací základ zaměstnance, je kalendářní rok. Přesáhne-li v kalendářním roce úhrn vyměřovacích základů zaměstnance maximální vyměřovací základ a zaměstnanec je v tomto roce zaměstnán jen u jednoho zaměstnavatele, neplatí zaměstnanec v tomto kalendářním roce pojistné z částky, která přesahuje tento maximální vyměřovací základ.

Od 1. 1. 2021 se mohou OSVČ přihlašovat do paušálního režimu u finančních úřadů. Paušální režim znamená společný výběr daně z příjmu, pojistného na důchodové pojištění a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti a pojistného na zdravotní pojištění v paušální záloze.

3 VÝVOJ SOCIÁLNÍCH PŘÍJMŮ OBYVATELSTVA V LETECH 2010 – 2022

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

V této kapitole se student seznámí s vývojem sociálních příjmů obyvatelstva letích 2010 – 2022 a s hlavními faktory, které tento vývoj ovlivňují.

CÍLE KAPITOLY

Cílem této kapitoly je seznámit studenty s vývojem sociálních příjmů obyvatelstva v letech 2010 – 2022 a s hlavními faktory, které tento vývoj ovlivňují.

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

sociální příjmy obyvatelstva

VÝKLADOVÁ ČÁST

Sociální příjmy dlouhodobě představují významný zdroj finančních příjmů domácností, který je určen ke krytí potřeb obyvatel v zákony definovaných sociálních situacích.

Sociální příjmy obyvatelstva v současné době zahrnují příjmy z osmi sociálních systémů:

- ze systému důchodového pojištění (starobní, invalidní a pozůstalostní důchody),
- ze systému nemocenského pojištění (nemocenská, ošetrovné, peněžitá pomoc v mateřství, vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství),
- ze systému státní politiky zaměstnanosti (podpora v nezaměstnanosti),

- ze systému státní sociální podpory (přídavek na dítě, rodičovský příspěvek, příspěvek na bydlení, porodné, pohřebné),
- ze systému sociálně právní ochrany dětí (dávky pěstounské péče, náhradní výživné, zaopatřovací příspěvky),
- ze systému pomoci v hmotné nouzi (příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení, mimořádná okamžitá pomoc),
- ze systému dávek pro zdravotně postižené občany (příspěvek na mobilitu, příspěvek na zvláštní pomůcku),
- ze systému sociálních služeb (příspěvek na péči).

Sociální příjmy obyvatelstva vzrostly ve sledovaném období ze 442,4 mld Kč v r. 2010 na 744,1 mld Kč v r. 2022, jejich podíl na HDP ve sledovaném období vzrostl o 0,9 p.b. (z 11,1 % na 11,9 %).

Podrobnější informace jsou zřejmé z tabulky č. 1.

tabulka č. 1:

Vývoj sociálních příjmů obyvatelstva (mil. Kč)

	sociální příjmy celkem	podíl sociálních příjmů na HDP	příjmy ze systému							
			důchodového pojištění	nemocenského pojištění	politiky zaměstnanosti	státní sociální podpory	sociálně právní ochrany dětí	pomoci v hmotné nouzi	dávek pro zdravotně postižené	sociálních služeb
2010	442 389	11,08	340 162	22 789	13 355	39 786	1 005	3 882	1811	19 599
2011	452 067	11,13	359 234	21 506	10 349	34 941	1 073	4 982	1898	18 084
2012	459 152	11,23	367 864	19 377	8 760	34 220	1 236	7 751	1 553	18 391
2013	471 399	11,38	372 335	20 143	9 675	35 230	2 052	10 510	1 909	19 545
2014	479 506	11,03	376 406	22 706	9 280	35 117	2 383	11 295	1 917	20 402
2015	490 178	10,60	386 520	24 110	8 303	34 966	2 665	10 518	1 929	21 167
2016	497 543	10,37	390 904	26 284	8 255	34 973	2 832	9 255	1 994	23 046
2017	512 336	10,02	404 460	28 316	7 854	34 316	2 950	7 364	1 956	25 120
2018	538 343	9,95	423 677	33 974	7 543	35 356	3 802	5 353	2 625	26 013
2019	581 070	10,03	459 308	38 887	8 144	33 976	3 924	4 409	2 654	29 768
2020	650 942	11,40	492 939	55 206	10 567	47 739	3 981	4 788	2 628	33 094
2021	670 212	10,97	519 353	51 472	10 006	44 732	4 129	5 233	2 561	32 726
2022	744 138	11,90	574 893	47 631	9 857	52 289	4 399	16 025	2 668	36 376

pramen:

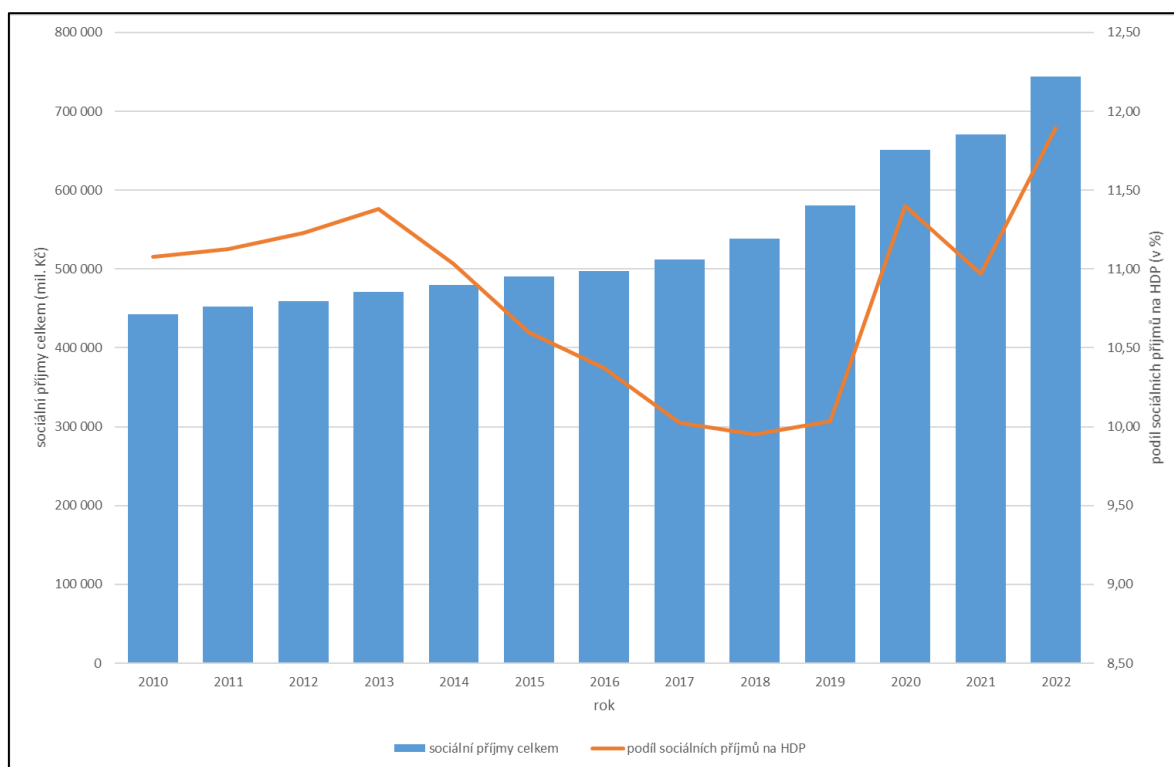
Základní ukazatele z oblasti práce a sociálního zabezpečení v ČR. [online, cit. 230717]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/zakladni-ukazatele-z-oblasti-prace-a-socialniho-zabezpeceni-v-cr>

Informace o vyplacených dávkách v resortu MPSV ČR v prosinci 2022. [online, cit. 230717]. Dostupné z:
<https://www.mpsv.cz/documents/20142/2867337/Informace+o+vyplacen%C3%BDch+d%C3%A1vk%C3%A1ch+v+prosinci+2022.pdf/7f66394e-5192-e6a2-b607-eb767af0df8d>

V důsledku těchto trendů měl podíl sociálních příjmů na HDP ve sledovaném období kolísavý charakter, po jeho počátečním nárůstu do r. 2013 v následujícím období zejména díky příznivé ekonomické situaci tento podíl klesal, po r. 2020 jeho výrazný nárůst ovlivnily především důsledky onemocnění covid – 19, výplata jednorázového příspěvku na dítě a koncipování humanitární dávky občanům Ukrajiny v r. 2022.

graf č. 6:

Vývoj podílu sociálních příjmů na HDP v letech 2010 – 2022

pramen:

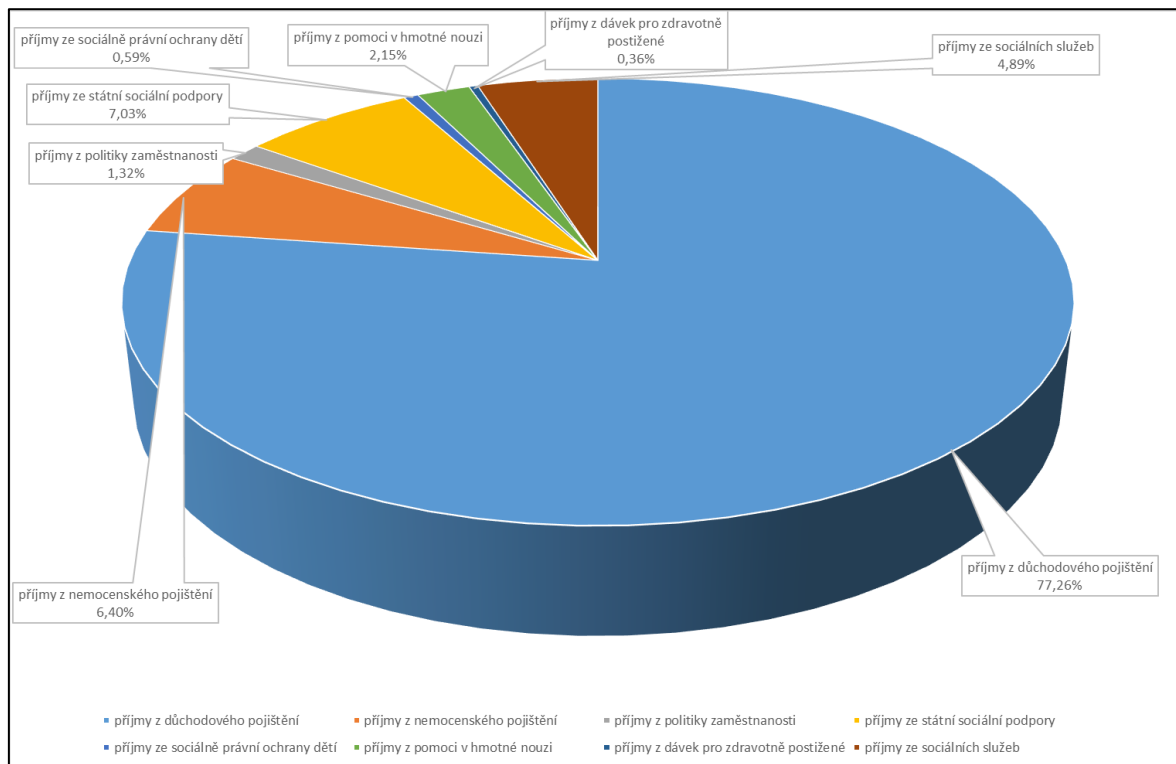
vlastní zpracování

Ve struktuře sociálních příjmů obyvatelstva mají dominantní podíl příjmy z důchodového pojištění, v r. 2022 tento podíl činil přibližně 77 %.

Struktura sociálních příjmů v r. 2022 je zřejmá z grafu č. 7.

graf č. 7:

Struktura sociálních příjmů obyvatelstva v r. 2022

pramen:

vlastní zpracování

V jejich struktuře došlo v tomto období několika významným změnám:

- po celé sledované období soustavně rostl objem příjmů ze systému důchodového pojištění, a to především v důsledku demografických trendů a vývoje životních nákladů, které se projevují růstem počtu vyplácených důchodů a potřebou realizace valorizačních opatření,
- v návaznosti na změny podmínek pro přiznání nemocenské došlo ve druhé polovině sledovaného období k nárůstu výdajů na nemocenské dávky, tento nárůst byl výrazně prohlouben důsledky onemocnění covid – 19,
- celkový objem vyplácených podpor v nezaměstnanosti je determinován situací na trhu práce, po celé sledované období docházelo v zásadě poklesu výdajů na tuto sociální dávku, v důsledku onemocnění covid – 19 výdaje v letech 2020 a 2021 vzrostly cca o 30 %,

- objem výdajů na dávky státní sociální podpory v r. 2022 výrazně ovlivnilo rozhodnutí o výplatě jednorázového příspěvku na dítě do 18 let věku,
- v důsledku liberalizace cen nájemného výrazně vzrostly příjmy ze systému pomoci v hmotné nouzi zejména v letech 2012 – 2016, v r. 2022 výši těchto příjmů ovlivnilo koncipování humanitární dávky a příspěvku pro solidární domácnost,
- po celé sledované období výrazně roste objem příjmů z příspěvku na péči, a to především růstu počtu příjemců této sociální dávky.

SHRNUTÍ KAPITOLY

Sociální příjmy dlouhodobě představují významný zdroj finančních příjmů domácností, který je určen ke krytí potřeb obyvatel v zákony definovaných sociálních situacích.

Sociální příjmy obyvatelstva vzrostly ve sledovaném období o cca 70 % , v r. 2022 dosáhly úrovně cca 744 mld Kč, jejich podíl na HDP ve sledovaném období vzrostl o 0,9 p.b. 11,9 %. Podíl sociálních příjmů na HDP měl ve sledovaném období kolísavý charakter, po jeho počátečním nárůstu do r. 2013 v následujícím období zejména díky příznivé ekonomické situaci tento podíl klesal, po r. 2020 jeho výrazný nárůst ovlivnily především důsledky onemocnění covid – 19, výplata jednorázového příspěvku na dítě a koncipování humanitární dávky občanům Ukrajiny v r. 2022.

KONTROLNÍ OTÁZKA

Z jakých sociálních systémů jsou v současné době poskytovány obyvatelům sociální příjmy?

KORESPONDENČNÍ ÚKOL

Zpracujte krátkou seminární práci v rozsahu cca 10 tis. znaků na téma "Tendence ve vývoji sociálních příjmů obyvatelstva v letech 2010 – 2022".

DALŠÍ ZDROJE

PRŮŠA, L. *Vývoj sociálních příjmů obyvatelstva v letech 2010 – 2022*. Demografie č. 3/2023. ISSN 0011-8265

ODPOVĚDI

Sociální příjmy obyvatelstva v současné době zahrnují příjmy ze systému důchodového pojištění (starobní, invalidní a pozůstalostní důchody), ze systému nemocenského pojištění (nemocenská, ošetrovné, peněžitá pomoc v mateřství, vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství), ze systému státní politiky zaměstnanosti (podpora v nezaměstnanosti), ze systému státní sociální podpory (přídavek na dítě, rodičovský příspěvek, příspěvek na bydlení, porodné, pohřebné), ze systému sociálně právní ochrany dětí (dávky pěstounské péče, náhradní výživné, zaopatřovací příspěvky), ze systému pomoci v hmotné nouzi (příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení, mimořádná okamžitá pomoc), ze systému dávek pro zdravotně postižené občany (příspěvek na mobilitu, příspěvek na zvláštní pomůcku) a ze systému sociálních služeb (příspěvek na péči).

4 DŮCHODOVÉ POJIŠTĚNÍ

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

V této kapitole je věnována pozornost charakteristice systému důchodového pojištění, Student se seznámí s dávkami důchodového pojištění a nejdůležitějšími informacemi, které se týkají podmínek jejich přiznání.

CÍLE KAPITOLY

Cílem kapitoly je seznámit studenty s jednotlivými dávkami důchodového pojištění a konstrukcí důchodového systému.

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

system důchodového pojištění – starobní důchod – invalidní důchod – vdovský a vdovecký důchod – sirotčí důchod – předčasný starobní důchod – předdůchod

VÝKLADOVÁ ČÁST

System zabezpečení v důchodu je v ČR založen:

- na povinném základním důchodovém pojištění podle zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů,
- na doplňkovém penzijním spoření podle zákona č. 427/2011 Sb., které od roku 2013 nahradilo penzijní připojištění se státním příspěvkem podle zákona č. 42/1994 Sb.

Od roku 1996 je v ČR základní důchodové pojištění založeno na sociální solidaritě a průběžném financování. Při splnění stanovených podmínek je systém povinný pro všechny ekonomicky aktivní osoby, systém poskytuje náhradu příjmu v případě stáří (starobní

důchod), invalidity (plný nebo částečný invalidní důchod) a úmrtí živitele (vdovský, vdovecký a sirotčí důchod). Systém je dávkově definovaný, konstrukce výpočtu důchodů je dvousložková, první složku tvoří základní výměra, která je jednotná pro všechny druhy důchodů, druhou složku tvoří procentní výměra, jejíž výše je rozdílná podle délky doby pojištění a výši příjmů dosažených v rozhodném období před přiznáním důchodu.

Základní povinné důchodové pojištění je dávkově definované (DB) a průběžně financované (PAYGO), je univerzální a zabezpečuje všechny ekonomicky aktivní osoby. Právní úprava je jednotná pro všechny pojištěnce, neexistují speciální odvětvová či profesní schémata apod. Pouze z organizačně administrativního i finančního hlediska (výsluhové renty) platí určité odchylky pro tzv. silové rezorty (např. vojáci, hasiči, policisté).

Ze základního důchodového pojištění se poskytují důchody starobní (včetně tzv. předčasného starobního důchodu), invalidní (pro invaliditu prvního, druhého a třetího stupně), vdovské, vdovecké a sirotčí. Starobní důchod se poskytuje ve stáří. Invalidní důchod se poskytuje, pokud z důvodu dlouhodobě špatného zdravotního stavu člověk nemůže naplno či vůbec pracovat. Vdovský nebo vdovecký důchod se poskytuje, když zemře manžel nebo manželka. Sirotčí důchod se poskytuje, když dítěti, které se nemůže ještě samo živit, zemře jeden nebo oba rodiče.

Do doby důchodového pojištění se započítává zejména:

- výdělečná činnost (zaměstnání či podnikání), ze které je odvedeno pojistné na sociální zabezpečení,
- doba, po kterou bylo placeno dobrovolné důchodové pojištění,
- tzv. náhradní doby pojištění.

Náhradní doba důchodového pojištění se vztahuje k určité životní situaci, kdy člověk není ekonomicky aktivní (není zaměstnán ani OSVČ), ale tato doba se započítá jako doba důchodového pojištění. Některé z těchto období se počítají v celém rozsahu a některé jen částečně. Náhradní doby pojištění, které se počítají v celém rozsahu, jsou zejména:

- péče o dítě do věku 4 let,
- základní vojenská služba,
- péče o osobu se zdravotním postižením, která byla uznána závislou na pomoci jiné osoby ve stupni II. až IV., popř. o osobu se zdravotním postižením mladší 10 let, která je závislá na pomoci jiné osoby ve stupni I. až IV.

Náhradní doby pojištění, které se počítají jen částečně, jsou zejména evidence na úřadu práce, pobírání invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně a doba studia získaná do roku 2009.

Do doby důchodového pojištění se nezapočítávají činnosti, z nichž se neodvádí pojistné.

Aby člověk měl nárok na starobní důchod, musí dosáhnout stanoveného důchodového věku a zároveň získat potřebnou dobu důchodového pojištění. Platí, že do starobního důchodu nemusí odcházet, je to jeho právo, nikoli povinnost.

Důchodový věk osob, kteří se narodili v r. 1972 a později, je v současné době 65 let a je pro muže i ženy stejný. Důchodový věk osob narozených v roce 1971 a dříve může být nižší a závisí na datu narození a u žen také na počtu vychovaných dětí (viz tabulka č. 2)

tabulka č. 2:

Důchodový věk osob narozených v letech 1936 – 1971

rok narození	důchodový věk					
	mužů	ženy s počtem vychovaných dětí				
		0	1	2	3 a 4	5 a více
1936	60 r + 2 m	57 r	56 r	55 r	54 r	53 r
1937	60 r + 4 m	57 r	56 r	55 r	54 r	53 r
1938	60 r + 6 m	57 r	56 r	55 r	54 r	53 r
1939	60 r + 8 m	57 r + 4 m	56 r	55 r	54 r	53 r
1940	60 r + 10 m	57 r + 8 m	56 r + 4 m	55 r	54 r	53 r
1941	61 r	58 r	56 r + 8 m	55 r + 4 m	54 r	53 r
1942	61 r + 2 m	58 r + 4 m	57 r	55 r + 8 m	54 r + 4 m	53 r
1943	61 r + 4 m	58 r + 8 m	57 r + 4 m	56 r	54 r + 8 m	53 r + 4 m
1944	61 r + 6 m	59 r	57 r + 8 m	56 r + 4 m	55 r	53 r + 8 m
1945	61 r + 8 m	59 r + 4 m	58 r	56 r + 8 m	55 r + 4 m	54 r
1946	61 r + 10 m	59 r + 8 m	58 r + 4 m	57 r	55 r + 8 m	54 r + 4 m
1947	62 r	60 r	58 r + 8 m	57 r + 4 m	56 r	54 r + 8 m
1948	62 r + 2 m	60 r + 4 m	59 r	57 r + 8 m	56 r + 4 m	55 r
1949	62 r + 4 m	60 r + 8 m	59 r + 4 m	58 r	56 r + 8 m	55 r + 4 m
1950	62 r + 6 m	61 r	59 r + 8 m	58 r + 4 m	57 r	55 r + 8 m
1951	62 r + 8 m	61 r + 4 m	60 r	58 r + 8 m	57 r + 4 m	56 r
1952	62 r + 10 m	61 r + 8 m	60 r + 4 m	59 r	57 r + 8 m	56 r + 4 m
1953	63 r	62 r	60 r + 8 m	59 r + 4 m	58 r	56 r + 8 m
1954	63 r + 2 m	62 r + 4 m	61 r	59 r + 8 m	58 r + 4 m	57 r
1955	63 r + 4 m	62 r + 8 m	61 r + 4 m	60 r	58 r + 8 m	57 r + 4 m
1956	63 r + 6 m	63 r + 2 m	61 r + 8 m	60 r + 4 m	59 r	57 r + 8 m
1957	63 r + 8 m	63 r + 8 m	62 r + 2 m	60 r + 8 m	59 r + 4 m	58 r
1958	63 r + 10 m	63 r + 10 m	62 r + 8 m	61 r + 2 m	59 r + 8 m	58 r + 4 m
1959	64 r	64 r	63 r + 2 m	61 r + 8 m	60 r + 2 m	58 r + 8 m
1960	64 r + 2 m	64 r + 2 m	63 r + 8 m	62 r + 2 m	60 r + 8 m	59 r + 2 m
1961	64 r + 4 m	64 r + 4 m	64 r + 2 m	62 r + 8 m	61 r + 2 m	59 r + 8 m
1962	64 r + 6 m	64 r + 6 m	64 r + 6 m	63 r + 2 m	61 r + 8 m	60 r + 2 m
1963	64 r + 8 m	64 r + 8 m	64 r + 8 m	63 r + 8 m	62 r + 2 m	60 r + 8 m
1964	64 r + 10 m	64 r + 10 m	64 r + 10 m	64 r + 2 m	62 r + 8 m	61 r + 2 m
1965	65 r	65 r	65 r	64 r + 8 m	63 r + 2 m	61 r + 8 m
1966	65 r	65 r	65 r	65 r	63 r + 8 m	62 r + 2 m
1967	65 r	65 r	65 r	65 r	64 r + 2 m	62 r + 8 m
1968	65 r	65 r	65 r	65 r	64 r + 8 m	63 r + 2 m
1969	65 r	65 r	65 r	65 r	65 r	63 r + 8 m
1970	65 r	65 r	65 r	65 r	65 r	64 r + 2 m
1971	65 r	65 r	65 r	65 r	65 r	64 r + 8 m

pramen:

zákon č. 155/1955, o důchodovém pojištění, v platném znění

Invalidní důchod může být přiznán, když posudkový lékař uzná invaliditu prvního, druhého nebo třetího stupně a zároveň člověk získal potřebnou dobu pojištění před vznikem invalidity nebo když invalidita vznikla následkem pracovního úrazu či nemoci z povolání.

Invalidní důchod je možné dostávat nejdříve od data vzniku invalidity. Invalidita se určuje podle toho, o kolik procent má člověk dlouhodobě sníženou míru pracovní schopnosti, tzn. že kvůli dlouhodobým zdravotním problémům nemůže částečně nebo vůbec pracovat. Pokles pracovní schopnosti o 35 % až 49 % znamená invaliditu prvního stupně, o 50 % až o 69 % invaliditu druhého stupně a o 70 % a více invaliditu třetího stupně.

Do potřebné doby pojištění se počítá výdělečná činnost, ze které je odvedeno pojistné na sociální zabezpečení. Do doby důchodového pojištění se počítají také náhradní doby důchodového pojištění a doba, kdy si člověk platí dobrovolné důchodové pojištění.

Potřebná doba pojištění pro získání invalidního důchodu se liší podle věku, kdy invalidita vznikla:

- ve věku do 20 let činí potřebná doba pojištění méně než 1 rok,
- ve věku 20 – 22 let činí potřebná doba pojištění alespoň 1 rok,
- ve věku 22 – 24 let činí potřebná doba pojištění alespoň 2 roky,
- ve věku 24 – 26 let činí potřebná doba pojištění alespoň 3 roky,
- ve věku 26 – 28 let činí potřebná doba pojištění alespoň 4 roky,
- ve věku nad 28 let činí potřebná doba pojištění alespoň 5 roků v posledních 10 letech před vznikem invalidity,
- ve věku nad 38 let činí potřebná doba pojištění buď alespoň 5 roků v posledních 10 letech před vznikem invalidity nebo alespoň 10 let v posledních 20 letech před vznikem invalidity.

Vdovský nebo vdovecký důchod může člověk dostat, pokud žil v manželství a zemřel mu manžel nebo manželka. Vdovský důchod je důchod, který dostane pozůstalá manželka po zemřelém manželovi, vdovecký důchod je důchod, který dostane pozůstalý manžel po zesnulé manželce. Pozůstalostní důchody náleží od data úmrtí manžela nebo manželky. Tento důchod může člověk dostat pouze tehdy, když uzavřel manželství, a to trvalo až do úmrtí manžela či manželky, tedy pokud nebyli rozvedeni. Nezáleží na tom, jak dlouho manželství trvalo, není ani podstatné, zda žili ve společné domácnosti na stejné adrese.

Pozůstalostní důchod může člověk dostat v případě, že zemřelý manžel nebo manželka pobírali starobní (i předčasný) nebo invalidní důchod, nebo v případě, že splnili podmínku potřebné doby pojištění pro nárok na invalidní důchod nebo podmínky nároku na starobní důchod. Získání potřebné doby pojištění se nevyžaduje pouze tehdy, když manžel či manželka zemřeli následkem pracovního úrazu.

Pokud je člověk příjemcem vlastního starobního důchodu, náleží mu pozůstalostní důchod nastálo, případně do doby uzavření nového manželství. Pokud není ve starobním důchodu, náleží pozůstalostní důchod pouze rok od smrti manžela nebo manželky. Po

uplynutí této doby náleží pozůstalostní důchod zejména v případě péče o nezaopatřené dítě, péče ve společné domácnosti o dítě, matku, otce, tchána nebo tchyni, kteří dostávají příspěvek na péči ve druhém nebo vyšším stupni nebo když je jeho příjemce příjemcem invalidního důchodu ve třetím stupni.

Důchod se skládá ze dvou složek:

- ze základní výměry, která je stanovena pevnou částkou stejnou pro všechny druhy důchodů bez ohledu na délku doby pojištění a výši výdělků, každému důchodci náleží pouze jednou (i při souběhu např. starobního a vdovského důchodu), její výše činí v současné době 10 % průměrné mzdy
- z procentní výměry, která se vypočítá tak, že za každý rok pojištění do doby dosažení věkové hranice nároku na starobní důchod náleží 1,5 % výpočtového základu, přičemž při dalším pokračování v pracovním procesu bez pobírání starobního důchodu se výměra zvyšuje o 1,5 % za každých 90 dní, naopak při předčasném odchodu do starobního důchodu dochází k redukci této výše v prvním roce o 0,9 % za každých 90 dní, ve druhém roce o 1,2 % za každých 90 dní a ve třetím až pátém roce o 1,5 % za každých 90 dní.

Jsou-li současně splněny podmínky nároku na výplatu starobního nebo invalidního důchodu a na výplatu vdovského důchodu nebo vdoveckého důchodu a nebo sirotčího důchodu, vyplácí se vyšší důchod v plné výši a z ostatních důchodů se vyplácí polovina procentní výměry, nestanoví-li zákon o důchodovém pojištění jinak.

O nároku na důchod, jeho výši a výplatě rozhoduje ČSSZ s výjimkou případů, kdy jsou příslušné k rozhodování orgány sociálního zabezpečení ministerstev obrany, vnitra a spravedlnosti (v případě příslušníků ozbrojených sil a sborů).

Nároky z českého důchodového pojištění nejsou závislé na českém občanství ani (až na výjimky) na trvalém pobytu na území ČR, v pojistném důchodovém systému jsou nároky podmíněny pouze předchozí účastí v českém důchodovém systému, která se obvykle odvozuje od výkonu výdělečné činnosti na území ČR anebo od jiné relevantní vazby na český sociální systém. Osoba, která získá dobu účasti v českém důchodovém systému v potřebném rozsahu a splní další zákonem předepsané podmínky, získá nárok na český důchod, aniž se zkoumá, zda je českým občanem. Jestliže se osoba na území ČR dlouhodobě nezdržuje, má nárok na to, aby jí český důchod byl vyplácen do kterékoliv země světa (lhostejno, zda se jedná o tzv. smluvní stát, tj. stát, s nímž ČR uzavřela smlouvu o sociálním zabezpečení či nikoliv). Režim pro vyplácení důchodů do ciziny je však odlišný od režimu pro vyplácení důchodů osobám pobývajícím na území ČR.

V případech s mezinárodním prvkem, tj. takových, kde dochází k migraci osob mezi státy, se uplatňuje koordinační režim. Děje se tak především ve vztahu k členským státům EU, EHP a Švýcarsku (které uplatňují tzv. koordinační nařízení EU) a dále vůči státům, s nimiž

ČR uzavřela dvoustrannou (bilaterální) mezinárodní smlouvu o sociálním zabezpečení (např. USA, Kanada, Rusko, Ukrajina, Chile, Indie, Japonsko a další). Hlavním účelem koordinace je umožnit migrujícím pojištěncům získání nároku na důchod i v případech, kdy v důchodovém systému konkrétního státu nezískali dostatek doby pojištění potřebné pro vznik nároku podle právních předpisů daného státu. Pro účely posouzení nároku na český důchod se proto přihlíží také k dobám pojištění získaným ve smluvní cizině. Výše dávky se však stanoví pouze za české doby.

Výdaje na důchody představují objemově největší výdaje na sociální zabezpečení osob. Mezi lety 2010 a 2022 se jejich objem zvýšil cca 1,7 x (z 340,2 mld Kč v r. 2010 na 574,9 mld Kč v r. 2022). Podobnější informace jsou uvedeny v tabulce č. 3.

tabulka č. 3:

Vývoj výdajů na dávky ze systému důchodového pojištění (mil. Kč)

	výdaje na dávky důchodového pojištění	podíl výdajů na dávky důchodového pojištění na HDP	z toho:		
			starobní důchody	invalidní důchody	pozůstalostní důchody
2010	340 162	8,5	265 985	47 682	26 495
2011	359 234	8,8	284 614	47 451	27 169
2012	367 864	9,0	295 140	45 476	27 247
2013	372 335	9,0	300 574	44 142	27 620
2014	376 406	8,7	305 668	43 353	27 385
2015	386 520	8,4	314 872	44 013	27 634
2016	390 904	8,1	321 033	42 968	26 904
2017	404 460	7,9	333 848	43 533	27 080
2018	423 677	7,8	351 235	44 803	27 639
2019	459 308	7,9	382 223	48 042	29 044
2020	492 939	8,6	411 285	51 041	30 614
2021	519 353	8,5	433 705	52 785	32 863
2022	574 893	9,2	480 091	58 746	36 056

pramen:

Základní ukazatele z oblasti práce a sociálního zabezpečení v ČR. [online, cit. 230630].
Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/zakladni-ukazatele-z-oblasti-prace-a-socialniho-zabezpeceni-v-cr>

Informace o vyplacených dávkách v resortu MPSV ČR v prosinci 2022. [online, cit. 230630]. Dostupné z:

<https://www.mpsv.cz/documents/20142/2867337/Informace+o+vyplacen%C3%BDch+d%C3%A1vk%C3%A1ch+v+prosinci+2022.pdf/7f66394e-5192-e6a2-b607-eb767af0df8d>

Na tomto nárůstu se dominantním způsobem podílejí valorizační úpravy důchodů, které byly realizovány každoročně v závislosti na růstu indexu životních nákladů (viz tabulka č. 4), růst počtu příjemců důchodů (vč. změn v jejich struktuře) ovlivnil vývoj příjmů z důchodového pojištění pouze z cca 1,3 % (viz tabulka č. 5).

tabulka č. 4:

Přehled o zvýšeních vyplácených důchodů v letech 2010 – 2022

měsíc zvýšení	zvýšení		základní výměra důchodu po zvýšení
	procentní výměry důchodu	základní výměry důchodu (Kč)	
leden 2011	3,90 %	60	2 230
leden 2012	1,60 %	40	2 270
leden 2013	0,90 %	60	2 330
leden 2014	0,40 %	10	2 340
leden 2015	1,60 %	60	2 400
leden 2016	-	40	2 440
leden 2017	2,20 %	110	2 550
leden 2018	3,50 %	150	2 700
leden 2019	3,40 %	570	3 270
leden 2020	5,20 % + 151 Kč	220	3 490
leden 2021	7,10 %	60	3 550
leden 2022	1,30 % + 300 Kč	350	3 900
červen 2022	8,20 %	-	3 900
září 2022	5,20 %	-	3 900

pramen:

Hlavní změny v důchodovém pojištění [online, cit. 230630]. Dostupné z:
<https://www.mpsv.cz/web/cz/hlavni-zmeny-v-duchodovem-pojisteni>

tabulka č. 5:

Vývoj počtu vyplácených důchodů v letech 2010 – 2022

rok	druh důchod							
	starobní	invalidní pro invaliditu stupně			vdovský	vdovecký	sirotčí	celkem
		III.	II.	I.				
2010	2 306	248	57	170	587	96	48	3 512
2011	2 391	232	61	162	583	97	47	3 573
2012	2 398	221	65	164	580	98	48	3 574
2013	2 402	212	68	165	575	99	47	3 568
2014	2 420	206	70	166	570	99	46	3 577
2015	2 445	199	71	165	564	99	44	3 587
2016	2 465	194	74	168	560	100	42	3 603
2017	2 476	189	76	170	554	100	40	3 605
2018	2 485	183	77	173	549	100	40	3 607
2019	2 491	177	78	175	544	100	39	3 604
2020	2 479	171	79	177	536	99	40	3 581
2021	2 457	166	80	179	535	99	41	3 557
2022	2 449	162	80	181	529	99	41	3 541

pramen:

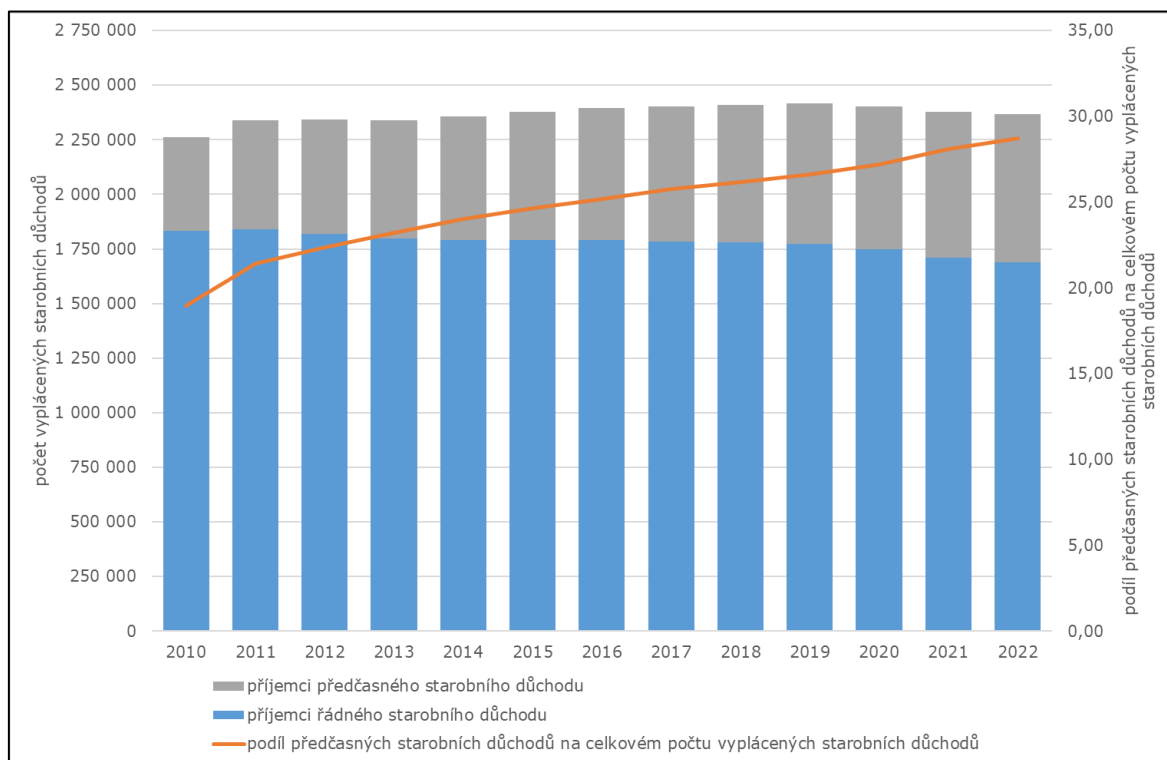
Základní ukazatele z oblasti práce a sociálního zabezpečení v ČR. [online, cit. 230630].
Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/zakladni-ukazatele-z-oblasti-prace-a-socialniho-zabezpeceni-v-cr>

Informace o vyplácených dávkách v resortu MPSV ČR v prosinci 2022. [online, cit. 230630]. Dostupné z:
<https://www.mpsv.cz/documents/20142/2867337/Informace+o+vyplacen%C3%BDch+d%C3%A1vk%C3%A1ch+v+prosinci+2022.pdf/7f66394e-5192-e6a2-b607-eb767af0df8d>

Ve sledovaném období se ale ve struktuře vyplácených starobních důchodu zvýšil podíl předčasných starobních důchodů. Zatímco v prosinci 2010 bylo vyplácenou pouze 428 tis. předčasných starobních důchodů (tj. 19 % z celkového počtu vyplácených důchodů), v prosinci 2022 to bylo již 680 tis. důchodů, tj. 28,7 % z celkového počtu vyplácených starobních důchodů (viz graf č. 8).

graf č. 8:

Vývoj podílu předčasných starobních důchodů na celkovém počtu vyplácených starobních důchodů

pramen:

Důchodci v ČR. [online, cit. 230701]. Dostupné z: https://www.cssz.cz/web/cz/duchodova-statistika#section_0

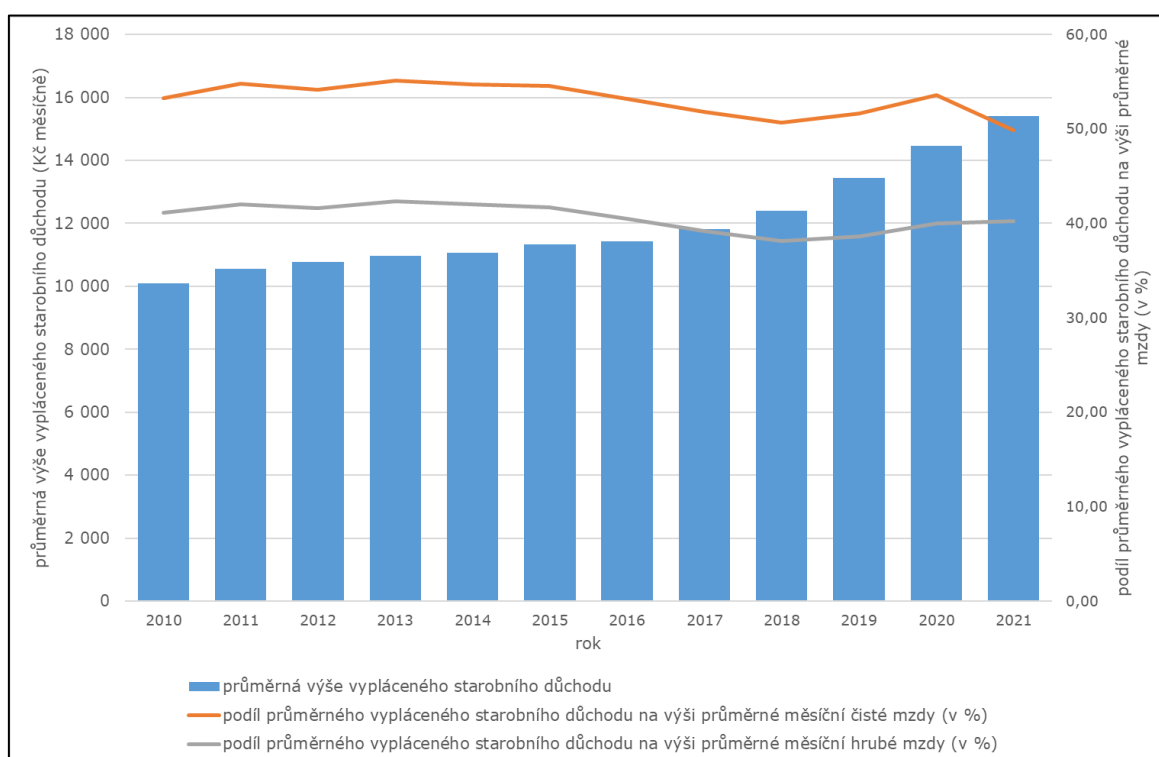
Z uvedeného grafu je zřejmé, že klesající počet vyplácených starobních důchodů po r. 2019 je dlouhodobě doprovázen rostoucím podílem počtem i podílem vyplácených předčasných starobních důchodů. Je zřejmé, že rostoucí počet předčasně vyplácených starobních důchodů je důsledkem pravidelně se zvyšující se věkové hranice pro vznik nároku na starobní důchod (od r. 1996). Další zvyšování věkové hranice pro vznik nároku na starobní důchodu, o kterém se hovoří v souvislosti s připravovanou reformou důchodového systému, je proto nutno chápat v širších ekonomických souvislostech (Průša – Horecký, 2023).

V letech 2010 – 2021 vzrostla průměrná výše starobního důchodu o více než polovinu, v r. 2021 dosáhla úrovně 15 453 Kč, v relaci k výši průměrné čisté mzdy jeho výše snížila o cca 3,5 procentních bodů v důsledku zrušení superhrubé mzdy od r. 2021. V relaci k výši průměrné hrubé mzdy jeho výše klesla o 0,9 procentního bodu, přičemž ve sledovaném

období lze identifikovat dvě tendence. Zatímco o r. 2017 tato relace klesla o 1,9 procentního bodu, od r. 2017 tato relace vzrostla o 1 procentní bod.

graf č. 9:

Vývoj průměrné výše vypláceného starobního důchodu a její vývoj na výši průměrné čisté a hrubé mzdy

pramen:

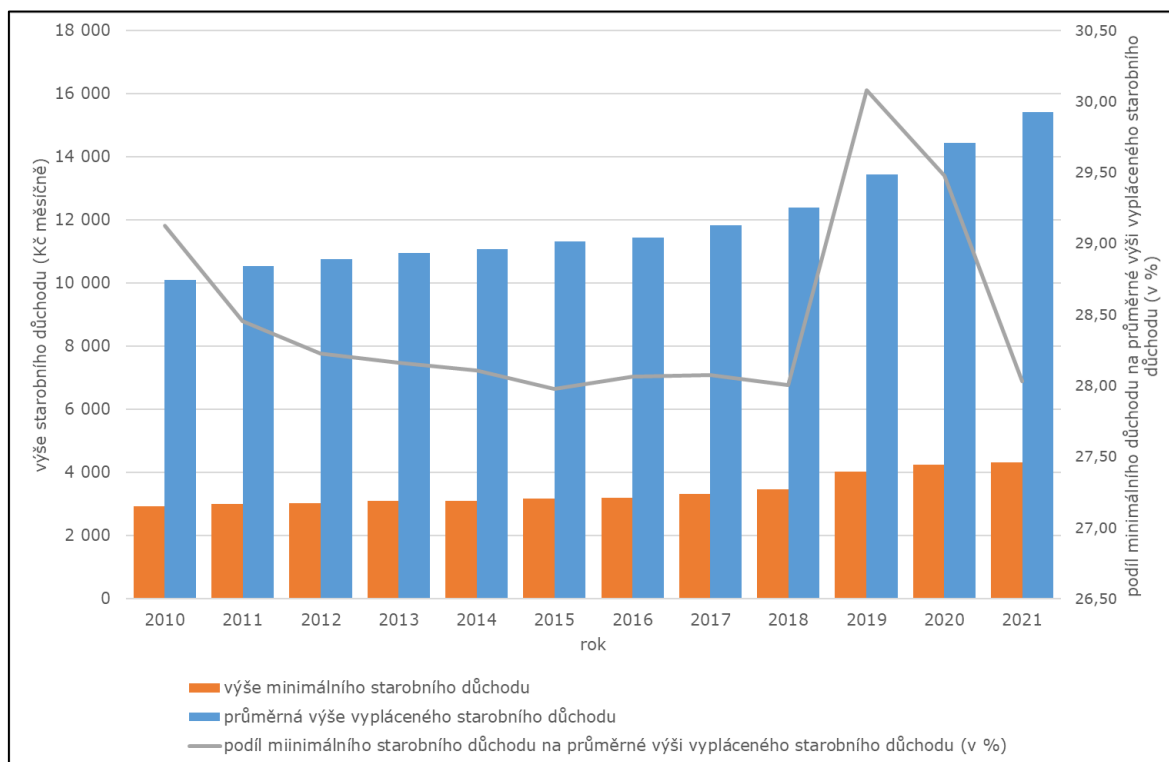
Základní ukazatele z oblasti práce a sociálního zabezpečení v ČR. [online, cit. 230701].

Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/zakladni-ukazatele-z-oblasti-prace-a-socialniho-zabezpeceni-v-cr>

V hodnoceném období mírně vzrostla diferenciaci ve výši starobních důchodů. Zatímco v r. 2010 činil podíl minimálního starobního důchodu na průměrné výši starobního důchodu 29,1 %, v r. 2021 to bylo 28,0 %. Krátkodobý nárůst relace mezi minimální výší důchodu a výší průměrného vypláceného starobního důchodu v r. 2019 byl způsoben zvýšením základní výměry důchodu z 9 % na 10 % průměrné mzdy.

graf č. 10:

Vývoj průměrné výše vypláceného starobního důchodu, výše minimálního důchodu a vývoj jejich podílu v letech 2010 – 2021

pramen:

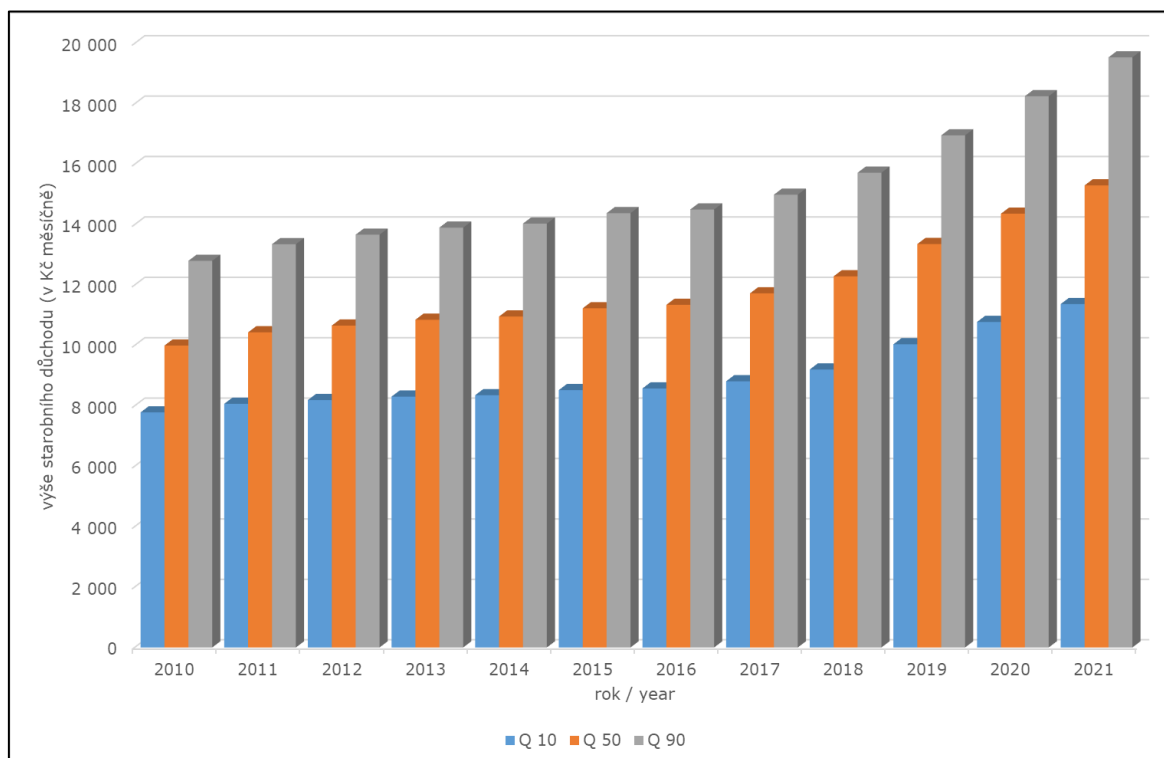
Základní ukazatele z oblasti práce a sociálního zabezpečení v ČR. [online, cit. 230701].

Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/zakladni-ukazatele-z-oblasti-prace-a-socialniho-zabezpeceni-v-cr>

Růst této diferenciaci se projevil i ve vývoji rozložení vyplácených starobních důchodů podle výše důchodu v kvantilovém vyjádření (viz graf č. 11)

graf č. 11:

Rozložení souboru vyplácených starobních důchodů podle výše důchodu v kvantilovém vyjádření

pramen:

Statistická ročenka z oblasti důchodového pojištění 2021. Praha: ČSSZ, 2022. ISBN 978-80-87039-67-0. [online, cit. 230701]. Dostupné z:

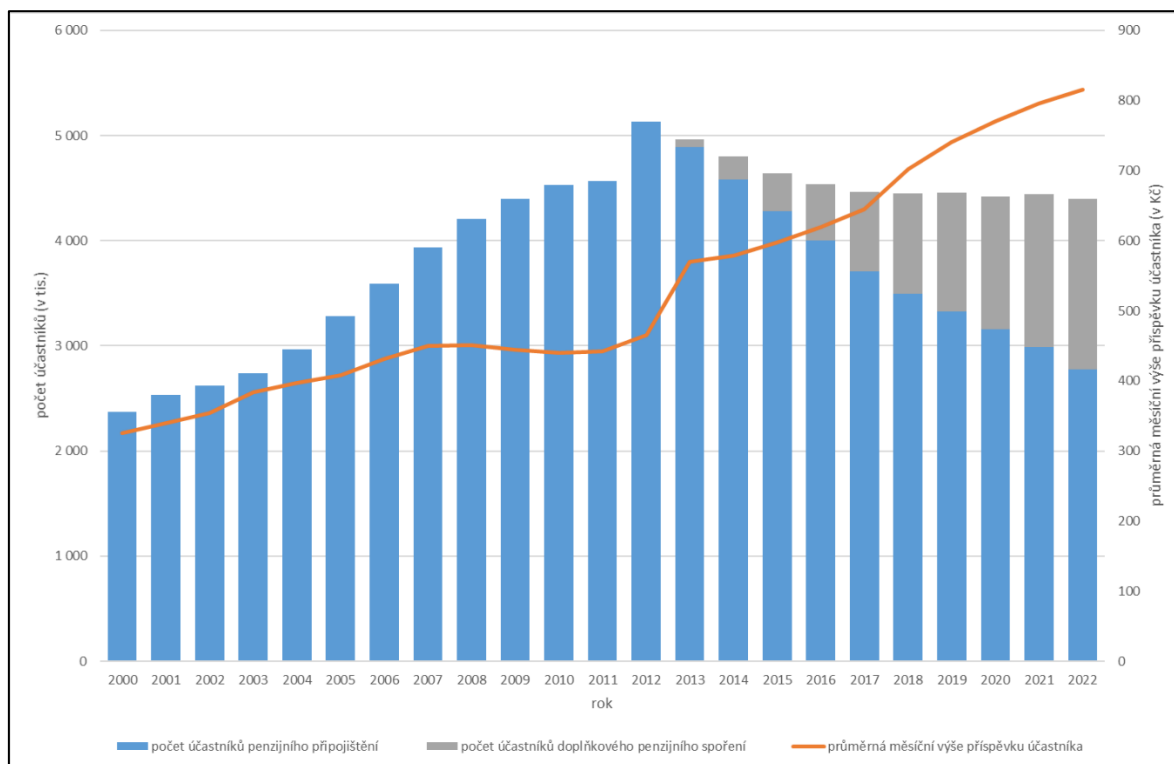
https://www.cssz.cz/documents/20143/99587/2021_Statistick%C3%A1%20ro%C4%8Denka%20z%20oblasti%20d%C5%AFchodov%C3%A9ho%20poji%C5%A1t%C4%9Bn%C3%AD%202021.pdf/3e2fa2b8-3f32-02c7-aef1-b2243441e0ed

Je zřejmé, že růst této diferenciaci se projevuje i v tom, že řada příjemců starobních důchodů je pro krytí svých životních nákladů odkázána i na dávky ze systému státní sociální podpory (příspěvek na bydlení) a pomoci v hmotné nouzi (doplatek na bydlení, příspěvek na živobytí).

Vedle příjmu ze základního systému důchodového pojištění mohou příjmovou úroveň seniorů ovlivnit rovněž příjmy ze systému doplňkového důchodového spoření (dříve penzijní připojištění se státním příspěvkem). Do tohoto systému bylo k 1. prosinci 2022 zapojeno cca 4,4 mil. osob, průměrná výše příspěvku účastníka však ke stejnému datu činila pouze 816 Kč měsíčně.

graf č. 12:

Vývoj počtu účastníků penzijního připojištění se státním příspěvkem, doplňkového důchodového spoření a vývoj průměrného měsíčního příspěvku účastníka v letech 2000 – 2022

pramen:

Základní ukazatele vývoje penzijního připojištění a doplňkového důchodového spoření. [online, cit. 230701]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/soukromy-sektor/soukrome-penzijni-systemy/iii-pilir-doplňkove-penzijni-sporeni-a-p/vyvoj-penzijniho-pripojisti/2023/zakladni-ukazatele-vyvoje-penzijniho-pri-51478>

Počet osob, kterým je v současné době z tohoto systému penze vyplácena, není znám (nesleduje ho ani statistika ministerstva financí, ani statistika Asociace penzijních společností ČR), lze však vyslovit domněnku, že většina osob, která již penzi čerpá, si nechala vyplatit jednorázově celý naspořený obnos. Podle orientačních propočtů lze odhadovat, že člověk, který si založil svoje penzijní připojištění již při jeho založení v r. 1994 a platil si příspěvek vždy v maximální výši, do které stát poskytuje podporu, má v současné době naspořeno cca 760 tis. Kč. V případě, že by letos začal čerpat penzi v pravidelných měsíčních splátkách, činila by její průměrná výše cca 3 150 Kč v závislosti na

nastavení parametrů pojistného plánu dané penzijní společnosti, tj. cca 20 % průměrného vypláceného starobního důchodu. Z tohoto pohledu proto doplňkové důchodové spoření neplní svoji původní roli.

Souhrnně je nutno konstatovat, že důchodový systém by měl ponechat každému občanovi co nejširší prostor pro individuální volbu způsobu jeho odchodu do důchodu a neměl by vytvářet podněty k předčasnému opuštění trhu práce ani bariéry pro ekonomickou aktivitu seniorů. Uvolnění regulace výdělečné činnosti v souběhu s pobíráním důchodu v uplynulém období vedlo k hojnému masovému využívání tohoto institutu. Z údajů ze Sčítání lidu, domů a bytů z roku 2021 vyplývá, že vykonávalo ekonomickou aktivitu 566 tis. seniorů.

Tato skutečnost je m.j. důsledkem přenesení části odpovědnosti za zabezpečení ve stáří ze státu na jedince a odpovědného přístupu jedince za toto vlastní zabezpečení, neboť redukce při výpočtu důchodu (např. při odchodu do starobního důchodu r. 2023 bude osobní vyměřovací základ vyšší než 17 743 Kč redukován na 26 % a osobní vyměřovací základ vyšší než 161 296 Kč nebude při výpočtu starobního důchodu zohledňován) a nízká motivace k přesluhování (zvýšení procentní sazby důchodu o 1,5 % za každých 90 dnů výdělečné činnosti po dosažení důchodového věku bez pobírání důchodu) přímo vybízí každého k tomu, aby při dosažení důchodového věku okamžitě požádal o přiznání starobního důchodu a současně pokračoval ve vlastní ekonomické aktivitě. Zohlednění této ekonomické aktivity ve výši vypláceného starobního důchodu je však naprosto nedostatečné, výše výdělku po tuto dobu nemá na zvýšení důchodu žádný vliv, obecně platí, že při pobírání důchodu a současném výkonu výdělečné činnosti, činí zvýšení 0,4 % výpočtového základu za každých 360 odpracovaných dnů. Je zřejmé, že tento způsob zhodnocení ekonomické aktivity pracujících důchodů vyžaduje přehodnocení.

SHRNUTÍ KAPITOLY

Podle zákona o důchodovém pojištění jsou osoby účastné tohoto pojištění zabezpečení v životních situacích jako je stáří, invalidita a úmrtí živitele. V těchto sociálních situacích mají plátcí pojistného nárok na vyplácení dávek důchodového zabezpečení. Základním předpisem upravujícím nároky na důchody, způsob stanovení výše důchodů a podmínky pro jejich výplatu, je zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, který nabyl účinnosti 1. ledna 1996.

Ze základního důchodového pojištění se poskytují důchody starobní, invalidní (pro invaliditu prvního, druhého a třetího stupně), vdovský, vdovecký a sirotčí.

Důchod se skládá ze základní výměry stanovené pevnou částkou stejnou pro všechny druhy důchodů bez ohledu na délku doby pojištění a výši výdělků a z procentní výměry která odráží výši zaplaceného pojistného a celkovou dobu pojištění.

Výdaje na důchody dlouhodobě rostou, od r. 2010 se jejich objem zvýšil cca 1,7 x (z 340,2 mld Kč v r. 2010 na 574,9 mld Kč v r. 2022), jejich podíl na HDP se dlouhodobě pohybuje na úrovni přibližně 8 – 9 %.

V letech 2010 – 2021 vzrostla průměrná výše starobního důchodu o cca 53 %, v r. 2021 dosáhla úrovně 15 410 Kč, jeho výše v relaci k úrovni průměrné čisté mzdy se však ve stejném období snížila o cca 3,5 procentních bodů.

Vzhledem k očekávaným demografickým trendům lze očekávat další pokles hodnoty tohoto ukazatele, dlouhodobě se hovoří o potřebě realizace důchodové reformy, k politickému konsenzu, jehož dosažení je klíčové, však doposud nedošlo.

KONTROLNÍ OTÁZKA

Charakterizujte jednotlivé dávky důchodového pojištění.

KORESPONDENČNÍ ÚKOL

Zpracujte krátkou seminární práci v rozsahu cca 10 tis. znaků na téma "Očekávané důsledky stárnutí populace na systém důchodového pojištění"

DALŠÍ ZDROJE

PRŮŠA, L. (2020) *Stárnutí populace a udržitelnost důchodového systému v ČR*. Revue sociálně-ekonomického rozvoje č. 2/2020. ISSN 2453-6148

PRŮŠA, L. – HORECKÝ, J. (2023) *Důchodová reforma není jen o změně věkové hranice pro vznik nároku na starobní důchod*. Sociální služby č. 4/2023. ISSN 1803-7348

ODPOVĚDI

Ze základního důchodového pojištění se poskytují důchody starobní (včetně tzv. předčasného starobního důchodu), invalidní (pro invaliditu prvního, druhého a třetího stupně), vdovské, vdovecké a sirotčí. Starobní důchod se poskytuje ve stáří. Invalidní důchod se poskytuje, pokud z důvodu dlouhodobě špatného zdravotního stavu člověk nemůže naplno či vůbec pracovat. Vdovský nebo vdovecký důchod se poskytuje, když zemře manžel nebo manželka. Sirotčí důchod se poskytuje, když dítěti, které se nemůže ještě samo živit, zemře jeden nebo oba rodiče.

Aby člověk měl nárok na starobní důchod, musí dosáhnout stanoveného důchodového věku a zároveň získat potřebnou dobu důchodového pojištění. Platí, že do starobního důchodu nemusí odcházet, je to jeho právo, nikoli povinnost.

Důchodový věk osob, kteří se narodili v r. 1972 a později, je v současné době 65 let a je pro muže i ženy stejný. Důchodový věk osob narozených v roce 1971 a dříve může být nižší a závisí na datu narození a u žen také na počtu vychovaných dětí.

Invalidní důchod může být přiznán, když posudkový lékař uzná invaliditu prvního, druhého nebo třetího stupně a zároveň člověk získal potřebnou dobu pojištění před vznikem invalidity nebo když invalidita vznikla následkem pracovního úrazu či nemoci z povolání. Invalidní důchod je možné dostávat nejdříve od data vzniku invalidity. Invalidita se určuje podle toho, o kolik procent má člověk dlouhodobě sníženou míru pracovní schopnosti, tzn. že kvůli dlouhodobým zdravotním problémům nemůže částečně nebo vůbec pracovat. Pokles pracovní schopnosti o 35 % až 49 % znamená invaliditu prvního stupně, o 50 % až o 69 % invaliditu druhého stupně a o 70 % a více invaliditu třetího stupně.

Vdovský nebo vdovecký důchod může člověk dostat, pokud žil v manželství a zemřel mu manžel nebo manželka. Vdovský důchod je důchod, který dostane pozůstalá manželka po zemřelém manželovi, vdovecký důchod je důchod, který dostane pozůstalý manžel po zesnulé manželce. Pozůstalostní důchody náleží od data úmrtí manžela nebo manželky. Tento důchod může člověk dostat pouze tehdy, když uzavřel manželství, a to trvalo až do úmrtí manžela či manželky, tedy pokud nebyli rozvedeni. Nezáleží na tom, jak dlouho manželství trvalo, není ani podstatné, zda žili ve společné domácnosti na stejné adrese.

Pozůstalostní důchod může člověk dostat v případě, že zemřelý manžel nebo manželka pobírali starobní (i předčasný) nebo invalidní důchod, nebo v případě, že splnili podmínku

potřebné doby pojištění pro nárok na invalidní důchod nebo podmínky nároku na starobní důchod. Získání potřebné doby pojištění se nevyžaduje pouze tehdy, když manžel či manželka zemřeli následkem pracovního úrazu.

5 NEMOCENSKÉ POJIŠTĚNÍ

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

V této kapitole je věnována pozornost charakteristice systému nemocenského pojištění. Student se seznámí s dávkami nemocenského pojištění a nejdůležitějšími informacemi, které se týkají podmínek jejich přiznání.

CÍLE KAPITOLY

Cílem kapitoly je seznámit studenty s jednotlivými dávkami systému nemocenského pojištění a konstrukcí nemocenských dávek.

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

nemocenské pojištění – nemocenské – ošetřovné – peněžitá pomoc v mateřství – vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství – otcovská poporodní péče – dlouhodobé ošetřovné

VÝKLADOVÁ ČÁST

Systém nemocenského pojištění je určen pro výdělečně činné osoby, které při ztrátě příjmu v případech tzv. krátkodobých sociálních událostí (dočasné pracovní neschopnosti z důvodu nemoci nebo úrazu či karantény, ošetřování člena rodiny, těhotenství a mateřství, péče o dítě) zabezpečuje peněžitými dávkami nemocenského pojištění. Od 1. ledna 2009 je systém nemocenské pojištění upraven zákonem č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů. Jde o komplexní úpravu, která zahrnuje jak okruh osob účastných nemocenského pojištění (tj. zaměstnanců, příslušníků ozbrojených sil a bezpečnostních sborů i osob samostatně výdělečně činných), jejich nároky z tohoto pojištění

a stanovení výše poskytovaných dávek, posuzování zdravotního stavu pro účely nemocenského pojištění, tak organizační uspořádání nemocenského pojištění, jakož i řízení v tomto pojištění.

Nemocenské pojištění je kromě českých právních předpisů upraveno též právními předpisy EU, které mají charakter nařízení. Nemocenské pojištění patří z hlediska práva EU mezi oblasti, v nichž se uplatňuje koordinace systémů sociálního zabezpečení. Principy koordinace (tj. rovnost zacházení, aplikace právních předpisů jen jednoho členského státu, sčítání dob pojištění, zachování nabytých práv), podle přímo použitelných předpisů EU mají význam především pro určení použitelných právních předpisů konkrétního státu.

Pojistné na nemocenské pojištění je upraveno zákonem č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů. Obdobně i zde se uplatňují principy koordinace a určuje se příslušný stát, jehož právní předpisy budou příslušné pro úhradu příspěvků (pojistného) na sociální zabezpečení.

Nemocenského pojištění jsou účastni zaměstnanci, vč. příslušníků ozbrojených sil a bezpečnostních sborů, a OSVČ). Zaměstnanci jsou povinně účastni nemocenského pojištění, na rozdíl od OSVČ, jejichž nemocenské pojištění je dobrovolné. Účast OSVČ na nemocenském pojištění vzniká na základě přihlášky k nemocenskému pojištění a zaplacením pojistného na nemocenské pojištění.

Z nemocenského pojištění se poskytuje 6 peněžitých dávek:

- nemocenské
- peněžitá pomoc v mateřství
- ošetřovné
- vyrovnávací příspěvek v těhotenství a v mateřství
- dávka otcovské poporodní péče (tzv. otcovská)
- dlouhodobé ošetřovné

Všechny dávky nemocenského pojištění vyplácí okresní správa sociálního zabezpečení, hradí se ze státního rozpočtu (z příjmů z pojistného), vyplácí se za kalendářní dny.

Nemocenské

Zaměstnanec nebo OSVČ, který je uznán ošetřujícím lékařem dočasně práce neschopným, má nárok na nemocenské od 15. kalendářního dne trvání jeho dočasné pracovní neschopnosti do konce dočasné pracovní neschopnosti, maximálně však 380 kalendářních dnů počítaných od vzniku dočasné pracovní neschopnosti. OSVČ však pro získání nároku na nemocenské musí být účastna dobrovolného nemocenského pojištění OSVČ alespoň po dobu 3 měsíců bezprostředně předcházejících dni vzniku dočasné

pracovní neschopnosti. Po dobu prvních 14 kalendářních dnů je zaměstnanec (nikoli OSVČ), kterému trvá pracovní vztah zakládající účast na nemocenském pojištění, zabezpečen náhradou mzdy, kterou poskytuje zaměstnavatel podle zákoníku práce. Náhrada mzdy náleží za pracovní dny a to při dočasné pracovní neschopnosti od 1. pracovního dne. Poživateli starobního důchodu nebo invalidního důchodu pro invaliditu 3. stupně se nemocenské vyplácí od 15. kalendářního dne trvání dočasné pracovní neschopnosti (karantény) po dobu nejvýše 70 kalendářních dnů, nejdéle však do dne, jímž končí pojištěná činnost.

Nemocenské náleží rovněž ve stanovených případech, jestliže ke vzniku dočasné pracovní neschopnosti (karantény) došlo po skončení pojištěného zaměstnání v tzv. ochranné lhůtě. Účelem ochranné lhůty je zajistit bývalého zaměstnance po stanovenou dobu po skončení pojištění pro případ vzniku sociální události (dočasné pracovní neschopnosti) dříve, než opět nastoupí další zaměstnání. Ochranná lhůta v případě uplatňování nároku na nemocenské činí 7 kalendářních dnů ode dne skončení zaměstnání, které zakládalo účast na nemocenském pojištění. U zaměstnání kratších než 7 kalendářních dnů činí ochranná lhůta pouze tolik dnů, kolik činilo toto poslední zaměstnání.

Peněžitá pomoc v mateřství

Základní podmínky nároku na tuto dávku jsou tyto skutečnosti. V den, od něhož je dávka přiznávána, musí trvat účast na nemocenském pojištění nebo ochranná lhůta a v posledních dvou letech před tímto dnem musí trvat účast na nemocenském pojištění po dobu aspoň 270 dnů. U OSVČ je další podmínkou nároku na peněžitou pomoc v mateřství účast na nemocenském pojištění jako OSVČ po dobu aspoň 180 kalendářních dnů v posledním roce přede dnem počátku podpůrčí doby. U žen, jejichž pojištěné zaměstnání skončilo v době těhotenství, činí ochranná lhůta pro vznik nároku na peněžitou pomoc v mateřství tolik kalendářních dnů, kolik činilo toto jejich poslední zaměstnání, maximálně však 180 kalendářních dnů. Nástup na peněžitou pomoc v mateřství nastává dnem, který pojištěnka určí v období od počátku 8. do počátku 6. týdne před očekávaným dnem porodu. Podpůrčí doba činí 28 týdnů (u pojištěnky, která porodila zároveň dvě nebo více dětí činí podpůrčí doba 37 týdnů).

Zákon umožňuje střídání matky dítěte s jejím manželem či otcem dítěte v péči o dítě, a to na základě písemné dohody, přičemž každý z nich má při této péči o dítě nárok na výplatu peněžitě pomoci v mateřství po dobu a za podmínek stanovených zákonem o nemocenském pojištění. Střídání se umožňuje od počátku 7. týdne ode dne porodu a četnost střídání omezena není. V případě střídání v péči o dítě se zastaví výplata peněžitě pomoci v mateřství matce a začne se vyplácet tato dávka muži z jeho nemocenského pojištění, pokud splňuje podmínky nároku na její výplatu, a naopak. U muže je třeba přitom splnit podmínku, že bude pečovat o dítě nejméně 7 kalendářních dnů po sobě jdoucích.

Ošetrovné

Na ošetrovné má nárok zaměstnanec, který nemůže pracovat z důvodu, že musí ošetrovat nemocného člena domácnosti, nebo pečovat o zdravé dítě mladší 10 let, protože školské nebo dětské zařízení bylo uzavřeno (z důvodu havárie, epidemie, jiné nepředvídané události), dítěti byla nařízena karanténa, nebo osoba, která jinak o dítě pečuje, sama onemocněla. Zaměstnanec nemůže uplatnit nárok na ošetrovné na dítě, na které již druhý z rodičů uplatnil nárok na peněžitou pomoc v mateřství nebo rodičovský příspěvek; to neplatí, pokud tato jiná osoba onemocněla, utrpěla úraz, nastaly u ní situace zákonem stanovené, porodila nebo jí byla nařízena karanténa, a proto nemůže o dítě pečovat.

Podpůrčí doba u ošetrovného činí nejdéle 9 kalendářních dnů. U osamělého zaměstnance, který má v trvalé péči aspoň jedno dítě ve věku do 16 let, které neukončilo povinnou školní docházku, činí podpůrčí doba nejdéle 16 kalendářních dnů.

Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství

Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství náleží zaměstnankyni, která byla z důvodu těhotenství, mateřství nebo kojení převedena na jinou práci a z tohoto důvodu dosahuje bez svého zavinění nižšího příjmu než před převedením. Dávka se vyplácí těhotným zaměstnankyním za kalendářní dny, v nichž trvalo převedení na jinou práci, nejdéle do počátku 6. týdne před očekávaným dnem porodu. Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství se stanoví jako rozdíl mezi denním vyměřovacím základem zjištěným ke dni převedení zaměstnankyně na jinou práci a průměrem jejích započitatelných příjmů připadajícím na jeden kalendářní den v jednotlivých kalendářních měsících po tomto převedení.

Dávka otcovské poporodní péče (otcovská)

Nárok na dávku má otec dítěte, který o dítě pečuje a osoba (muž nebo žena), která převzala dítě do péče nahrazující péči rodičů, na základě rozhodnutí příslušného orgánu. Za otce dítěte je pro účely této dávky považován ten, kdo je v matrice (knize narození) zapsán jako otec. Otcovská náleží, jen nastal-li nástup na otcovskou v období 6 týdnů ode dne narození dítěte, anebo ode dne převzetí dítěte do péče, jestliže takové dítě nedosáhlo 7 let věku. Otcovská náleží jen jednou, a to i v případech, kdy pojištěnec pečuje o více dětí narozených současně nebo o více dětí převzatých současně do péče. Podpůrčí doba činí maximálně 1 týden bez možnosti přerušení a začíná dnem nástupu na otcovskou. Pro volno v zaměstnání využijí otcové rodičovskou dovolenou.

Dlouhodobé ošetrovné

U dlouhodobého ošetrovného jsou stanoveny podmínky jednak pro ošetrovanou osobu a jednak pro osobu ošetrující. U ošetrované osoby muselo dojít k závažnému zhoršení zdravotního stavu, který vyžadoval alespoň 7 denní hospitalizaci v nemocnici a v den propuštění je potvrzeno, že potřeba celodenní péče bude trvat nejméně dalších 30 dnů. Ošetrovaná osoba musí dát písemný souhlas k ošetrování konkrétní osobě.

Ošetrující osoba může být manželem (manželkou) ošetrované osoby nebo registrovaným partnerem (registrovanou partnerkou) ošetrované osoby, příbuzným v linii přímé s ošetrovanou osobou nebo je její sourozenec, tchyně, tchán, snacha, zeť, neteř, synovec, teta nebo strýc. U těchto příbuzných se nevyžaduje podmínka společné domácnosti. Dále se může jednat o manžela (manželku), registrovaného partnera (registrovanou partnerku) nebo druha (družku) fyzické osoby výše uvedené, nebo druha (družku) ošetrované osoby nebo jinou fyzickou osobou žijící s ošetrovanou osobou v domácnosti. Tyto osoby musí mít shodné místo trvalého pobytu.

U ošetrující osob – zaměstnance muselo nemocenské pojištění trvat v posledních 4 měsících alespoň 90 dnů, OSVČ musela být nemocensky pojištěna v posledních 3 měsících. Ošetrující osoba nesmí po dobu ošetrování vykonávat žádnou výdělečnou činnost, ani nepojištěnou. V průběhu 90 dnů se mohou ošetrující osoby libovolně střídát v ošetrování osoby vyžadující dlouhodobou péči po celých dnech. Při střídání a opakovaném poskytování péče se dávka nevypočítává znovu. Výplata dávky nenáleží po dobu, kdy byla ošetrovaná osoba znovu hospitalizována. Nárok na další dlouhodobé ošetrovné vznikne ošetrující osobě nejdříve po uplynutí 12 měsíců od skončení předchozí dlouhodobé péče.

Podpůrčí doba (doba výplaty dávky) činí maximálně 90 kalendářních dnů. Doba těchto 90 dnů se neprodlužuje ani z důvodu hospitalizace ošetrované osoby v průběhu podpůrčí doby. Zaměstnavatel přitom nemá povinnost omluvit nepřítomnost zaměstnance v práci po dobu poskytování dlouhodobé péče pouze v případě, brání-li tomu vážné provozní důvody, které musí sdělit zaměstnanci písemně.

Dávky nemocenského pojištění se počítají z denního vyměřovacího základu, který se zjistí tak, že započitatelný příjem zúčtovaný zaměstnanci v rozhodném období (zpravidla období 12 kalendářních měsíců před kalendářním měsícem, ve kterém vznikla sociální událost) se dělí počtem „započitatelných“ kalendářních dnů připadajících na toto rozhodné období. Takto stanovený průměrný denní příjem se upravuje (redukuje) pomocí tří redukčních hranic na denní vyměřovací základ.

Redukce se provede tak, že se započte do první redukční hranice u nemocenského, ošetrovného a dlouhodobého ošetrovného 90 % denního vyměřovacího základu, u peněžitě pomoci v mateřství, otcovské a vyrovnávacího příspěvku v těhotenství a mateřství 100 % denního vyměřovacího základu, z části denního vyměřovacího základu mezi první a druhou

redukční hranicí se započte 60 %, z části mezi druhou a třetí redukční hranicí se započte 30 %, k části nad třetí redukční hranicí se nepřihlédne.

Výše nemocenského činí 60 % denního vyměřovacího základu od 15. kalendářního dne trvání dočasné pracovní neschopnosti do 30. kalendářního dne dočasné pracovní neschopnosti, od 31. kalendářního dne dočasné pracovní neschopnosti nebo karantény sazba činí 66 % denního vyměřovacího základu a dále od 61. kalendářního dne dočasné pracovní neschopnosti nebo karantény činí sazba nemocenského 72 % denního vyměřovacího základu. Výše nemocenského u dobrovolných členů integrovaného záchranného systému (např. u dobrovolných hasičů) náleží nemocenské ve výši 100 % denního vyměřovacího základu, pokud tato dočasná pracovní neschopnost nebo karanténa vznikla v důsledku zásahu (tj. v důsledku provádění záchranných a likvidačních prací), k němuž byla jednotka nebo složka integrovaného záchranného systému povolána. Tuto skutečnost pojištěnci potvrdí operační středisko integrovaného záchranného systému.

Výše peněžité pomoci v mateřství činí 70 % denního vyměřovacího základu.

Výše ošetřovného činí 60 % denního vyměřovacího základu.

Výše vyrovnávacího příspěvku v těhotenství a mateřství je stanovena ve výši rozdílu mezi denním vyměřovacím základem zjištěným ke dni převedení zaměstnankyně na jinou práci a průměrem jejích započitatelných příjmů připadajícím na jeden kalendářní den v jednotlivých kalendářních měsících po tomto převedení.

Výše otcovské činí 70 % denního vyměřovacího základu.

Výše dlouhodobého ošetřovného činí 60 % denního vyměřovacího základu.

Příjmy ze systému nemocenského pojištění se mezi léty 2010 a 2022 více než zdvojnásobily (z 22,8 mld Kč v r. 2010 na 47,6 mld Kč v r. 2022), přičemž jejich podíl na HDP v tomto období vzrostl o 0,2 p.b. z 0,6 % na 0,8 % (viz tabulka č. 6).

tabulka č. 6:

Vývoj příjmů ze systému nemocenského pojištění (mil. Kč)

	příjmy z nemocenského pojištění	podíl příjmů z nemoc. pojištění na HDP	z toho:					
			nemocenské	ošetřovné	peněžitá pomoc v mateřství	vyr. příspěvek v těhotenství a mateřství	otcovská poporodní péče	dlouh. ošetřovné
2010	22 789	0,6	14 944	431	7 410	4	.	.
2011	21 506	0,5	13 354	640	7 506	6	.	.
2012	19 377	0,5	11 465	682	7 224	7	.	.
2013	20 143	0,5	12 035	843	7 258	7	.	.
2014	22 706	0,5	13 881	854	7 334	7	.	.
2015	24 110	0,5	15 428	1 062	7 611	9	.	.
2016	26 284	0,5	16 985	1 180	8 110	9	.	.
2017	28 316	0,6	18 290	1 402	8 616	8	.	.
2018	33 974	0,6	22 677	1 632	9 403	8	221	32
2019	38 887	0,7	26 670	1 726	10 098	9	273	110
2020	55 206	1,0	32 766	11 442	10 585	7	269	138
2021	51 472	0,8	34 037	5 664	11 316	6	291	157
2022	47 631	0,8	32 754	2 831	11 229	9	601	207

pramen:

Základní ukazatele z oblasti práce a sociálního zabezpečení v ČR. [online, cit. 230704]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/zakladni-ukazatele-z-oblasti-prace-a-socialniho-zabezpeceni-v-cr>

Informace o vyplacených dávkách v resortu MPSV ČR v prosinci 2022. [online, cit. 230704]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/2867337/Informace+o+vyplacen%C3%BDch+d%C3%A1vk%C3%A1ch+v+prosinci+2022.pdf/7f66394e-5192-e6a2-b607-eb767af0df8d>

Klíčovým faktorem, který ovlivňuje vývoj příjmů ze systému nemocenského pojištění, jsou podmínky pro přiznání nemocenské. Tyto podmínky se ve sledovaném období opakovaně měnily.

Do 30. června 2019 se po dobu prvních tří dnů pracovní neschopnosti nemocenská nevyplácela, zaměstnanec za tuto dobu nemoci nedostal žádnou náhradu. Lidé tak často krátkodobé nemoci přecházeli, popř. čerpali řádnou dovolenou, neboť z důvodu napnutého rodinného rozpočtu nebyli často schopni ztrátu příjmu z ekonomické aktivity – byť po dobu

tří dnů – pokrýt svými potencionálními úsporami. V delším časovém horizontu však tato skutečnost přispívala zpravidla ke zhoršování zdravotního stavu těchto osob, které se následně mohlo promítnout vážným dlouhodobým onemocněním.

Zavedení karenční doby a přenos odpovědnosti za zajištění hmotného zabezpečení v prvních dnech pracovní neschopnosti v r. 2009 reagovalo především na zneužívání nemocenských dávek ze strany zejména osob s nižšími příjmy, benevolentním přístupem ošetřujících lékařů k uznávání jejich pracovní neschopnosti a praktickou nemožností státu tato zneužívání odhalit a zabránit jim. Díky tomu tak pracovní neschopnost čerpali lidé již s mírně nadprůměrnými příjmy především zpravidla pouze v případě výrazného zhoršení svého zdravotního stavu, který vyžadoval delší dobu léčení, což vedlo k nárůstu průměrné doby trvání jednoho případu pracovní neschopnosti.

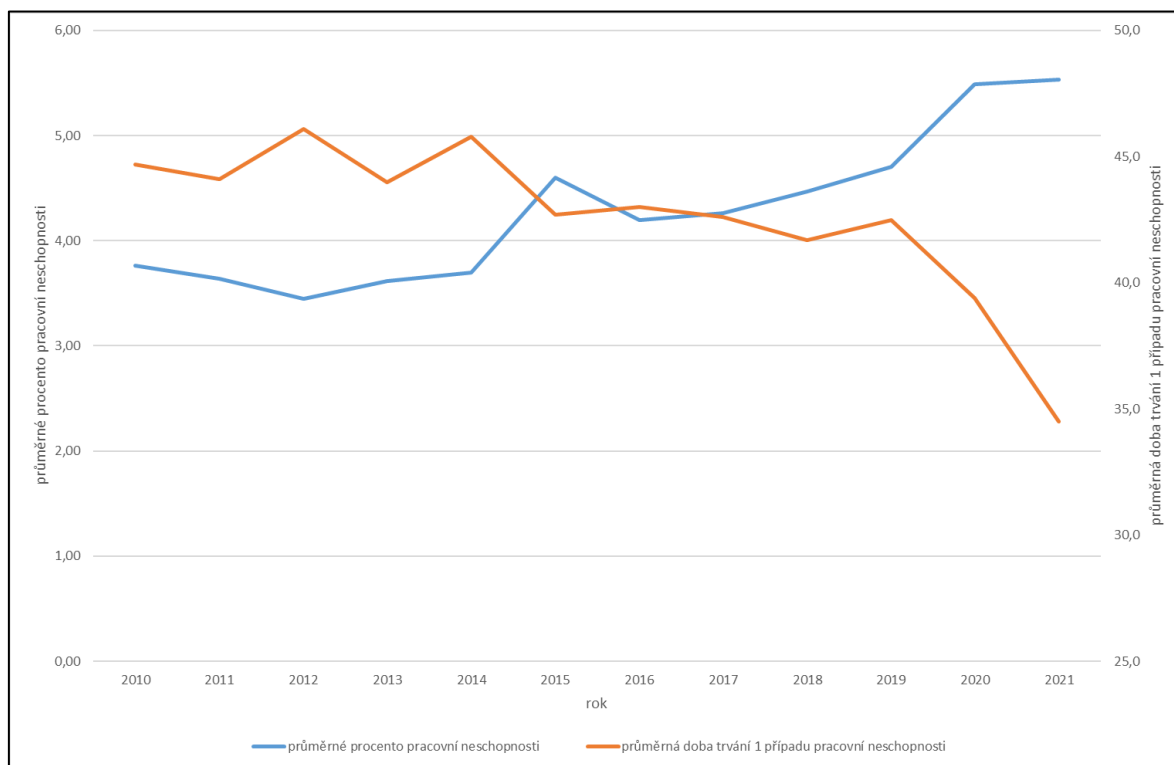
V současné době je podle zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, v platném znění, kladen důraz na zvýšení zainteresovanosti zaměstnavatelů na výši pracovní neschopnosti svých zaměstnanců, po dobu prvních 14 kalendářních dnů pracovní neschopnosti dostává zaměstnanec od zaměstnavatele podle zákoníku práce náhradu mzdy, kterou poskytuje zaměstnavatel podle zákoníku práce.

V letech 2020 a 2021 výrazně ovlivnila výdaje na dávky nemocenského pojištění rovněž epidemie onemocnění COVID – 19, v jejímž důsledku došlo k dramatickému nárůstu výdajů zejména na ošetrovné, výrazně vzrostly i výdaje na nemocenské v souvislosti nařizováním karantén a částečně i se samotným nárůstem počtu případů tohoto onemocnění (MPSV, 2022).

Tyto skutečnosti se projeví ve vývoji průměrného procenta pracovní neschopnosti i délky trvání jednoho případu pracovní neschopnosti.

graf č. 13:

Vývoj průměrného procenta pracovní neschopnosti a průměrné doby trvání 1 případu pracovní neschopnosti

pramen:

Základní ukazatele z oblasti práce a sociálního zabezpečení v ČR. [online, cit. 230704]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/zakladni-ukazatele-z-oblasti-prace-a-socialniho-zabezpeceni-v-cr>

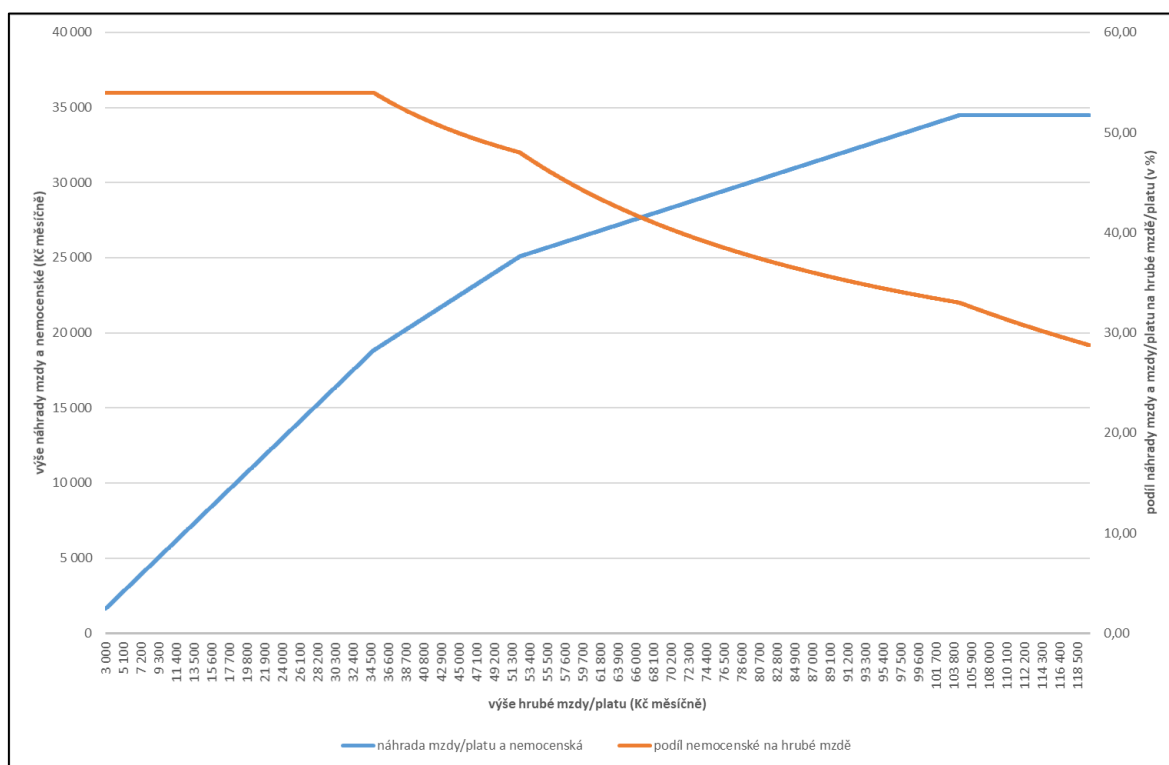
Dalšími faktory, které ovlivňují vývoj příjmů ze systému nemocenských dávek, jsou především tempo růstu příjmů z ekonomické aktivity, vývoj porodnosti a přístupy zaměstnavatelů k řešení krátkodobé pracovní nepřítomnosti zaměstnanců na pracovišti v důsledku jejich krátkodobého nepříznivého zdravotního stavu (rozšiřující se možnosti vyžívání tzv. indispozičního volna). Vliv těchto charakteristik je však v porovnání se změnami legislativních podmínek pro přiznání nemocenských dávek marginální.

Výše nemocenských dávek se s rostoucím příjmem z ekonomické aktivity díky existenci redukčních hranic relativně snižuje. Během prvních dvou týdnů dočasné pracovní neschopnosti poskytuje zaměstnavatel zaměstnanci náhradu mzdy za pracovní dny, poté přechází výplata hmotného zabezpečení na systém nemocenského zabezpečení, ze kterého je nemocensky pojištěným osobám vypláceno nemocenské. Výše obou náhrad je počítána

obdobně, v prvních 30 dnech trvání dočasné pracovní neschopnosti činí 60 % redukovaného hodinového či denního vyměřovacího základu, od 31. do 60. dne trvání pracovní neschopnosti činí 66 % tohoto vyměřovacího základu a od 61. dne trvání pracovní neschopnosti 72 %. Tento denní vyměřovací základ se počítá tak, že z částky do první redukční hranice (v r. 2022 činila 1 298 Kč) se započte 90 %, z částky mezi první a druhou redukční hranicí (v r. 2022 činila 1 946 Kč) se započte 60 %, z částky mezi druhou a třetí redukční hranicí (v r. 2022 činila 3 892 Kč) se započte 30 %, k částce nad třetí redukční hranicí se nepřihlíží.

graf č. 14:

Výše náhrady mzdy/platu a nemocenské a její podíl na hrubé mzdě/platu v r. 2020 (prvních 30 dnů pracovní neschopnosti)

pramen:

Horecký, J. – Průša, L. Jak jsme zabezpečeni v době nemoci? Sociální služby č. 5/2020. ISSN 1803-7348

Z uvedeného grafu je zřejmé, že maximální výše nemocenského činí pouze 54 % předchozí hrubé mzdy/platu a to pouze pro ty, jejichž příjem byl v r. 2020 nižší než 34 860 Kč měsíčně. S rostoucí výší tohoto příjmu se tato relace snižuje, při dosažení příjmu na

úrovni 52 260 činí výše náhrad při 30 denní pracovní neschopnosti 25 088 Kč, tedy pouze 48 % předchozí hrubé mzdy/platu a dále se snižuje (pro zajímavost při výši příjmu 100 000 Kč měsíčně činila v r. 2020 výše náhrad při 30 denní pracovní neschopnosti 33 682 Kč). Lidé, jejichž příjem z ekonomické aktivity je často již jen mírně nadprůměrný se tak necítí být nemocensky pojištěni, nemoci přecházejí nebo čerpají svou dovolenou, teprve v posledních letech často využívají benefity, které jim nabízejí zaměstnavatelé (sick day, práce z domova).

Velký systémový problém lze spatřovat v tom, že pojistné na nemocenské pojištění se platí z příjmu, který je nižší, než je čtyřnásobek průměrné mzdy, ale při výpočtu výše nemocenské se nepřihlíží již k příjmu, který je vyšší, než je trojnásobek průměrné mzdy. Je zcela jednoznačně zřejmé, že v tomto smyslu je jeden ze základních principů sociální politiky – princip ekvivalence – významně porušen a bylo by proto žádoucí tuto nerovnost urychleně narovnat (Horecký – Průša, 2020).

Rozhodování o dočasné pracovní neschopnosti probíhá od 1. 1. 2020 elektronicky. Ošetřující lékař hlásí vznik, trvání a ukončení dočasné pracovní neschopnosti přímo správě sociálního zabezpečení pouze elektronicky. Ošetřující lékař již nevydává zaměstnanci žádné papírové díly neschopenky určené pro zaměstnavatele. Zachován zůstal pouze „Průkaz dočasné práce neschopného pojištěnce“, který má u sebe zaměstnanec pro své potřeby a k informaci. Hlášení správě sociálního zabezpečení o vzniku dočasné pracovní neschopnosti je při dočasné pracovní neschopnosti přesahující 14 kalendářních dnů automaticky považováno za žádost o nemocenské. Ošetřující lékař hlásí trvání dočasné pracovní neschopnosti přímo správě sociálního zabezpečení. Hlášení o ukončení dočasné pracovní neschopnosti, které ošetřující lékař rovněž zasílá přímo správě sociálního zabezpečení, je automaticky i dokladem pro ukončení výplaty nemocenského.

SHRNUTÍ KAPITOLY

Nemocenské pojištění je upraveno zákonem č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, v platné znění, který nabyl účinnosti od 1. ledna 2009. Zákon upravuje nemocenské pojištění zaměstnanců a OSVČ.

Osoba samostatně výdělečná činná je účastna pojištění, jestliže vykonává samostatnou výdělečnou činnost a podala přihlášku k účasti na pojištění na předepsaném tiskopisu, tzn. že systém nemocenského pojištění je pro OSVČ dobrovolný.

Z nemocenského pojištění se poskytují nemocenské, peněžitá pomoc v mateřství, ošetřovné, dlouhodobé ošetřovné, otcovská poporodní péče a vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství.

Ochranná lhůta je doba po skončení zaměstnání, k níž se přistupuje tak, jako by v ní trvala účast na nemocenském pojištění. Vznikla-li pracovní neschopnost v ochranné lhůtě anebo v ochranné lhůtě nastoupí bývalý pojištěnec na peněžitou pomoc v mateřství, vznikne nárok na obě tyto dávky při splnění ostatních podmínek nároku na dávku. Z ochranné lhůty nenáleží ošetřovné a vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství.

Dávky náleží za kalendářní dny z denního vyměřovacího základu, který se stanoví tak, že se vyměřovací základ zjištěný z rozhodného období vydělí počtem kalendářních dnů připadajících na rozhodné období.

Dávky nemocenského pojištění vyplácí okresní správa sociálního zabezpečení.

Největším problémem pravděpodobně v celém sociálním systému je nutno spatřovat v tom, že pojistné na nemocenské pojištění se platí z příjmu, který je nižší, než je čtyřnásobek průměrné mzdy, ale při výpočtu výše nemocenské se nepřihlíží již k příjmu, který je vyšší, než je trojnásobek průměrné mzdy. Je zcela jednoznačně zřejmé, že v tomto smyslu je princip ekvivalence významně porušen.

KONTROLNÍ OTÁZKA

Charakterizujte jednotlivé dávky systému nemocenského pojištění.

KORESPONDENČNÍ ÚKOL

Zpracujte krátkou seminární práci v rozsahu cca 10 tis. znaků na téma "Princip solidarity a ekvivalence v systému nemocenských dávek"

DALŠÍ ZDROJE

HORECKÝ, J. – PRŮŠA, L. *Jak jsme zabezpečení v době nemoci*. Sociální služby č. 5/2020. ISSN 1803-7348

ODPOVĚDI

Z nemocenského pojištění se poskytuje 6 peněžitých dávek – nemocenské, peněžitá pomoc v mateřství, ošetrovné, vyrovnávací příspěvek v těhotenství a v mateřství, dávka otcovské poporodní péče (tzv. otcovská) a dlouhodobé ošetrovné.

Na nemocenské má nárok zaměstnanec nebo OSVČ, který je uznán ošetřujícím lékařem dočasně práce neschopným, od 15. kalendářního dne trvání jeho dočasné pracovní neschopnosti do konce dočasné pracovní neschopnosti, maximálně však 380 kalendářních dnů počítaných od vzniku dočasné pracovní neschopnosti. OSVČ pro získání nároku na nemocenské musí být účastna dobrovolného nemocenského pojištění OSVČ. Po dobu prvních 14 kalendářních dnů je zaměstnanec zabezpečen náhradou mzdy, kterou poskytuje zaměstnavatel podle zákoníku práce. Náhrada mzdy náleží za pracovní dny a to při dočasné pracovní neschopnosti od 1. pracovního dne.

Nástup na peněžitou pomoc v mateřství nastává dnem, který pojištěnka určí v období od počátku 8. do počátku 6. týdne před očekávaným dnem porodu. Podpůrčí doba činí 28 týdnů (u pojištěnky, která porodila zároveň dvě nebo více dětí činí podpůrčí doba 37 týdnů). Zákon umožňuje střídání matky dítěte s jejím manželem či otcem dítěte v péči o dítě, a to na základě písemné dohody od počátku 7. týdne ode dne porodu, četnost střídání omezena není. U muže je třeba přitom splnit podmínku, že bude pečovat o dítě nejméně 7 kalendářních dnů po sobě jdoucích.

Na ošetrovné má nárok zaměstnanec, který nemůže pracovat z důvodu, že musí ošetřovat nemocného člena domácnosti, nebo pečovat o zdravé dítě mladší 10 let, protože školské nebo dětské zařízení bylo uzavřeno (z důvodu havárie, epidemie, jiné nepředvídané události), dítěti byla nařízena karanténa, nebo osoba, která jinak o dítě pečuje, sama onemocněla. Podpůrčí doba u ošetrovného činí nejdéle 9 kalendářních dnů. U osamělého zaměstnance, který má v trvalé péči aspoň jedno dítě ve věku do 16 let, které neukončilo povinnou školní docházku, činí podpůrčí doba nejdéle 16 kalendářních dnů.

Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství náleží zaměstnankyni, která byla z důvodu těhotenství, mateřství nebo kojení převedena na jinou práci a z tohoto důvodu dosahuje bez svého zavinění nižšího příjmu než před převedením.

Nárok na otcovskou dávku má otec dítěte, který o dítě pečuje a osoba (muž nebo žena), která převzala dítě do péče nahrazující péči rodičů, na základě rozhodnutí příslušného orgánu. Otcovská náleží, jen nastal-li nástup na otcovskou v období 6 týdnů ode dne narození dítěte, anebo ode dne převzetí dítěte do péče, jestliže takové dítě nedosáhlo 7 let věku. Otcovská náleží jen jednou, a to i v případech, kdy pojištěnec pečuje o více dětí narozených současně nebo o více dětí převzatých současně do péče. Podpůrčí doba činí maximálně 1 týden bez možnosti přerušení.

U dlouhodobého ošetrového jsou stanoveny podmínky jednak pro ošetrovanou osobu a jednak pro osobu ošetrující. U ošetrované osoby muselo dojít k závažnému zhoršení zdravotního stavu, který vyžadoval alespoň 7 denní hospitalizaci v nemocnici a v den propuštění je potvrzeno, že potřeba celodenní péče bude trvat nejméně dalších 30 dnů. U ošetrující osob – zaměstnance muselo nemocenské pojištění trvat v posledních 4 měsících alespoň 90 dnů, OSVČ musela být nemocensky pojištěna v posledních 3 měsících. Ošetrující osoba nesmí po dobu ošetrování vykonávat žádnou výdělečnou činnost, ani nepojištěnou. V průběhu 90 dnů se mohou ošetrující osoby libovolně střídat v ošetrování osoby vyžadující dlouhodobou péči po celých dnech. Podpůrčí doba (doba výplaty dávky) činí maximálně 90 kalendářních dnů. Zaměstnavatel přitom nemá povinnost omluvit nepřítomnost zaměstnance v práci po dobu poskytování dlouhodobé péče pouze v případě, brání-li tomu vážné provozní důvody, které musí sdělit zaměstnanci písemně.

6 STÁTNÍ POLITIKA ZAMĚSTNANOSTI

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

V této kapitole je věnována pozornost charakteristice systému státní politiky zaměstnanosti. Student se seznámí s nástroji aktivní a pasivní politiky zaměstnanosti a nejdůležitějšími informacemi, které se týkají politiky zaměstnanosti.

CÍLE KAPITOLY

Cílem kapitoly je seznámit studenty se systémem státní politiky zaměstnanosti a s jejími jednotlivými částmi.

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

aktivní politika zaměstnanosti – pasivní politika zaměstnanosti – podpora v nezaměstnanosti

VÝKLADOVÁ ČÁST

Práce a pracovní uplatnění náleží k základním atributům člověka. Práce je určující pro ekonomický i sociální status jedinců, rodin a v podstatě také pro stabilitu a prosperitu celé společnosti. Zajištění možností pracovního uplatnění se ale v tržních ekonomikách vzhledem ke specifčnosti trhu práce neprosazuje pouze jen s využitím tržních mechanismů. Proto se ve většině vyspělých zemí setkáváme i s určitými aktivitami státu na trhu práce, které bývají označovány jako politika zaměstnanosti. Jejím posláním je přispívat k podpoře dynamické rovnováhy na trhu práce a k omezení nezaměstnanosti, k níž fungování trhu práce ze své logiky inklinuje. Politika zaměstnanosti je těsně propojena s celkovou hospodářskou a regionální politikou a prakticky i se všemi obory sociální politiky.

Nezaměstnanost jako důsledek fungování trhu práce je nesporně jedním z nejdůležitějších problémů současného světa. Počínaje 70. minulého stol. se její výskyt stává

zvláště tíživým a znepokojivým. Zatímco např. v 60. letech se ještě míra nezaměstnanosti ve vyspělých zemích pohybovala v průměru mezi 2 až 3 %, v současné době je výrazně vyšší. Proto aktivity ekonomického i sociálního charakteru směřující k jejímu řešení soustavně sílí, politika zaměstnanosti se stala středem pozornosti různých vědních oborů i praktických aktivit. Po r. 1989 se stala realitou i v české společnosti.

Nezaměstnanost má dalekosáhlé ekonomické a sociální dopady i příčiny. Jejich těsné propojení má za následek, že v politice zaměstnanosti se nutně musí prolínat ekonomické i sociální úvahy. Pro tržní ekonomiku je typické, že souběžně fungují nejen trhy zboží a služeb, ale i trhy výrobních faktorů, tedy i trh práce. Na něm se de facto kupuje a prodává práce, jejíž cenou je mzda. Trh práce je však trhem specifickým. Jeho specifika v podstatě plynou z toho, že práce je funkcí pracovní síly a je tudíž úzce svázána s osobností člověka. Trh práce je v tržní ekonomice rozhodující v tom smyslu, že se od něj očekává, že:

- zabezpečí ekonomiku potřebnými pracovními silami v požadované oborové, profesní, věkové nebo vzdělanostní struktuře, tzn., že umožní produkci statků a služeb,
- zabezpečí zajištění pracovních sil odpovídajícími prostředky, především pracovními příjmy, a to v míře, která odpovídá jejich podílu na produkci.

Tyto úkoly řeší trh práce současně. Stejně jako na jiných trzích, stojí i zde nabídka práce a poptávka po ní ve vzájemné soutěži. Na trhu práce však zcela nefungují standardní tržní mechanismy vyrovnávající nabídku s poptávkou prostřednictvím ceny práce, tj. mzdy.

Proč je standardní přizpůsobovací tržní mechanismus je v případě trhu práce zeslaben? Je potřeba mít na zřeteli několik aspektů:

- Předmětem směny na trhu je práce, ta je neoddělitelná od osobnosti člověka. Ti, co práci prodávají (tedy zaměstnanci) i ti co práci kupují (tedy zaměstnavatelé) uplatňují různé preference, nerozhodují se jenom podle ceny práce, ale podle řady dalších skutečností (rizikovitost práce, prestiž povolání, předpoklady k invenční práci, organizační dispoice atd.), tzn, že svoji roli hrají i jiné preference.
- Přizpůsobování nabídky a poptávky podle ceny práce je do určité míry deformováno i tím, že firmy se snaží udržet si určitý kmenový počet kvalitních pracovníků, do jejichž kvalifikace zpravidla také investují. Stejně tak i zaměstnanci mají často zájem setrvat u firmy např. pro atraktivnost vykonávané profese nebo z obav z nezaměstnanosti apod.). V důsledku obou těchto skutečností je citlivost mezd na změny v nabídce a poptávce po práci nižší.
- Trh práce je ve značné míře segmentován, tato segmentace vyplývá jednak z enormní rozdílnosti mezi lidmi (jejich dispoic, předpokladů) a pracovními místy (rozdílnost v jejich kvalifikační náročnosti) a jednak z územní alokace trhů práce. Segmentace trhu práce má za následek snížení vlivu konkurence na trhu práce a rozdíly ve mzdách různých profesních skupin pracovníků v různých územích.

- Na trhu práce se projevuje vliv kolektivního vyjednávání na mzdy. Odbory vystupují na trhu práce v roli "monopolisty", usilují o vyšší mzdy, o zvýšení ceny práce. V rámci kolektivního vyjednávání jsou dohodnuty určité parametry mzdového vývoje v závislosti na ekonomickém vývoji. Administrativním zásahem je tedy mzda posunuta na vyšší úroveň a vyvolává pokles efektivnosti. Závažné je, že chování odborů na trhu práce může přinášet riziko růstu inflace, a to v těch případech, kdy ekonomické výsledky neopravňují sjednaný mzdový vývoj a odbory se snaží různými nátlakovými akcemi mzdového nárůstu dosáhnout. Dochází tak ke mzdové náказе, tedy k inflačním tlakům na mzdové spirále. Vliv odborů může být samozřejmě i pozitivní a podporovat komunikaci a nikoli konflikty mezi zaměstnanci a zaměstnavateli.
- Trh práce je také výrazně ovlivňován ze strany státu. Jde zejména o pracovní zákonodárství jako je např. úprava pracovní doby, stanovování minimální mzdy, podmínky odchodu do důchodu, délka školní docházky, což významně ovlivňuje stranu nabídky práce.

Trh práce svým fungováním inklinuje k nerovnováze a k nezaměstnanosti se všemi jejími negativními ekonomickými a sociálními dopady. Trh práce ve skutečnosti není typickým konkurenčním trhem, ale trhem administrativně značně regulovaným. Proto v moderních společnostech vlády intervenují ve prospěch zmírňování nerovnováhy na trhu práce a zaměřují se na makroekonomickou regulaci mezi souhrnnou nabídkou a poptávkou po pracovní síle.

Obecně lze politiku zaměstnanosti lze vymezit jako soubor opatření, kterými jsou spoluutvářeny podmínky pro dynamickou rovnováhu na trhu práce a pro efektivní využití pracovních sil. Tato politika je zpravidla výsledkem úsilí státu, zaměstnavatelů, firem, zaměstnanců a odborů. V posledních letech je tato politika stále více utvářena i v závislosti na opatřeních přijatých v rámci EU.

Politika zaměstnanosti sama nezasahuje do působnosti trhu práce na mikroúrovni. Usiluje o přímé ovlivnění vztahů mezi nabídkou a poptávkou, ale ve smyslu rovnováhy je podporuje a doladuje, aniž by trh práce zásadním způsobem modifikovala. Rozhodující vliv na rovnováhu trhu práce přísluší hospodářské politice a jejím opatřením směřujícím k podpoře ekonomického růstu a tvorbě pracovních míst.

Politika zaměstnanosti se orientuje zejména na tyto aktivity:

- na rozvoj infrastruktury trhu práce – prostřednictvím sítě úřadů práce zabezpečuje zprostředkovatelské, informační a poradenské služby, vytváří přehled o volných pracovních místech, jejich struktuře a náročnosti, o uchazečích o práci, jejich kvalifikaci, požadavcích,
- podporuje vytváření nových pracovních míst a pracovních činností – poskytuje např. finanční podpory na nová pracovní místa zaměstnavatelům, začínajícím podnikatelům, podporuje veřejně prospěšné práce a usnadňuje zaměstnávání mladistvých a handicapovaných občanů,

- zaměřuje se na zvýšení adaptability pracovní síly – růst strukturální nezaměstnanosti staví požadavek adaptability a mobility velice kategoricky, politika zaměstnanosti k ní přispívá organizováním a podporou rozmanitých rekvalifikačních programů,
- podílí se na zabezpečení životních podmínek těch, kteří se stali dočasně nezaměstnanými formou dávek a podpor v nezaměstnanosti.

První tři skupiny aktivit v podstatě směřují k podpoře aktivního chování pracovníka na trhu práce a bývají proto souhrnně označovány jako aktivní politika zaměstnanosti, aktivity spojené s hmotným zabezpečením nezaměstnaných jsou označovány jako pasivní politika zaměstnanosti, jejich smyslem je kompenzovat nezaměstnaným po přechodnou dobu a v určité míře ztrátu pracovního příjmu a umožnit jim tak, aby si našli pracovní uplatnění, které bude v souladu s ekonomickými potřebami a ambicemi ekonomiky.

Politika zaměstnanosti ve svém vývoji prošla určitými etapami. Z historického hlediska byla nejdříve rozvíjena pasivní politika zaměstnanosti a uplatňována nejrozličnější schémata podpor a dávek v nezaměstnanosti. Taková opatření se objevují již během první třetiny 20. století a jsou projevem posunu vnímání příčin nezaměstnanosti od osobní odpovědnosti za "nepráci" k chápání nezaměstnanosti jako jevu determinovanému společensky, tj. sociálně ekonomickými faktory. Aktivní politika zaměstnanosti se rozvíjí časově později, prakticky po 2. světové válce. Zhruba do konce 60. let minulého stol. jsou však její opatření méně významná, neboť poválečná konjunktura, poptávkově orientované ekonomiky a s ní spojený relativně i dostatek pracovních míst i nízká míra nezaměstnanosti taková opatření ve větší míře nevyžadovala. Změny přináší až 70. léta, kdy se projevují následky ropných šoků v dopadu do struktur ekonomických činností a roste i nezaměstnanost. Vyspělé státy zprvu zareagovaly na její růst pasivními opatřeními a posílily institut podpor v nezaměstnanosti, neboť očekávaly, že vzestup nezaměstnanosti bude brzy vystřídán jejím poklesem.

Tato očekávání se však nesplnila. Ukázalo se, že podpory (navíc znehodnocované inflací) samy o sobě problém neřeší a navíc často negativně ovlivňují postoje lidí k práci a vedou k soustavnému růstu výdajů na tyto účely. Těžiště politiky zaměstnanosti se proto více posouvá k jejím aktivním složkám, tato orientace trvá dodnes. Pro současné politiky zaměstnanosti ve vyspělých zemích je typické (při existenci specifických odlišností), že se relativně tlumí preference příjmové ochrany nezaměstnaných a zdůrazňuje se investování do lidí a jejich schopností. Do centra pozornosti se dostává podpora strany nabídky práce a kultivace pracovní síly pomocí takových nástrojů jako jsou vzdělávání, rekvalifikace, doškolování, pracovní výcvik apod. Zdůrazňuje se že nezaměstnanost nelze vyřešit ani protekcionismem, ani jenom zkracováním pracovní doby a dělením se o pracovní místa. Zdůrazňována je podpora nabídky práce a její větší flexibilita jak vnější (zajistit, aby větší počty nezaměstnaných vyhověly potřebám podnikatelů), tak i vnitřní (přizpůsobování se potřebám podniku).

Opatření politiky zaměstnanosti mají i svůj finanční rozměr. Zdrojem financování těchto aktivit jsou buď:

- účelově vytvářené fondy na bázi pojištění v nezaměstnanosti (v ČR jde o příspěvky na státní politiku zaměstnanosti), které jsou založeny na platbách pojistného, které platí zaměstnanci, zaměstnavatelé a OSVČ,
- státní rozpočty, které čerpají prostředky na financování politiky zaměstnanosti z daní.

Výdaje na politiku zaměstnanosti, ať již jsou hrazeny z daní nebo pojistného, zatěžují jejich plátce a vedou také k růstu ceny práce. Dnes zvláště v zemích s vysokou nezaměstnaností jde o financování ekonomicky nákladných programů. Skutečnost, že jsou financovány z veřejných výdajů (či z výdajů, které mají ve značné míře "veřejný" charakter) musí vést k obezřetnosti, pokud jde o výši výdajů na tyto účely. Efektivní mohou být opatření politiky zaměstnanosti pouze tehdy, pokud nevyvolávají nepřiměřený růst ceny práce a nadměrně vysoké daně či pojistné. Vysoká míra zdanění spolu s vysokou cenou práce může zaměstnavatelský sektor demotivovat a tvorbu pracovních míst zbrzdit a vést k útlumu ekonomického růstu. Třeba také mít na zřeteli, že výdaje zatěžující státní rozpočet z titulu nezaměstnanosti se netýkají jen samotných výdajů na politiku zaměstnanosti, ale promítají se do celého sociálního systému. Kromě výdajů na politiku zaměstnanosti jde i o výdaje na sociální dávky, zajišťující nezaměstnané po uplynutí podpůrní doby, jde i o výdaje do systému zdravotního pojištění, které za nezaměstnané hradí stát, další zátěž pro státní rozpočet představuje neodvedené pojistné na sociální pojištění a neodvedené daně z příjmů fyzických osob. Určitou představu o zátěži státního rozpočtu si lze učinit např. z toho, že výdaje na jednoho nezaměstnaného byly v roce 2020 v ČR odhadovány na úrovni cca 230 tis. Kč ročně, přičemž se započítáním výdajů na realizaci aktivní politiky zaměstnanosti dosahovaly úrovni cca 360 tis. Kč ročně.

Podpora v nezaměstnanosti je součástí pasivní sociální politiky státu, která slouží pro vyplácení peněžních dávek nezaměstnaným. Váže se na registraci osoby jako nezaměstnané a splnění určitých podmínek, v závislosti na konkrétní úpravě může být vyplácená částka velmi malá a sloužit pouze pro zajištění nejzákladnějších potřeb, případně být vyšší v závislosti na předchozích příspěvcích osoby do sociálního systému. Vyplácená dávka má umožnit, aby si nezaměstnaný mohl sám najít nové pracovní místo a nemusel se po jistou dobu start o zajištění svých potřeb. Stát může umožňovat (a podporovat) připojištění nebo soukromá pojištění.

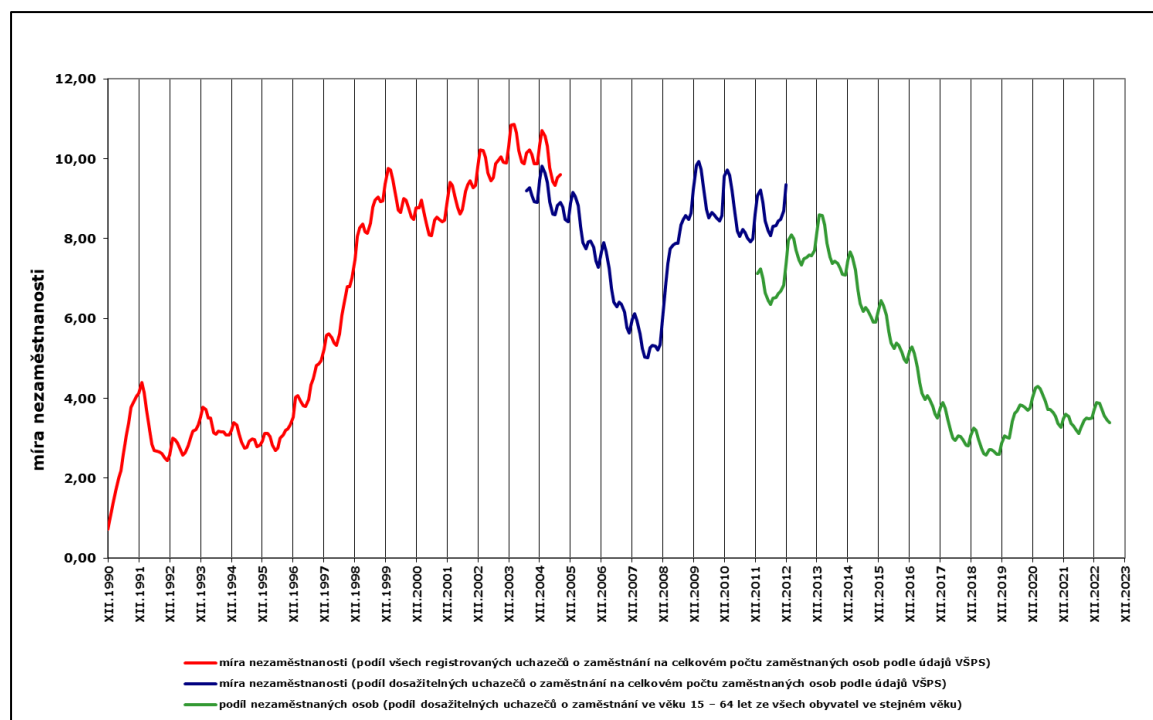
V ČR vyplácí podporu uchazečům o zaměstnání Úřad práce těm, kteří splní podmínky, které stanovuje MPSV. Podpora v nezaměstnanosti je upravena v ustanovení § 39 až 57 zákona o zaměstnanosti. Nárok na podporu v nezaměstnanosti má uchazeč o zaměstnání, který je občan ČR s bydlištěm na území ČR, který získal v uplynulých dvou letech zaměstnáním nebo jinou výdělečnou činností alespoň 12 měsíců důchodového pojištění, který požádal úřad práce, u kterého je veden v evidenci uchazečů o zaměstnání, o poskytnutí podpory v nezaměstnanosti a který není ke dni, k němuž má být podpora v nezaměstnanosti přiznána, poživatelé starobního důchodu.

Pro osoby bez zaměstnání do 50 let věku se podpora v nezaměstnanosti vyplácí 5 měsíců, pro osoby od 50 do 55 let věku celkem 8 měsíců a pro osoby starší 55 let 11 měsíců, přičemž po dobu prvních 2 měsíců pobírání činí výše podpory 65 % předchozího

průměrného čistého měsíčního výdělku, další dva měsíce činí výše podpory v nezaměstnanosti 50 % čistého měsíčního výdělku a po zbývající dobu je její výše 45 % čistého výdělku nebo vyměřovacího základu. Maximální výše podpory nezaměstnanosti činí 0,58 násobek průměrné mzdy, v r. 2022 tedy činila maximální podpora 22 797 Kč měsíčně. Při rekvalifikaci je tato maximální výše 0,65 násobek průměrné mzdy, v r. 2022 tedy činila 25 549 korun měsíčně.

graf č. 15:

Vývoj nezaměstnanosti v ČR od r. 1990

pramen:

vlastní zpracování

V uplynulých letech se změnila metodika sledování míry nezaměstnanosti, od r. 2013 je úroveň registrované nezaměstnanosti hodnocena podílem nezaměstnaných osob, který vyjadřuje podíl dosažitelných uchazečů o zaměstnání ve věku 15 – 64 let ze všech obyvatel ve stejném věku. Tento ukazatel nahradil dříve sledovanou míru registrované nezaměstnanosti, která poměřovala všechny dosažitelné uchazeče o zaměstnání pouze k ekonomicky aktivním osobám. Vzhledem k této skutečnosti je v současné době úroveň registrované nezaměstnanosti nižší, neboť zatímco ve jmenovateli tohoto ukazatele jsou zahrnuti všichni obyvatelé v dané věkové skupině, v čitateli ale nejsou z objektivní důvodů zahrnuti ti, kteří se ještě připravují na povolání a – především na počátku období – i ti, kteří jsou již příjemci starobního důchodu, když dosáhli věkovou hranici před dovršením věku 64 let a nevykonávají již žádnou výdělečnou činnost.

Vedle podpory v nezaměstnanosti stát realizuje řadu aktivit v rámci aktivní politiky zaměstnanosti. Jedná se o tyto aktivity:

- rekvalifikace
- investiční pobídky
- veřejně prospěšné práce
- společensky účelná pracovní místa
- překlenovací příspěvek
- příspěvek na zapracování
- příspěvek při přechodu na nový podnikatelský program
- poradenství
- podpora zaměstnávání osob se zdravotním postižením
- cílené programy k řešení zaměstnanosti

Výdaje na jednotlivé aktivity v rámci státní politiky zaměstnanosti jsou zřejmé z následující tabulky.

tabulka č. 7:

Výdaje na státní politiku zaměstnanosti (v mil. Kč)

ukazatel	rok											
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
výdaje na státní politiku zaměstnanosti	22 736	17 837	15 275	17 964	20 117	22 586	20 324	18 457	18 953	18 174	45 085	47 616
v tom:												
pasivní politika zaměstnanosti	13 355	10 349	8 760	9 675	9 280	8 303	8 255	7 854	7 543	8 144	10 567	10 006
aktivní politika zaměstnanosti	6 171	3 816	2 595	4 286	6 427	9 733	6 867	4 761	4 398	2 347	25 838	28 299

pramen:

Základní ukazatele z oblasti práce a sociálního zabezpečení v ČR. [online, cit. 230707]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/zakladni-ukazatele-z-oblasti-prace-a-socialniho-zabezpeceni-v-cr>

Informace o vyplacených dávkách v resortu MPSV ČR v prosinci 2022. [online, cit. 230707]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/2867337/Informace+o+vyplacen%C3%BDch+d%C3%A1vk%C3%A1ch+v+prosinci+2022.pdf/7f66394e-5192-e6a2-b607-eb767af0df8d>

SHRNUTÍ KAPITOLY

Dávky v nezaměstnanosti upravuje zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, v platném znění. Uchazeč o zaměstnání má právo na zprostředkování zaměstnání, tj. na vyhledávání vhodného zaměstnání, poradenství a poskytování informací o pracovních příležitostech, na podporu v nezaměstnanosti při splnění zákonem stanovených podmínek, na zvýšenou péči při zprostředkování zaměstnání, pokud ji potřebuje, na pracovní rehabilitaci, pokud jde o osobu se zdravotním postižením.

Nárok na podporu v nezaměstnanosti má uchazeč, který získal v rozhodném období zaměstnáním nebo jinou výdělečnou činností dobu důchodového pojištění alespoň 12 kalendářních měsíců, včetně náhradní doby zaměstnání (tj. např. doba přípravy osoby se zdravotním postižením k práci, péče o dítě do čtyř let věku, apod.), požádal ÚP o poskytnutí podpory v nezaměstnanosti do 3 pracovních dnů od skončení posledního zaměstnání a ke dni, ke kterému má být podpora přiznána, není poživitelem starobního důchodu.

Podpůrní doba pro poskytování podpory v nezaměstnanosti činí 5 měsíc pro osoby do 50 let věku, 8 let pro osoby ve věku 50 – 55 let a 11 měsíců pro osoby starší.

Podpora v nezaměstnanosti se poskytuje ve výši 65 % v prvních dvou měsících, 50 % další dva měsíce 50 % a 45 % po zbývající dobu. Ve stejné výši se podpora v nezaměstnanosti poskytuje v případě, kdy bylo předchozí zaměstnání ukončeno bez vážného důvodu, nebo dohodou. Podpora se stanoví z průměrného měsíčního čistého výdělku, kterého dosáhl ve svém posledním zaměstnání.

Procentní sazba při rekvalifikaci činí 60 % průměrného čistého měsíčního výdělku nebo vyměřovacího základu. Podpora při rekvalifikaci se vyplácí po celou dobu rekvalifikace.

KONTROLNÍ OTÁZKA

V jaké výši a po jakou dobu se poskytuje podpora v nezaměstnanosti?

KORESPONDENČNÍ ÚKOL

Zpracujte krátkou seminární práci v rozsahu cca 10 tis. znaků na téma "Význam aktivní politiky zaměstnanosti v rámci politiky zaměstnanosti."

DALŠÍ ZDROJE

ODPOVĚDI

Podpora v nezaměstnanosti je upravena v ustanovení § 39 až 57 zákona o zaměstnanosti. Nárok na podporu v nezaměstnanosti má uchazeč o zaměstnání, který je občan ČR s bydlištěm na území ČR, který získal v uplynulých dvou letech zaměstnáním nebo jinou výdělečnou činností alespoň 12 měsíců důchodového pojištění, který požádal úřad práce, u kterého je veden v evidenci uchazečů o zaměstnání, o poskytnutí podpory v nezaměstnanosti a který není ke dni, k němuž má být podpora v nezaměstnanosti přiznána, poživatelem starobního důchodu.

Pro osoby bez zaměstnání do 50 let věku se podpora v nezaměstnanosti vyplácí 5 měsíců, pro osoby od 50 do 55 let věku celkem 8 měsíců a pro osoby starší 55 let 11 měsíců, přičemž po dobu prvních 2 měsíců pobírání činí výše podpory 65 % předchozího průměrného čistého měsíčního výdělku, další dva měsíce činí výše podpory v nezaměstnanosti 50 % čistého měsíčního výdělku a po zbývajících dobu je její výše 45 % čistého výdělku nebo vyměřovacího základu. Maximální výše podpory nezaměstnanosti činí 0,58 násobek průměrné mzdy, v r. 2022 tedy činila maximální podpora 22 797 Kč měsíčně. Při rekvalifikaci je tato maximální výše 0,65 násobek průměrné mzdy, v r. 2022 tedy činila 25 549 korun měsíčně.

7 STÁTNÍ SOCIÁLNÍ PODPORA

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

V této kapitole je věnována pozornost charakteristice systému dávek státní sociální podpory. Student se seznámí s jednotlivými dávkami a s nejdůležitějšími informacemi, které se týkají podmínek pro jejich přiznání.

CÍLE KAPITOLY

Cílem kapitoly je seznámit studenty s jednotlivými dávkami systému státní sociální podpory a podmínkami, které musí žadatel o ně naplnit.

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

státní sociální podpora – přídavek na dítě – rodičovský příspěvek – porodné – pohřebné – příspěvek na bydlení

VÝKLADOVÁ ČÁST

Základním stavebním kamenem většiny dávek státní sociální podpory bylo od zavedení tohoto systému v r. 1995 až do r. 2006 životní minimum, a to jak pro stanovení hranic příjmu, do kterého bude dávka, jejíž výše je limitována výší příjmu rodiny, vyplácena, tak i k určení její výše. Od r. 2006 je většina dávek stanovena pevnou částkou, která ve většině případů nebyla do dnešních dnů upravována, jejich reálná hodnota dávek se tak snižuje.

Při realizaci státní sociální podpory je uplatňován princip státem organizované solidarity, a to ve dvou základních směrech – od bezdětných k rodinám s dětmi a od vysokopříjmových k nízkopříjmovým rodinám. Tomuto rozdělení odpovídaly obecně i dva základní druhy dávek, které se k takovému účelu užívaly.

V první řadě šlo o univerzální nárokový příjem každého dítěte, jenž byl vyjádřením redistribučních procesů od bezdětných rodin ve prospěch rodin s dětmi. V současné době

mají tuto podobu pouze rodičovský příspěvek a dávky pěstounské péče, ostatní dávky, vč. přídavků na děti jsou dnes již významně limitovány příjmovou situací rodiny/domácnosti.

Druhým typem dávek jsou příspěvky stanovené na základě testování skutečné celkové příjmové situace rodiny/domácnosti (means test). Jde o podporu rodiny do okamžiku, kdy dosáhne svými příjmy společensky dohodnuté hranice, přičemž po dosažení této hranice se dávka přestává úplně vyplácet (v minulosti u sociálního příplatku a příspěvku na bydlení se s rostoucím příjmem se výše dávek snižovala). V tomto případě se jedná o přerozdělení ve prospěch rodin s nízkým příjmem. V systému státní sociální podpory mají v současné době tento charakter přídavek na dítě, příspěvek na bydlení, porodné a pohřebné.

Vzájemná proporce výše těchto dávek a prostředků vkládaných do těchto řešení umožňuje realizovat mnoho variant státní podpory rodin s dětmi, ale především umožňuje jedním systémem uskutečnit diametrálně odlišné pojetí sociální politiky státu. Různým nastavením konstant systém umožňuje velmi účinně realizovat sociální politiku jak úsporného, tak i "štědrého" charakteru, kdy prostřednictvím různé míry redistribučních procesů může být ve prospěch rodin s dětmi transferována různá výše prostředků. Změnou vah obou typů dávek je možné při stejném objemu vynakládaných prostředků provádět sociální politiku vysoce cílenou, příp. až plošnou.

Této změny jsme byli svědky v uplynulém období, kdy se míra uplatňování obou principů výrazně změnila, posílila se ochranná funkce dávek především pro nízkopříjmové rodiny. Jedinou výjimku v tomto směru tvoří rodičovský příspěvek, který však v současné době má m.j. za cíl přispět k zajištění situace mladých rodin s malými dětmi v důsledku nízké ochoty zaměstnavatelů zaměstnávat především ženy – matky na zkrácené pracovní úvazky, a tak odčerpat tyto ženy z pracovního trhu.

Vytvoření systému státní sociální podpory bylo svým pojetím, rozsahem i technickým řešením nejvýznamnějším transformačním opatřením v rekonstrukci systému sociálního zabezpečení v 1. polovině 90. let minulého století. Vedle změny konstrukce jednotlivých dávek došlo i ke změně jejich plátce, do té doby byly dávky vypláceny zaměstnavateli a okresními správami sociálního zabezpečení. Vzhledem k tomu, že přechod k adresnému systému je provázen sledováním a vyhodnocováním většího množství údajů, bylo nezbytné pověřit výplatou těchto dávek orgány státní správy.

Dávky, které jsou dnes poskytovány v rámci systému státní sociální podpory, byly do r. 1995 poskytovány z různých sociálních systémů, jejich právní úprava byla nepřehledná a v řadě případů neodpovídala potřebám současného vývoje. V souvislosti s valorizačními úpravami byly proto v 1. polovině 90. let postupně měněny základní principy jejich konstrukce tak, aby zavedení systému státní sociální podpory do praxe bylo pokud možno co nejjednodušší. Cílem tohoto postupu bylo:

- sjednotit dávky, vyjadřující podporu státu občanům a rodinám s dětmi do jednoho komplexu, přičemž nově byly definovány v tomto systému ty dávky, které byly
- dříve součástí jiných systémů (systému nemocenského pojištění, důchodového zabezpečení a sociální péče),

- zavést nové sociální dávky reagující na dosud neřešené sociální situace, např. příspěvek na bydlení a příspěvek na dopravu,
- změnit koncepci dosavadních nejvýznamnějších peněžitých dávek rodinám a navrhnout jejich přeměnu (v tomto smyslu se jednalo o přechod na diferenciaci přídatku na dítě podle věku dítěte a transformaci dřívějšího státního vyrovnávací příspěvku do sociálního příplatku).

K základním principům systému státní sociální podpory patří:

- komplexnost,
- jednotnost,
- sociální spravedlnost,
- skladebnost,
- valorizace,
- dostupnost,
- operativnost,
- nenáročnost.

Příjmy obyvatel ze systému dávek státní sociální podpory vzrostly od r. 2010 do r. 2022 o cca 30 %, přičemž tento nárůst výrazně ovlivnila výplata jednorázového příspěvku na dítě v r. 2022 (pokud by v tomto roce nebyla tato dávka vyplacena, výše příjmy z tohoto systému by vzrostla pouze o 14 %). Podíl příjmů z dávek státní sociální podpory na HDP klesl v letech 2010 – 2022 z 1,00 % na 0,81 %. Pokud by v r. 2022 nebyl vyplacen jednorázový příspěvek na dítě, podíl příjmů z tohoto systému by klesl na 0,73 % .

tabulka č. 8:

Vývoj příjmů ze systému státní sociální podpory (mil. Kč)

	příjmy ze systému dávek státní sociální podpory	podíl příjmů ze systému státní sociální podpory na HDP	z toho:						
			přídavek na dítě	sociální příplatek	příspěvek na bydlení	rodičovský příspěvek	porodné	pohřebné	jednorázový příspěvek na dítě
2010	39 786	1,00	3 862	3 100	3 521	27 722	1 565	16	.
2011	34 941	0,86	3 498	786	4 641	25 709	292	15	.
2012	34 220	0,84	3 332	48	5 732	24 950	144	15	.
2013	35 230	0,85	3 329	0	7 404	24 338	148	14	.
2014	35 117	0,81	3 206	0	8 843	22 913	143	13	.
2015	34 966	0,76	3 057	0	9 161	22 480	256	14	.
2016	34 973	0,73	2 817	0	9 261	22 625	256	13	.
2017	34 316	0,67	2 479	0	8 622	22 984	218	13	.
2018	35 356	0,65	2 520	0	7 689	24 959	175	13	.
2019	33 976	0,59	2 279	0	7 082	24 470	133	12	.
2020	47 739	0,84	2 138	0	6 952	38 531	105	12	.
2021	44 732	0,73	2 565	0	6 617	35 440	97	13	.
2022	52 289	0,84	3 871	0	8 516	33 054	88	13	6 749

pramen:

Základní ukazatele z oblasti práce a sociálního zabezpečení v ČR. [online, cit. 230708].
Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/zakladni-ukazatele-z-oblasti-prace-a-socialniho-zabezpeceni-v-cr>

Informace o vyplacených dávkách v resortu MPSV ČR v prosinci 2022. [online, cit. 230708].
Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/2867337/Informace+o+vyplacen%C3%BDch+d%C3%A1vk%C3%A1ch+v+prosinci+2022.pdf/7f66394e-5192-e6a2-b607-eb767af0df8d>

Ve sledovaném období došlo v systému těchto dávek k realizaci řady opatření, z nichž k nejvýznamnějším patří:

- omezení nárok na sociální příspěvek nejprve pouze na rodiny se zdravotně postiženým členem a jeho následné zrušení,
- zásadní změna koncepce porodného, které se od r. 2011 začalo vyplácet pouze na prvorozené dítě za podmínky, že příjem v rodině nepřevýšil 2,4 násobek životního minima rodiny, od r. 2015 se tato dávka vyplácí i na druhé dítě, zároveň došlo ke zvýšení hranice příjmu pro nárok na 2,7 násobek životního minima rodiny,

- diferenciaci výše přídatku na dítě v závislosti na ekonomické aktivitě rodičů od r. 2018, pro pracující rodiče byly částky vyšší o 300 Kč (od r. 2022 jsou vyšší o 500 Kč na dítě).

V současné době jsou ze systému státní sociální podpory vypláceny tyto sociální dávky:

- přídatek na dítě
- rodičovský příspěvek
- příspěvek na bydlení
- porodné
- pohřebné.

Přídatek na dítě je základní dlouhodobou dávkou poskytovanou rodinám s dětmi. Nárok mají rodiny s příjmem do 3,4násobku životního minima. Přídatek na dítě je poskytován ve třech výších podle věku dítěte a ve dvou výměrách, základní a zvýšené, a to podle druhu příjmu. Ve zvýšené výměře dávka náleží, pokud některá ze společně posuzovaných osob má příjem z výdělečné činnosti nebo z určitých dávek.

tabulka č. 9:

Výše přídatku na dítě v r. 2023

věk nezaopatřeného dítěte	přídatek na dítě v Kč měsíčně	
	základní výměra	zvýšená výměra
do 6 let	830	1 330
6 – 15 let	970	1 470
15 – 26 let	1 080	1 580

pramen:

zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, v platném znění

Nárok na rodičovský příspěvek má rodič, který po celý kalendářní měsíc osobně, celodenně a řádně pečuje o dítě, které je nejmladší v rodině, a to až do vyčerpání celkové částky 300 000 Kč, nejdéle do 4 let věku dítěte. V případě, že nejmladším dítětem v rodině jsou 2 a více dětí narozených současně, má rodič nárok až na vyčerpání celkové částky 450 000 Kč. Jestliže lze alespoň jednomu z rodičů v rodině stanovit k datu narození nejmladšího dítěte v rodině 70 % 30násobku denního vyměřovacího základu v částce převyšující 13 000 Kč, může rodič volit měsíční výši čerpání rodičovského příspěvku až do této výše. Pokud žádá o rodičovský příspěvek o dvě a více současně narozené děti, může provést volbu až do výše 1,5 násobku 70% 30násobku denního vyměřovacího základu. V případě, že denní vyměřovací základ lze stanovit u obou rodičů, vychází se z toho základu, který je vyšší, aniž rodič s vyšším denním vyměřovacím základem o rodičovský příspěvek žádá, nebo ho pobírá. Pokud ani jednomu z rodičů nelze stanovit denní vyměřovací základ, nebo 70 %

30násobku denního vyměřovacího základu je nižší než 13 000 Kč, rodič volí výši rodičovského příspěvku až do částky 13 000 Kč měsíčně, v případě dvou a více současně narozených dětí do částky 19 500 Kč měsíčně. Volbu výše rodičovského příspěvku je možno měnit jedenkrát za tři měsíce.

Podmínkou nároku na rodičovský příspěvek je, že dítě mladší 2 let navštěvuje jesle, mateřskou školu nebo jiné zařízení pro děti předškolního věku v rozsahu nepřevyšujícím 92 hodin v kalendářním měsíci. Dítě může navštěvovat léčebně rehabilitační zařízení nebo jesle, mateřskou školu nebo obdobné zařízení pro zdravotně postižené předškolní děti v rozsahu nepřevyšujícím 4 hodiny denně. Dítě zdravotně postižené může navštěvovat jesle, mateřskou školu nebo obdobné zařízení pro děti předškolního věku v rozsahu nepřevyšujícím 6 hodin denně. Dítě, jehož osamělý rodič nebo oba rodiče jsou závislí na pomoci jiné osoby ve stupni III nebo IV, může navštěvovat jesle, mateřskou školu nebo obdobné zařízení pro děti předškolního věku v rozsahu nepřevyšujícím 4 hodiny denně. U dítěte, které dovršilo 2 roky věku, není docházka do zařízení omezena.

Příjmy rodiče nejsou sledovány. Rodič může při nároku na výplatu rodičovského příspěvku zlepšovat sociální situaci rodiny výdělečnou činností, ale musí v této době zajistit péči o dítě jinou zletilou osobou.

Rodič, kterému zanikl nárok na rodičovský příspěvek z důvodu narození dalšího nejmladšího dítěte v rodině, nebo z důvodu vzniku nároku na peněžitou pomoc v mateřství na další nejmladší dítě v rodině, má nárok na jednorázovou výplatu částky, která nebyla vyčerpána z celkové částky rodičovského příspěvku na dítě, které přestalo být nejmladším dítětem v rodině. Podmínkou jednorázové výplaty částky je, že alespoň jednomu z rodičů lze k datu narození dalšího nejmladšího dítěte v rodině stanovit denní vyměřovací základ nebo že je některý z rodičů k tomuto datu osobou, která se pro účely důchodového pojištění považuje za osobu samostatně výdělečně činnou.

Příspěvkem na bydlení stát přispívá na náklady na bydlení rodinám a jednotlivcům s nízkými příjmy. Nárok na příspěvek na bydlení má vlastník bytu nebo osoba, která byt užívá na základě služebnosti (věcného břemena) nebo nájemce a podnájemce celého bytu, jestliže 30 % příjmů rodiny nestačí k pokrytí nákladů na bydlení a zároveň těchto 30 % příjmů rodiny je nižší než příslušné normativní náklady stanovené zákonem. V roce 2022 a 2023 může vzniknout nárok na příspěvek na bydlení rovněž vlastníku stavby pro individuální či rodinnou rekreaci.

Porodné je dávka, kterou se rodině s nízkými příjmy jednorázově přispívá na náklady související s narozením dítěte, nárok na porodné je vázán na stanovenou hranici příjmů v rodině. Nárok na porodné má rodina, které se narodilo první nebo druhé živé dítě a jejíž příjem v kalendářním čtvrtletí předcházejícím narození dítěte byl nižší než 2,7násobek životního minima rodiny. Výše porodného činí 13 000 Kč na první živě narozené dítě, při narození druhého živého dítěte je to 10 000 Kč.

Na pohřebné má nárok osoba, jež vypravila pohřeb nezaopatřenému dítěti, osobě, která byla rodičem nezaopatřeného dítěte, a to za podmínky, že zemřelá osoba měla ke dni úmrtí

trvalý pobyt na území ČR, plodu po potratu nebo po umělém přerušení těhotenství ze zdravotních důvodů. Výše pohřebního je stanovena pevnou částkou 5 000 Kč.

Dlouhodobě objemově nejvýznamnější dávkou státní sociální podpory je rodičovský příspěvek, ostatní dávky mají v zásadě charakter dávek chudinské péče. Přestože dodnes je pro poskytování rodičovského příspěvku základní podmínkou osobní, řádná a celodenní péče o dítě, dávka se dnes poskytuje i v případě, kdy dítě navštěvuje jesle, mateřskou školu nebo jiné zařízení pro děti předškolního věku max. 4 hodiny denně nebo rodič zajistí péči o dítě jinou osobou v době, kdy je výdělečně činný. Je zřejmé, že rodičovský příspěvek tak zásadně změnil svoje původní poslání, dnes je dávkou, která přispívá ke sladění rodičovských a pracovních povinností (Koldinská a kol., 2022). Zdůraznit je přitom nutno skutečnost, době poskytování rodičovského příspěvku je v naší zemi nejdelší z evropských zemí.

Kriticky je nutno hodnotit zejména zrušení sociálního příplatku, který byl z hlediska svého pojetí, které umožňovalo v jeho výši zohlednit zdravotní postižení dítěte nebo rodiče, popř. skutečnost, že dítě žije v neúplné rodině, v Evropě zcela unikátní dávkou (Průša, 2015).

Diskutabilní je rovněž omezení podmínek nároku na porodné počtem narozených dětí a výší příjmu rodiny. Univerzální dávka určená na pomoc rodině po narození dítěte se tak změnila na pomoc nízkopříjmovým rodinám při narození nejprve pouze prvního, v současné době i druhého dítěte. Již v r. 2013 prof. Krebs konstatoval, že "nejlepší důchodová reforma je dobrá populační politika" (Krebs, 2013). Jejím cílem by nesporně mělo být úsilí o zajištění kvality populace, obrazně řečeno, bylo by žádoucí usilovat o to, aby "vysokoškolačky měly tři děti" (Horecký – Průša, 2023).

Polemicky je rovněž nutno hodnotit skutečnost, že při koncipování jednorázového příspěvku na dítě nebylo zohledněno složení rodiny pomocí konstrukce životního minima, ale nárok na dávku byl omezen pouze výší příjmu rodiny na úrovni 1 mil. Kč. Zcela jistě tak nastala situace, kdy neúplná rodina s příjmem těsně pod touto hranicí dávku získala, zatímco úplná rodina např. se třemi dětmi s příjmem těsně nad touto hranicí na dávku nedosáhla, přestože její životní minimum je podstatně vyšší ¹.

Tyto údaje jasně dokladují výraznou změnu v pohledu státu na podporu rodin s dětmi prostřednictvím sociálních dávek, v současné době je preferována podpora rodin s dětmi prostřednictvím daňového systému. V letošním roce činí sleva na dítě:

- za 1. dítě 15 204 Kč ročně, tedy 1 267 Kč měsíčně,
- za 2. dítě 19 404 Kč ročně, tedy 1 617 Kč měsíčně,
- za každé další dítě 24 204 Kč ročně, tedy 2 017 Kč měsíčně.

tzn., že např. rodič se třemi dětmi si každý měsíc odečte z daní 4 901 Kč.

¹ životní minimum neúplné rodiny s jedním dítětem ve věku 10 let činilo v červenci 2022 7 150 Kč, zatímco životní minimum úplné rodiny se třemi dětmi ve věku 6, 10 a 13 let ve stejném období činilo 16 790 Kč, tj. 2,35 x více

Je tedy zřejmé, že i nadále jsou platné závěry, které byly učiněny při realizaci rozborů a analýz ve 2. polovině 90. let minulého století, tedy, že je potřebné komplexně analyzovat všechny souvislosti a možnosti propojení sociálního a daňového systému. S politováním je nutno konstatovat, že po r. 2006, kdy došlo k zásadním změnám v konstrukci, žádná taková analýza nebyla zpracována.

SHRNUTÍ KAPITOLY

Státní sociální podpora je druhým pilířem sociálního systému. Jeho pojetí se v průběhu uplynulých 25 let výrazně změnilo, výrazně se posílil důraz na ochranu nízkopříjmových skupin obyvatelstva, což vede k tomu, že ve svých vzájemných interakcích s daňovým systémem tento systém nízkopříjmové domácnosti demotivuje od práce a vysokopříjmové nemotivuje mít děti. Přitom je zřejmé, nejlepší důchodovou reformou je dobrá populační politika. Je proto zřejmé, že tento systém stojí před svojí zásadní reformou.

KONTROLNÍ OTÁZKA

Které dávky státní sociální podpory jsou vázány na výši životního minima?

KORESPONDENČNÍ ÚKOL

Zpracujte krátkou seminární práci v rozsahu cca 10 tis. znaků na téma "Přispívají dávky státní sociální podpory ke zvýšení porodnosti?"

DALŠÍ ZDROJE

BERAN, V. Vliv daňového a sociálního systému České republiky na nabídku práce nízkopříjmových domácností. Ostrava: VŠB – TU, 2013

HORECKÝ, J. – PRŮŠA, L. Vývoj výdajů na dávky státní sociální podpory. Sociální služby č. 11/2020. ISSN 1803-7348

KREBS, V. Nejlepší důchodovou reformou je dobrá populační politika. In Sborník příspěvků z mezinárodní konference Reprodukce lidského kapitálu. Praha: VŠE 2013

ODPOVĚDI

Na výši životního minima jsou vázány přídavek na dítě a porodné. Na přídavek na dítě mají nárok rodiny s příjmem do 3,4násobku životního minima, na porodné má nárok rodina, které se narodilo první nebo druhé živé dítě a jejíž příjem v kalendářním čtvrtletí předcházejícím narození dítěte byl nižší než 2,7násobek životního minima rodiny.

8 DÁVKY PĚSTOUNSKÉ PÉČE A ZAOPATŘOVACÍ PŘÍSPĚVKY

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

V této kapitole je věnována pozornost charakteristice systému dávek pěstounské péče a zaopatřovacím příspěvkům. Student se seznámí s jednotlivými dávkami a s nejdůležitějšími informacemi, které se týkají podmínek pro jejich přiznání.

CÍLE KAPITOLY

Cílem kapitoly je seznámit studenty s jednotlivými dávkami pěstounské péče a zaopatřovacími příspěvky a podmínkami, které musí žadatel o ně naplnit.

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

dávky pěstounské péče – zaopatřovací příspěvky

VÝKLADOVÁ ČÁST

Dávky pěstounské péče byly v dřívějším období součástí zákona o státní sociální podpoře, od r. 2013 jsou tyto dávky upraveny zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí.

Objemově nejmenší finanční prostředky, které rodiny získávají, jsou dávky, které jsou jim poskytovány ze systému dávek poskytovaných podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, v platném znění. Pro rodiny, kterým jsou tyto dávky určeny však představují významný zdroj jejich příjmu.

tabulka č. 10:

Vývoj příjmů ze systému sociálně právní ochrany dětí (mil. Kč)

	příjmy ze systému	podíl příjmů ze	z toho:
--	----------------------	--------------------	---------

	sociálně právní ochrany dítěte	sociálně právní ochrany dítěte na HDP	dávky pěstounské péče						náhradní výživně	zaopatřovací příspěvky
			celkem	z toho:						
				příspěvek na úhradu potřeb dítěte	odměna pěstouna	příspěvek při převzetí dítěte	příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla	příspěvek při ukončení pěstounské péče		
2010	1 005	0,03	1 005	516	471	14	4	-	-	
2011	1 073	0,03	1 073	550	504	14	4	-	-	
2012	1 236	0,03	1 236	634	583	15	4	-	-	
2013	2 052	0,05	2 052	799	1 191	20	29	13	-	
2014	2 383	0,05	2 383	909	1 424	22	12	16	-	
2015	2 665	0,06	2 665	989	1 625	20	12	19	-	
2016	2 832	0,06	2 832	1 046	1 734	19	12	21	-	
2017	2 950	0,06	2 950	1 083	1 813	19	13	23	-	
2018	3 802	0,07	3 802	1 219	2 525	17	18	22	-	
2019	3 924	0,07	3 924	1 247	2 626	17	13	22	-	
2020	3 981	0,07	3 981	1 269	2 665	16	10	21	-	
2021	4 129	0,07	4 092	1 293	2 750	17	12	21	36	
2022	4 399	0,07	4 175	1 514	1 120	24	9	2	159	65

pramen:

Základní ukazatele z oblasti práce a sociálního zabezpečení v ČR. [online, cit. 230709].
Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/zakladni-ukazatele-z-oblasti-prace-a-socialniho-zabezpeceni-v-cr>

Informace o vyplacených dávkách v resortu MPSV ČR v prosinci 2022. [online, cit. 230709].
Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/2867337/Informace+o+vyplacen%C3%BDch+d%C3%A1vk%C3%A1ch+v+prosinci+2022.pdf/7f66394e-5192-e6a2-b607-eb767af0df8d>

Jako pěstounská péče se pro účely dávek pěstounské péče posuzuje péče o dítě poskytovaná osobou v evidenci osob,

- které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu a osobou pečující, tedy osobou, která je pěstounem,
- která byla do dosažení zletilosti dítěte jeho pěstounem nebo poručníkem, a to po dobu, po kterou má nezaopatřené dítě nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte,
- které je před rozhodnutím soudu o svěření dítěte do pěstounské péče rozhodnutím soudu nebo orgánu sociálně-právní ochrany dítě dočasně svěřeno do péče osoby, která má zájem stát se pěstounem, a to po dobu trvání takové péče (tzv. předpěstounská péče),
- která je poručníkem dítěte, jestliže o dítě osobně pečuje, nebo

- která má v osobní péči dítě, k němuž nemá vyživovací povinnost, a to po dobu, po kterou probíhá soudní řízení o ustanovení této osoby poručníkem.

O nároku na dávky pěstounské péče rozhoduje příslušná krajská pobočka Úřadu práce ČR, místní příslušnost poboček se řídí místem trvalého pobytu žadatele.

O významu, který pro potřebné rodiny tyto dávky mají, svědčí řada úprav, které byly ve sledovaném období realizovány. Vedle samotného navyšování nominální hodnoty dávek se jedná především o rozšiřování okruhu sociálních situací, které jsou nově zabezpečovány prostřednictvím sociálních dávek. V tomto smyslu došlo ve sledovaném období k těmto úpravám:

- od 1. ledna 2013 byl zaveden příspěvek při ukončení pěstounské péče,
- od 1. července 2021 bylo zavedeno náhradní výživné,
- od 1. ledna 2022 byly zavedeny zaopatřovací příspěvky.

Je zřejmé, že se jedná o takové sociální situace, při jejichž vzniku je vhodné dotčené sociální skupiny finančně podpořit.

Nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte má nezletilé nezaopatřené dítě svěřené do pěstounské péče. Nárok je zachován i po dosažení zletilosti dítěte, nejdéle však do 26. roku jeho věku, jde-li o nezaopatřené dítě podle zákona upravujícího státní sociální podporu, které trvale žije a společně uhrazuje náklady na své potřeby s osobou, která byla do dosažení jeho zletilosti osobou pečující. Dávka náleží nejdříve ode dne vykonatelnosti rozhodnutí soudu o svěřením dítěte do péče pečující osoby. Nárok na příspěvek má nezletilé nezaopatřené dítě, které je svěřeno do péče osoby pečující nebo osoby v evidenci. Po dobu nezletilosti dítěte žádá o příspěvek osoba pečující nebo osoba v evidenci; této osobě je příspěvek rovněž vyplácen. Výši příspěvku na úhradu potřeb dítěte ovlivňuje také případný stupeň závislosti svěřeného dítěte na pomoci jiné fyzické osoby. Příspěvek nenáleží po dobu, po kterou je dítě v plném přímém zaopatření zařízení pro péči o děti nebo mládež nebo v péči jiné osoby na základě rozhodnutí soudu.

Nárok na odměnu pěstouna má osoba pečující a osoba v evidenci (osoba pečující i po dosažení zletilosti dítěte, pokud má dítě nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte). Pokud jsou oba manželé osobou pečující nebo osobou v evidenci, náleží odměna pěstouna pouze jednomu z nich. Dávka náleží nejdříve ode dne vykonatelnosti rozhodnutí soudu o svěřením dítěte do péče osoby pečující. Nárok na odměnu pěstouna vzniká osobě v evidenci ode dne právní moci rozhodnutí krajského úřadu o zařazení této osoby do evidence osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu.

Nárok na dávku má oprávněná osoba, kterou je osoba pečující nebo osoba v evidenci. Pokud má dítě svěřené do péče osoby pečující nárok po zletilosti na příspěvek na úhradu potřeb dítěte nebo nemá nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte z důvodu, že je poživatelem důchodu z důchodového pojištění a výše důchodu je stejná nebo přesahuje výši příspěvku na úhradu potřeb dítěte, má osoba pečující nárok na odměnu pěstouna.

Odměna pěstouna považuje pro účely některých zákonů za příjem ze závislé činnosti, tzn. že je zdaňována a platí se z ní sociální a zdravotní pojištění. Tato skutečnost má za

následek, že doba péče o dítě v pěstounské péči je pro účely důchodového pojištění chápána nikoli jako náhradní doba, ale jako doba ekonomické aktivity.

Nárok na příspěvek při převzetí dítěte má pečující osoba, která převzala dítě do pěstounské péče. Dávka pěstounské péče příspěvek při převzetí dítěte náleží nejdříve ode dne vykonatelnosti rozhodnutí soudu o svěření dítěte do péče osoby pečující. Příspěvek náleží oprávněné osobě, jde-li o totéž dítě jen jednou.

Nárok na příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla má osoba, která je osobou pečující a má v pěstounské péči nejméně 3 děti nebo má nárok na odměnu pěstouna z důvodu péče o 3 děti, včetně zletilých nezaopatřených dětí, jež zakládají osobě pečující nárok na odměnu pěstouna, pokud zakoupila osobní motorové vozidlo nebo zajistila nezbytnou celkovou opravu motorového vozidla a toto vozidlo nepoužívá pro výdělečnou činnost.

Nárok na příspěvek při ukončení pěstounské péče má fyzická osoba, která byla ke dni dosažení zletilosti v pěstounské péči, a to ke dni zániku nároku této osoby na příspěvek na úhradu potřeb dítěte. Oprávněné osobě náleží příspěvek jen jednou.

Od 1. ledna 2022 jsou pro mladé dospělé, kteří odcházejí z náhradní rodinné péče nebo ústavní východy vypláceny zaopatřovací příspěvek opakující se nebo jednorázový zaopatřovací příspěvek. Do konce roku 2027 bude moci mladý dospělý volit, zda bude pobírat zaopatřovací příspěvek opakující se nebo při splnění podmínek zákona bude i nadále pobírat příspěvek na úhradu potřeb dítěte a osoba, která byla do jeho zletilosti osobou pečující, bude pobírat odměnu pěstouna nebo příspěvek při pěstounské péči.

SHRNUTÍ KAPITOLY

Pěstounská péče je státem podporovaná forma náhradní rodinné péče. Dávky pěstounské péče jsou určeny ke krytí nákladů svěřených dětí, na odměnu pěstouna a další náklady spojené s touto péčí. O pěstounské péči rozhoduje soud na dobu, po kterou není možné, aby se o dítě starali jeho biologičtí rodiče.

Dávky pěstounské péče jsou upraveny v zákoně o sociálně právní ochraně dětí.

Od 1. ledna 2022 jsou pro mladé dospělé, kteří odcházejí z náhradní rodinné péče nebo ústavní východy vypláceny zaopatřovací příspěvek opakující se nebo jednorázový zaopatřovací příspěvek.

KONTROLNÍ OTÁZKA

Charakterizujte stručně podmínky nároku na dávky pěstounské péče.

KORESPONDENČNÍ ÚKOL

Zpracujte krátkou seminární práci v rozsahu cca 10 tis. znaků na téma "Lze pojetí odměny pěstouny jako odměny za výkon ekonomické činnosti využít i v rámci jiných sociálních situací, např. při péči o seniory?"

DALŠÍ ZDROJE

ODPOVĚDI

Nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte má nezletilé nezaopatřené dítě svěřené do pěstounské péče. Dávka náleží nejdříve ode dne vykonatelnosti rozhodnutí soudu o svěření dítěte do péče pečující osoby. Nárok na příspěvek má nezletilé nezaopatřené dítě, které je svěřeno do péče osoby pečující nebo osoby v evidenci.. Výši příspěvku na úhradu potřeb dítěte ovlivňuje také případný stupeň závislosti svěřeného dítěte na pomoci jiné fyzické osoby. Příspěvek nenáleží po dobu, po kterou je dítě v plném přímém zaopatření zařízení pro péči o děti nebo mládež nebo v péči jiné osoby na základě rozhodnutí soudu.

Nárok na odměnu pěstouna má osoba pečující a osoba v evidenci (osoba pečující i po dosažení zletilosti dítěte, pokud má dítě nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte). Pokud jsou oba manželé osobou pečující nebo osobou v evidenci, náleží odměna pěstouna pouze jednomu z nich. Dávka náleží nejdříve ode dne vykonatelnosti rozhodnutí soudu o svěření dítěte do péče osoby pečující. Nárok na odměnu pěstouna vzniká osobě v evidenci ode dne právní moci rozhodnutí krajského úřadu o zařazení této osoby do evidence osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu.

Odměna pěstouna považuje pro účely některých zákonů za příjem ze závislé činnosti, tzn. že je zdaňována a platí se z ní sociální a zdravotní pojištění. Tato skutečnost má za následek, že doba péče o dítě v pěstounské péči je pro účely důchodového pojištění chápána nikoli jako náhradní doba, ale jako doba ekonomické aktivity.

Nárok na příspěvek při převzetí dítěte má pečující osoba, která převzala dítě do pěstounské péče. Dávka náleží nejdříve ode dne vykonatelnosti rozhodnutí soudu o svěření dítěte do péče osoby pečující. Příspěvek náleží oprávněné osobě, jde-li o totéž dítě jen jednou.

Nárok příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla má osoba, která je osobou pečující a má v pěstounské péči nejméně 3 děti nebo má nárok na odměnu pěstouna z důvodu péče o 3 děti, včetně zletilých nezaopatřených dětí, jež zakládají osobě pečující nárok na odměnu pěstouna, pokud zakoupila osobní motorové vozidlo nebo zajistila nezbytnou celkovou opravu motorového vozidla a toto vozidlo nepoužívá pro výdělečnou činnost.

Nárok na příspěvek při ukončení pěstounské péče má fyzická osoba, která byla ke dni dosažení zletilosti v pěstounské péči, a to ke dni zániku nároku této osoby na příspěvek na úhradu potřeb dítěte. Oprávněné osobě náleží příspěvek jen jednou.

9 ŽIVOTNÍ MINIMUM A POMOC V HMOTNÉ NOUZI

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

V této kapitole je věnována pozornost charakteristice systému pomoci v hmotné nouzi a s kategorií životního minima. Student se seznámí s dávkami, které jsou ze systému pomoci v hmotné nouzi vypláceny a s nejdůležitějšími informacemi, které se týkají podmínek jejich přiznání.

CÍLE KAPITOLY

Cílem kapitoly je seznámit studenty s jednotlivými dávkami systému pomoci v hmotné nouzi a s kategorií životního minima.

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

životní minimum – podpora v hmotné nouzi – příspěvek na živobytí – doplatek na bydlení – mimořádná okamžitá pomoc

VÝKLADOVÁ ČÁST

Systém pomoci v hmotné nouzi je legislativně upraven zákonem č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, v platném znění, ve znění pozdějších předpisů a dalšími právní předpisy, zejména zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, v platném znění, a vyhláška č. 389/2011 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi. Je formou pomoci osobám s nedostatečnými příjmy, která by měla tyto osoby motivovat k aktivní snaze zajistit si prostředky k uspokojení životních potřeb za předpokladu, že každá osoba, která pracuje, se musí mít lépe než ta, která nepracuje, popř., která se práci vyhýbá. Systém pomoci v hmotné nouzi je jedním z opatření, kterými ČR bojuje proti sociálnímu vyloučení.

Nedílnou součástí systému pomoci v hmotné nouzi je sociální práce s klienty. V rámci sociální práce některé úkoly kromě Úřadu práce ČR vykonávají rovněž obecní úřady, které

mají blíže k občanům a mohou tak v rámci sociální práce efektivněji reagovat na jejich problémy.

Základním stavebním prvkem celého systému dávek pomoci v hmotné nouzi bylo definování životního minima pro různé životní situace. Zákonem č. 463/1991 Sb., o životním minimu, proto byly stanoveny částky životního minima na krytí nákladů na zajištění osobních potřeb každého člena domácnosti a společných potřeb všech členů domácnosti. Na tento zákon navazoval zákon č. 482/1991 Sb., o sociální potřebnosti, který stanovil podmínky nároku na tyto dávky. Největším nedostatkem toho systému byla skutečnost, že v některých případech vytvářel sociální past tím, že garantoval za poměrně snadno splnitelných podmínek trvalý příjem na úrovni, kterou zejména osoby s více dětmi a nízkou kvalifikací nemohly reálně dosáhnout příjmy z výdělečné činnosti, což vedlo k nezájmu o přijetí hůře placené práce, navíc po řadu let v 90. let byla úroveň minimální mzdy nižší, než životní minimum jednotlivce.

V r. 2006 došlo ke změně konstrukce životního minima, podle zákona č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu. Tento zákon stanovil:

- životní minimum jako minimální hranici peněžních příjmů osob k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb
- existenční minimum jako minimální hranici příjmů osob, která se považuje za nezbytnou k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb na úrovni umožňující přežití.

Nově tedy částky životního ani existenčního minima nezahrnují nezbytné náklady na bydlení, ochrana v oblasti bydlení je řešena v rámci systému státní sociální podpory poskytováním příspěvku na bydlení a v systému pomoci v hmotné nouzi doplatkem na bydlení. Ukazuje se, že toto řešení – ve spojení se změnou konstrukce příspěvku na bydlení – nebylo šťastné, neboť přispělo k růstu cen nájemného a služeb spojených s bydlením.

V současné době (od 1. ledna 2023) činí částka životního minima jednotlivce činí 4 860 Kč měsíčně. Pokud je osoba posuzována společně s jinými osobami, jsou částky životního minima odstupňovány podle pořadí osob, částka životního minima osoby, která je posuzována jako první v pořadí, činí měsíčně 4 470 Kč, částka životního minima osoby, která je posuzována jako druhá nebo další v pořadí, je diferencována podle věku této osoby a činí:

- 4 040 Kč měsíčně u osoby od 15 let věku, která není nezaopatřeným dítětem,
- 3 490 Kč měsíčně u nezaopatřeného dítěte od 15 do 26 let věku,
- 3 050 Kč měsíčně u nezaopatřeného dítěte od 6 do 15 let věku,
- 2 480 Kč měsíčně u nezaopatřeného dítěte do 6 let věku.

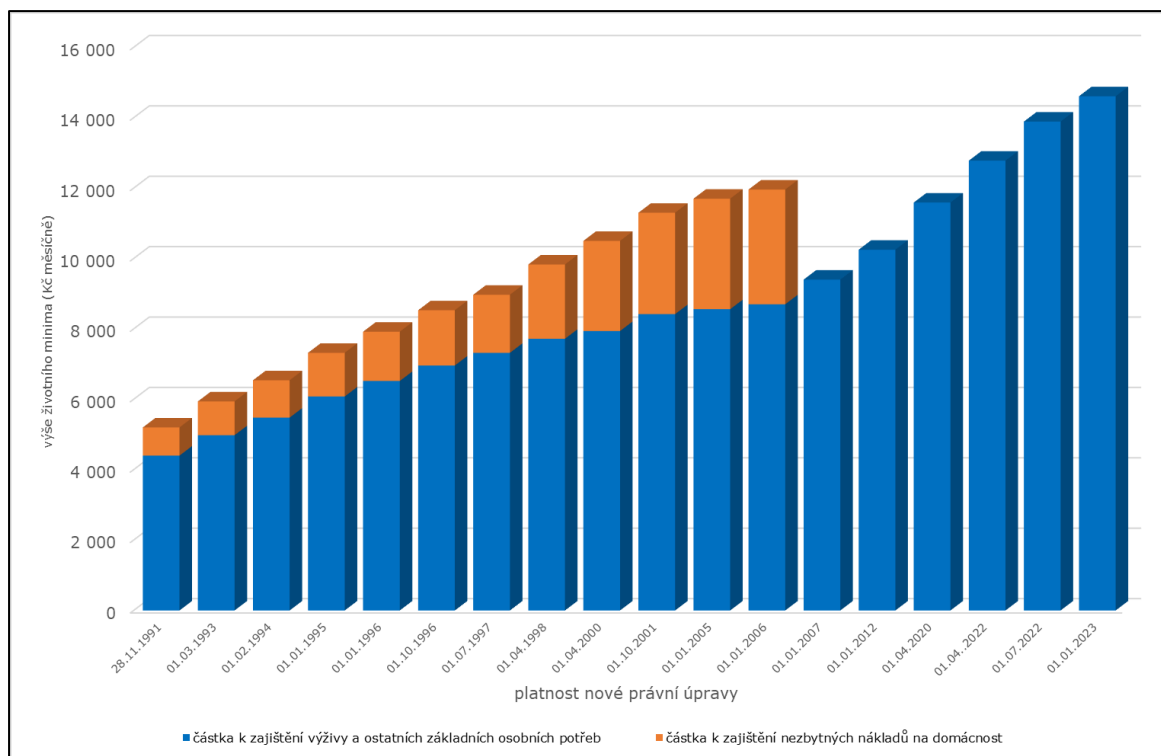
Částka existenčního minima osoby činí měsíčně 3 130 Kč měsíčně.

Od počátku 90. let až do r. 2006 se v částkách životního minima výrazněji zvyšovaly částky upravující krytí nezbytných nákladů na domácnost, např. v případě čtyřčlenné

rodiny se dvěma dětmi ve věku 6 a 10 let vzrostl podíl této částky na celkové výši životního minima tohoto typu rodiny z 15,4 % v r. 1991 na 27,3 % v r. 2006.

graf č. 16:

Vývoj částek životního minima v letech 1991 – 2023 (čtyřčlenná rodina, dvě děti 6 a 10 let)

pramen:

vlastní zpracování

Reálná hodnota částek životního minima dlouhodobě klesá. VÚPSV provedl v r. 2022 revizi částek životního a existenčního minima (Beran, 2022), která ukázala, že v r. 2021 byly platné částky životního minima zhruba o 36 – 54 % nižší než částky, které hodnoty, které byly vypočteny podle metodiky vytvořené k výpočtu životního a existenčního minima (viz tabulka č.).

tabulka č. 10:

Porovnání platných a revidovaných částek životního minima v r. 2021

	platné částky životního minima v r. 2021	revidované částky	rozdíl částek	<u>revidovaná částka</u> <u>platná částka</u>
jednotlivec	3 860	5355	1 495	138,73
společně posuzované osoby, které nejsou nezaopatřené děti				
první osoba	3 550	5128	1 578	144,45
druhá a další osoba	3 200	4370	1 170	136,56
nezaopatřené děti ve věku				
15 – 26 let	2 770	4272	1 502	154,22
6 – 15 let	2 420	3685	1 265	152,27
do 6 let	1 970	2779	809	141,07
existenční minimum	2 490	3681	1 191	147,83

pramen:

BERAN, V. *Náplň a konstrukce životního a existenčního minima 2021*. Praha: VÚPSV, 2022. bez ISBN. [online, cit. 230710]. Dostupné z: https://katalog.vupsv.cz/fulltext/vz_519.pdf

Je proto zřejmé, že by v současné době bylo vhodné přehodnotit jednotlivé částky životního minima tak, aby plnily plnohodnotně ochrannou funkci sociální politiky a aby jejich reálný pokles nebyl příčinou hlubších sociálních problémů.

tabulka č. 11:

Vývoj výdajů na dávky pomoci v hmotné nouzi a ostatní sociální dávky (dále jen dávky pomoci v hmotné nouzi) ²

	příjmy z dávek pomoci v hmotné nouzi	z toho:					
		podíl příjmů z dávek pomoci v hmotné nouzi na HDP (v %)	příspěvek na živobytí	doplatek na bydlení	mimořádná okamžitá pomoc	ostatní sociální dávky	
						humanitární dávka	příspěvek pro solidární domácnost
2010	3 883	0,10	2 863	686	334	.	.
2011	4 982	0,12	3 820	850	312	.	.
2012	7 751	0,19	5 910	1 673	168	.	.
2013	10 510	0,25	7 464	2 814	232	.	.
2014	11 295	0,26	7 900	3 249	146	.	.
2015	10 518	0,23	7 240	3 136	142	.	.
2016	9 255	0,19	6 221	2 917	117	.	.
2017	7 364	0,14	4 850	2 423	91	.	.
2018	5 353	0,10	3 395	1 894	64	.	.
2019	4 410	0,08	2 751	1 606	53	.	.
2020	4 788	0,08	3 071	1 628	89	.	.
2021	5 233	0,09	3 285	1 765	183	.	.
2022	16 025	0,26	3 475	1 839	370	8 696	1 645

pramen:

Základní ukazatele z oblasti práce a sociálního zabezpečení v ČR. [online, cit. 230710].
 Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/zakladni-ukazatele-z-oblasti-prace-a-socialniho-zabezpeceni-v-cr>

Informace o vyplacených dávkách v resortu MPSV ČR v prosinci 2022. [online, cit. 230710].
 Dostupné z:

<https://www.mpsv.cz/documents/20142/2867337/Informace+o+vyplacen%C3%BDch+d%C3%A1vk%C3%A1ch+v+prosinci+2022.pdf/7f66394e-5192-e6a2-b607-eb767af0df8d>

² Jedná se o humanitární příspěvek a příspěvek pro solidární domácnost, které byly koncipovány podle zákona č. 66/2022 Sb., o opatřeních v oblasti zaměstnanosti a oblasti sociálního zabezpečení v souvislosti s ozbrojeným konfliktem na území Ukrajiny vyvolaným invází vojsk Ruské federace, v platném znění. Humanitární příspěvek je která je z hlediska odvětvového třídění rozpočtové skladby zahrnuta do pododdílu 417 – dávky pomoci v hmotné nouzi, rozpočtová položka 5410 – sociální dávky. Příspěvek pro solidární domácnost je zahrnut do pododdílu 436 – správa v sociálním zabezpečení a politice zaměstnanosti, rozpočtová položka 5499 – ostatní neinvestiční transfery fyzickým osobám.

Klíčovým aspektem pro vývoj příjmů ze systému pomoci v hmotné nouzi je vývoj nezaměstnanosti. Vzhledem ke stanovení podmínek nároku na podporu v nezaměstnanosti totiž většina zejména dlouhodobě nezaměstnaných osob získá nárok na poskytování dávky sociální potřeby/pomoci v hmotné nouzi.

Výši příjmů z tohoto systému v r. 2022 výrazně ovlivnilo koncipování humanitární dávky příspěvku na solidární domácnost podle zákona č. 66/2022 Sb., o opatřeních v oblasti zaměstnanosti a oblasti sociálního zabezpečení v souvislosti s ozbrojeným konfliktem na území Ukrajiny vyvolaným invází vojsk Ruské federace, v platném znění. Jejím cílem je pomoci cizincům, kterým byla udělena na území České republiky dočasná ochrana a kteří nemají prostředky na úhradu základních životních potřeb, nebo na úhradu nákladů na bydlení nebo na úhradu ubytování.

V hmotné nouzi je osoba či rodina, která nemá dostatečné příjmy a její celkové sociální a majetkové poměry neumožňují uspokojení základních životních potřeb na úrovni ještě přijatelné pro společnost. Současně si tyto příjmy nemůže z objektivních důvodů zvýšit např. uplatněním nároků a pohledávek, prodejem nebo využitím majetku, a vyřešit tak svoji nelehkou situaci vlastním přičiněním. V hmotné nouzi naopak není osoba, která prokazatelně neprojevuje snahu zvýšit si příjem vlastním přičiněním, která není v pracovním nebo obdobném vztahu, nevykonává samostatnou výdělečnou činnost a není vedena v evidenci uchazečů o zaměstnání, popř. osoba, která je v pracovním nebo obdobném vztahu, ale nemá z těchto vztahů v rozhodném období příjem. V hmotné nouzi není rovněž osoba, která je vedena v evidenci uchazečů o zaměstnání a bez vážných důvodů odmítla vykonávat krátkodobé zaměstnání nebo účastnit se v cíleném programu k řešení zaměstnání, nebo osoba, které nevznikl nárok na nemocenské nebo jí náleží ve snížené výši, a to z důvodu, že si přivodila pracovní neschopnost úmyslně, popř. která je osobou samostatně výdělečně činnou a její příjem po odečtení přiměřených nákladů na bydlení nedosahuje částky živobytí proto, že se nepřihlásila k nemocenskému pojištění.

Dávkami, kterými se řeší pomoc v hmotné nouzi, jsou příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení a mimořádná okamžitá pomoc.

Příspěvek na živobytí je základní dávkou pomoci v hmotné nouzi, která pomáhá osobě či rodině při nedostatečném příjmu. Nárok na příspěvek na živobytí vzniká osobě či rodině, pokud po odečtení přiměřených nákladů na bydlení nedosahuje příjem této osoby či rodiny částky živobytí. Částka živobytí je stanovena pro každou osobu individuálně, a to na základě hodnocení její snahy a možností. Hodnotí se především možnost zvýšení příjmu vlastní prací, řádným uplatněním nároků a pohledávek, prodejem nebo jiným využitím majetku. Pro stanovení živobytí rodiny se jednotlivé částky živobytí osob sčítají. Částka živobytí se odvíjí od částek existenčního a životního minima, částka na živobytí osoby se zvyšuje, pokud zdravotní stav osoby vyžaduje podle doporučení příslušného odborného lékaře zvýšené náklady na dietní stravování.

Částka na živobytí u osoby, která dluží na výživném pro nezletilé dítě částku vyšší než trojnásobek stanovené měsíční splátky, činí částku existenčního minima, případně zvýšenou z důvodu dietního stravování. Stejnou částku rovněž činí částka na živobytí u osoby, která je vedena v evidenci uchazečů o zaměstnání a v posledních 6 kalendářních

měsících před podáním žádosti o dávku pomoci v hmotné nouzi jí byl skončen základní pracovněprávní vztah z důvodu porušení povinnosti vyplývající z právních předpisů.

Výše příspěvku na živobytí se stanovuje jako rozdíl mezi živobytím osoby či rodiny a jejich příjmem, od kterého se odečtou přiměřené náklady na bydlení. Přiměřené náklady na bydlení jsou odůvodněné náklady na bydlení, maximálně však do výše 30 %, v Praze 35 %, příjmu osoby či rodiny.

Doplatek na bydlení řeší nedostatek příjmu k uhrazení nákladů na bydlení tam, kde nestačí vlastní příjmy osoby či rodiny včetně příspěvku na bydlení ze systému státní sociální podpory. Dávka je poskytována vlastníku užívajícímu byt, nebo jiné osobě, která užívá byt na základě smlouvy, rozhodnutí, nebo jiného právního titulu. Dávku lze rovněž poskytnout vlastníku stavby pro individuální či rodinnou rekreaci, která splňuje zákonem dané stavebně technické standardy kvality bydlení.

Zákon o pomoci v hmotné nouzi pamatuje i na specifické situace spojené s bydlením. V případech hodných zvláštního zřetele může orgán pomoci v hmotné nouzi doplatek na bydlení poskytnout do části bytu, po splnění hygienických podmínek do ubytovacího zařízení a po splnění stavebně technických standardů kvality bydlení do jiného než obytného prostoru. Jako případ hodný zvláštního zřetele se vždy považuje ubytování v pobytových sociálních službách (např. azylový dům, domov pro seniory, chráněné bydlení).

Podmínkou nároku na doplatek na bydlení je získání nároku na příspěvek na živobytí.

Výše doplatku na bydlení je stanovena tak, aby po zaplacení odůvodněných nákladů na bydlení (tj. nájmu, služeb s bydlením spojených a nákladů za dodávky energií) zůstala osobě či rodině částka na živobytí.

Mimořádná okamžitá pomoc je poskytována osobám, které se ocitnou v situacích, které je nutno bezodkladně řešit. Zákon stanoví šest takových situací:

- nejsou plněny podmínky pro poskytnutí opakovaných dávek, ale v případě neposkytnutí pomoci osobě hrozí vážná újma na zdraví, v tomto případě lze dávku poskytnout v částce, která doplní příjem osoby do výše existenčního minima,
- postižení rodiny vážnou mimořádnou událostí (živelní nebo větrnou pohromou, ekologickou havárií, požárem apod.), v těchto případech lze dávku poskytnout až do výše 15-násobku částky životního minima jednotlivce,
- nedostatek prostředků k úhradě jednorázového výdaje spojeného např. se zaplacením poplatku za vystavení duplikátů osobních dokladů nebo v případě ztráty peněžních prostředků, v tomto případě lze dávku poskytnout až do výše tohoto jednorázového výdaje,
- nedostatek prostředků k nákupu nebo opravě předmětů dlouhodobé potřeby, v těchto případech lze dávku poskytnout až do výše těchto výdajů, maximálně však v průběhu kalendářního roku do výše 10-násobku částky životního minima jednotlivce,

- nedostatek prostředků k uhrazení odůvodněných nákladů vznikajících v souvislosti se vzděláním nebo se zájmovou činností nezaopatřených dětí a na zajištění nezbytných činností souvisejících se sociálně-právní ochranou dětí, v těchto případech lze dávku poskytnout až do výše těchto výdajů, maximálně však v průběhu kalendářního roku do výše 10-násobku částky životního minima jednotlivce,
- ohrožení sociálním vyloučením, jedná se např. o situace osob vracejících se z vězení, z dětského domova a z pěstounské péče po dosažení zletilosti nebo po ukončení léčby chorobných závislostí, v těchto případech lze dávku poskytnout až do výše 1 000 Kč a to i opakovaně, celkový součet však nesmí překročit čtyřnásobek částky životního minima jednotlivce.

SHRNUTÍ KAPITOLY

Systém pomoci v hmotné nouzi je legislativně upraven zákonem č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, v platném znění, ve znění pozdějších předpisů a dalšími právní předpisy, zejména zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, v platném znění, a vyhláška č. 389/2011 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi. Je formou pomoci osobám s nedostatečnými příjmy, která by měla tyto osoby motivovat k aktivní snaze zajistit si prostředky k uspokojení životních potřeb.

Základním stavebním prvkem celého systému dávek pomoci v hmotné nouzi bylo definování životního minima pro různé životní situace. Zákonem č. 463/1991 Sb., o životním minimu, proto byly stanoveny částky životního minima na krytí nákladů na zajištění osobních potřeb každého člena domácnosti a společných potřeb všech členů domácnosti.

V r. 2006 došlo ke změně konstrukce životního minima, podle zákona č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu. Tento zákon stanovil životní minimum jako minimální hranici peněžních příjmů osob k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb a existenční minimum jako minimální hranici příjmů osob, která se považuje za nezbytnou k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb na úrovni umožňující přežití.

KONTROLNÍ OTÁZKA

Co je to životní minimum, jak je koncipováno, spočítejte si aktuální výši životního minima Vaší domácnosti.

KORESPONDENČNÍ ÚKOL

Zpracujte krátkou seminární práci v rozsahu cca 10 tis. znaků na téma "Vzájemné vazby příspěvku na bydlení a doplatku na bydlení".

DALŠÍ ZDROJE

BERAN, V. *Náplň a konstrukce životního a existenčního minima 2021*. Praha: VÚPSV, 2022. bez ISBN. [online, cit. 230710]. Dostupné z: https://katalog.vupsv.cz/fulltext/vz_519.pdf

ODPOVĚDI

Životní minimum je minimální hranice peněžních příjmů osob k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb, existenční minimum je minimální hranice příjmů osob, která se považuje za nezbytnou k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb na úrovni umožňující přežití. Částky životního ani existenčního minima nezahrnují nezbytné náklady na bydlení.

Od 1. ledna 2023 činí částka životního minima jednotlivce činí 4 860 Kč měsíčně. Pokud je osoba posuzována společně s jinými osobami, jsou částky životního minima odstupňovány podle pořadí osob, částka životního minima osoby, která je posuzována jako první v pořadí, činí měsíčně 4 470 Kč, částka životního minima osoby, která je posuzována jako druhá nebo další v pořadí, je diferencována podle věku této osoby a činí:

- 4 040 Kč měsíčně u osoby od 15 let věku, která není nezaopatřeným dítětem,
- 3 490 Kč měsíčně u nezaopatřeného dítěte od 15 do 26 let věku,
- 3 050 Kč měsíčně u nezaopatřeného dítěte od 6 do 15 let věku,
- 2 480 Kč měsíčně u nezaopatřeného dítěte do 6 let věku.

Částka existenčního minima osoby činí měsíčně 3 130 Kč měsíčně.

10 DÁVKY PRO OSOBY SE ZDRAVOTNÍM POSTIŽENÍM

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

V této kapitole je věnována pozornost charakteristice systému dávek pro osoby se zdravotním postižením. Student se seznámí s dávkami, které jsou z tohoto systému vypláceny a s nejdůležitějšími informacemi, které se týkají podmínek jejich přiznání.

CÍLE KAPITOLY

Cílem kapitoly je seznámit studenty s jednotlivými dávkami, které jsou poskytovány osobám se zdravotním postižením.

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

dávky pro osoby se zdravotním postižením – příspěvek na mobilitu – příspěvek na zvláštní pomůcku

VÝKLADOVÁ ČÁST

Dávky pro zdravotně postižené občany určitou specifickou skupinu dávek, pro jejichž přiznání je klíčovou podmínkou nepříznivý zdravotní stav. Podmínky pro tuto skupinu dávek byly novelizovány přijetím zákona č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením. Do konce r. 2011 byly podmínky, za kterých se tyto dávky poskytovaly, upraveny vyhláškou MPSV č. 182/1991 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon o působnosti orgánů ČR v sociálním zabezpečení, v platném znění. Přijetím uvedeného zákona došlo k nahrazení dřívějšího širokého spektra dávek určených zdravotně handicapovaným občanům dvěma dávkami – příspěvkem na mobilitu a příspěvkem na zvláštní pomůcku.

Příspěvek na mobilitu je opakující se nároková dávka, která je určena osobě starší 1 roku,

- která má nárok na průkaz osoby se zdravotním postižením ZTP nebo ZTP/P podle pravidel od 1. 1. 2014,
- která se opakovaně v kalendářním měsíci za úhradu dopravuje nebo je dopravována,
- které nejsou poskytovány pobytové sociální služby podle zákona o sociálních službách v domově pro osoby se zdravotním postižením, v domově pro seniory, v domově se zvláštním režimem nebo ve zdravotnickém zařízení ústavní péče (těmto osobám může být příspěvek poskytován pouze ve zřetele hodných důvodů).

Výše dávky činí v současné době 550 Kč měsíčně, dávka se vyplácí zpětně, to znamená do konce kalendářního měsíce následujícího po kalendářním měsíci, za který dávka náleží. Na žádost příjemce může být příspěvek na mobilitu vyplácen jednou splátkou vždy za tři kalendářní měsíce, za které náležel.

Nárok na příspěvek na zvláštní pomůcku má osoba, která má těžkou vadu nosného nebo pohybového ústrojí, těžké sluchové nebo zrakové postižení. Nárok na tuto dávku má rovněž osoba, která zdravotní postižení interní povahy způsobující těžké omezení pohyblivosti nebo těžkou demenci s neschopností chůze a je odkázána na mechanický vozík nebo těžkou demenci provázenou těžkým syndromem geriatrické křehkosti a imobility.

Těžká vada nosného nebo pohybového ústrojí, těžké sluchové nebo zrakové postižení musí být charakteru dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu a zdravotní stav osoby nesmí vylučovat přiznání tohoto příspěvku. Za dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav se pro tyto účely považuje nepříznivý zdravotní stav, který podle poznatků lékařské vědy trvá nebo má trvat déle než 1 rok.

Nárok na příspěvek na zvláštní pomůcku poskytovaný na pořízení motorového vozidla nebo speciálního zadržního systému má osoba, která má těžkou vadu nosného nebo pohybového ústrojí, těžkou nebo hlubokou mentální retardaci charakteru dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu nebo autistickou poruchu s těžkým postižením s opakovanými závažnými projevy autoagrese nebo heteroagrese přetrvávajícími i přes zavedenou léčbu, a její zdravotní stav nevylučuje přiznání tohoto příspěvku.

Podmínkou pro poskytnutí příspěvku na zvláštní pomůcku dále je dosažení určité věkové hranice (3 roky pro poskytnutí příspěvku na nákup motorového vozidla nebo na úpravu bytu, 15 let pro poskytnutí příspěvku na pořízení vodícího psa, resp. 1 roku pro všechny ostatní pomůcky). Poskytnutí příspěvku na zvláštní pomůcku má umožnit zdravotně handicapovaným osobám sebeobsahu, popř. je tato osoba potřebuje k realizaci pracovního uplatnění, k přípravě na budoucí povolání, k získávání informací, vzdělávání anebo ke styku s okolím. Zvláštní pomůcka není zdravotnickým prostředkem, který je hrazen z veřejného zdravotního pojištění anebo je osobě zapůjčen příslušnou zdravotní pojišťovnou.

Pokud je pomůckou motorové vozidlo, je také podmínkou, že se osoba opakovaně v kalendářním měsíci dopravuje a že je schopna řídit motorové vozidlo nebo je schopna být vozidlem převážena.

Seznam druhů a typů zvláštních pomůcek, na které je dávka určena, je obsažen ve vyhlášce č. 388/2011 Sb. Příspěvek se poskytuje i na pomůcku, která ve vyhlášce uvedena není, a to za podmínky, že jí krajská pobočka ÚP považuje za srovnatelnou s některou z pomůcek, která ve vyhlášce uvedena je.

Na pořízení zvláštní pomůcky v ceně nižší než 10 000 Kč se příspěvek na zvláštní pomůcku poskytne jen osobě, která má příjem (spolu s příjmem s ní společně posuzovaných osob) nižší než osminásobek životního minima jednotlivce nebo životního minima společně posuzovaných osob. Výše příspěvku na zvláštní pomůcku se stanoví tak, že spoluúčast osoby činí vždy 1 000 Kč. Z důvodů hodných zvláštního zřetele, zejména žádali osoba opakovaně o příspěvek na různé zvláštní pomůcky v ceně do 10 000 Kč, lze tento příspěvek poskytnout, i když příjem osoby a příjem osob s ní společně posuzovaných přesahuje výše uvedený násobek životního minima.

Výše příspěvku na pořízení zvláštní pomůcky, jejíž cena je vyšší než 10 000 Kč, se stanoví tak, že spoluúčast osoby činí 10 % z předpokládané nebo již zaplacené ceny zvláštní pomůcky. Jestliže osoba nemá dostatek finančních prostředků ke spoluúčasti, krajská pobočka ÚP určí nižší míru spoluúčasti, minimálně však 1 000 Kč.

Maximální výše příspěvku na zvláštní pomůcku na pořízení motorového vozidla činí 200 000 Kč, přičemž se zvyšujícím se příjmem se výše dávky snižuje. Nejnižší výše dávky je 100 000 Kč.

tabulka č. 12:

Vývoj příjmů ze systému dávek sociální péče pro zdravotně postižené občany (mil. Kč)

	příjmy z dávek pro osoby se zdravotním postižením	podíl příjmů z dávek pro zdravotně postižené na HDP	z toho:		
			příspěvek na mobilitu	příspěvek na zvláštní pomůcku	ostatní *
122010	1811	0,05			1 811
2011	1898	0,05			1 898
2012	1 553	0,04	1 008	376	169
2013	1 909	0,05	1 116	788	5
2014	1 917	0,04	1 111	805	1
2015	1 929	0,04	1 146	783	0
2016	1 994	0,04	1 167	827	0
2017	1 956	0,04	1 202	754	0
2018	2 625	0,05	1 648	977	0
2019	2 654	0,05	1 721	933	0
2020	2 628	0,05	1 729	899	0
2021	2 561	0,04	1 674	887	0
2022	2 668	0,04	1764	904	0

* jedná se o dávky, které byly poskytovány podle dříve platné právní úpravy

pramen:

Základní ukazatele z oblasti práce a sociálního zabezpečení v ČR. [online, cit. 230710].
Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/zakladni-ukazatele-z-oblasti-prace-a-socialniho-zabezpeceni-v-cr>

Informace o vyplacených dávkách v resortu MPSV ČR v prosinci 2022. [online, cit. 230710]. Dostupné z:
<https://www.mpsv.cz/documents/20142/2867337/Informace+o+vyplacen%C3%BDch+d%C3%A1vk%C3%A1ch+v+prosinci+2022.pdf/7f66394e-5192-e6a2-b607-eb767af0df8d>

SHRNUTÍ KAPITOLY

Dávky pro osoby se zdravotním postižením jsou upraveny zákonem č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením, ve znění pozdějších předpisů a vyhláškou č. 388/2011 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o poskytování dávek

osobám se zdravotním postižením, ve znění pozdějších předpisů. Podle tohoto zákona je poskytován příspěvek na mobilitu a příspěvek na zvláštní pomůcku. A

KONTROLNÍ OTÁZKA

Charakterizujte podmínky, za nichž je poskytován příspěvek na zvláštní pomůcku pro nákup motorového vozidla.

KORESPONDENČNÍ ÚKOL

Zpracujte krátkou seminární práci v rozsahu cca 10 tis. znaků na téma "Dávky pro osoby se zdravotním postižením a jejich motivační aspekty".

DALŠÍ ZDROJE

ODPOVĚDI

Nárok na příspěvek na zvláštní pomůcku poskytovaný na pořízení motorového vozidla nebo speciálního zadržního systému má osoba, která má těžkou vadu nosného nebo pohybového ústrojí, těžkou nebo hlubokou mentální retardaci charakteru dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu nebo autistickou poruchu s těžkým postižením s opakovanými závažnými projevy autoagrese nebo heteroagrese přetrvávajícími i přes zavedenou léčbu, a její zdravotní stav nevylučuje přiznání tohoto příspěvku.

Pokud je pomůckou motorové vozidlo, je také podmínkou, že se osoba opakovaně v kalendářním měsíci dopravuje a že je schopna řídit motorové vozidlo nebo je schopna být vozidlem převážena.

11 PŘÍSPĚVEK NA PÉČI

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

V této kapitole je věnována pozornost charakteristice příspěvku na péči. Student se seznámí s významem této dávky při financování sociálních služeb a s nejdůležitějšími informacemi, které se týkají podmínek jeho přiznání.

CÍLE KAPITOLY

Cílem kapitoly je seznámit studenty s příspěvkem na péči – novou sociální dávkou, která byla koncipována v souvislosti s přijetím zákona o sociálních službách.

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

sociální služby – příspěvek na péči

VÝKLADOVÁ ČÁST

Příspěvek na péči je nová sociální dávka, která byla do našeho dávkového systému nepojistných sociálních dávek začleněna od roku 2007 poté, co vstoupil v platnost zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Jedná se o nový nástroj pro financování sociálních služeb, který je dlouhodobě uplatňován v řadě evropských zemí, např. v Německu již od roku 1995.

Nárok na příspěvek má osoba starší 1 roku, která z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu potřebuje pomoc jiné fyzické osoby při zvládnutí základních životních potřeb v rozsahu stanoveném stupněm závislosti podle zákona o sociálních službách. Stupeň závislosti se hodnotí podle počtu základních životních potřeb, které osoba není schopna z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu zvládat, a potřeby každodenní mimořádné péče jiné fyzické osoby u osob do 18 let věku a potřeby každodenní pomoci, dohledu nebo péče jiné fyzické osoby u osob starších 18 let věku.

Příspěvek na péči je v současné době podle platné právní úpravy poskytován ve čtyřech stupních závislosti osobám, které z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu potřebují pomoc jiné fyzické osoby při péči o sebe a při zajištění vlastní soběstačnosti. Při posuzování stupně závislosti se hodnotí schopnost zvládat tyto základní životní potřeby:

- mobilita,
- orientace,
- komunikace,
- stravování,
- oblékání a obouvání,
- tělesná hygiena,
- výkon fyziologické potřeby,
- péče o zdraví,
- osobní aktivity,
- péče o domácnost (nehodnotí se u osob do 18 let věku).

Při hodnocení schopnosti zvládat základní životní potřeby se hodnotí funkční dopad dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu na schopnost zvládat základní životní potřeby. Pro uznání závislosti v příslušné základní životní potřebě musí existovat příčinná souvislost mezi poruchou funkčních schopností z důvodu nepříznivého zdravotního stavu a pozbytím schopnosti zvládat základní životní potřebu v přijatelném standardu. Funkční schopnosti se hodnotí s využíváním zachovaných potenciálů a kompetencí fyzické osoby a využíváním běžně dostupných pomůcek, prostředků, předmětů denní potřeby nebo vybavení v domácnosti, veřejných prostor nebo s využitím zdravotnického prostředku.

Osoba do 18 let věku se považuje za závislou na pomoci jiné fyzické osoby:

- ve stupni I (lehká závislost), jestliže z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu není schopna zvládat tři základní životní potřeby,
- ve stupni II (středně těžká závislost), jestliže z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu není schopna zvládat čtyři nebo pět základních životních potřeb,
- ve stupni III (těžká závislost), jestliže z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu není schopna zvládat šest nebo sedm základních životních potřeb,
- ve stupni IV (úplná závislost), jestliže z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu není schopna zvládat osm nebo devět základních životních potřeb,

a vyžaduje každodenní mimořádnou péči jiné fyzické osoby.

Osoba, která je starší 18 let, se považuje za závislou na pomoci jiné fyzické osoby

- ve stupni I (lehká závislost), jestliže z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu není schopna zvládat tři nebo čtyři základní životní potřeby,
- ve stupni II (středně těžká závislost), jestliže z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu není schopna zvládat pět nebo šest základních životních potřeb,
- ve stupni III (těžká závislost), jestliže z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu není schopna zvládat sedm nebo osm základních životních potřeb,
- ve stupni IV (úplná závislost), jestliže z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu není schopna zvládat devět nebo deset základních životních potřeb,

a vyžaduje každodenní pomoc, dohled nebo péči jiné fyzické osoby.

Výše příspěvku na péči v současné době činí pro osoby do 18 let věku:

- 3 300 Kč, jde-li o stupeň I (lehká závislost),
- 6 600 Kč, jde-li o stupeň II (středně těžká závislost),
- 13 900 Kč, jde-li o stupeň III (těžká závislost),
- 19 200 Kč, jde-li o stupeň IV (úplná závislost)

Pro osoby starší 18 let činí výše příspěvku na péči:

- 880 Kč, jde-li o stupeň I (lehká závislost),
- 4 400 Kč, jde-li o stupeň II (středně těžká závislost),
- 12 800 Kč, jde-li o stupeň III (těžká závislost),
- 19 200 Kč, jde-li o stupeň IV (úplná závislost).

tabulka č. 13:

Vývoj výdajů na příspěvek na péči

	výdaje na příspěvek na péči	podíl výdajů na příspěvek na péči na HDP
2010	19 599	0,49
2011	18 084	0,45
2012	18 391	0,45
2013	19 545	0,47
2014	20 402	0,47
2015	21 167	0,46
2016	23 046	0,48
2017	25 120	0,49
2018	26 013	0,48
2019	29 768	0,51
2020	33 094	0,58
2021	32 726	0,54
2022	36 376	0,58

pramen:

Základní ukazatele z oblasti práce a sociálního zabezpečení v ČR. [online, cit. 230710].

Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/zakladni-ukazatele-z-oblasti-prace-a-socialniho-zabezpeceni-v-cr>

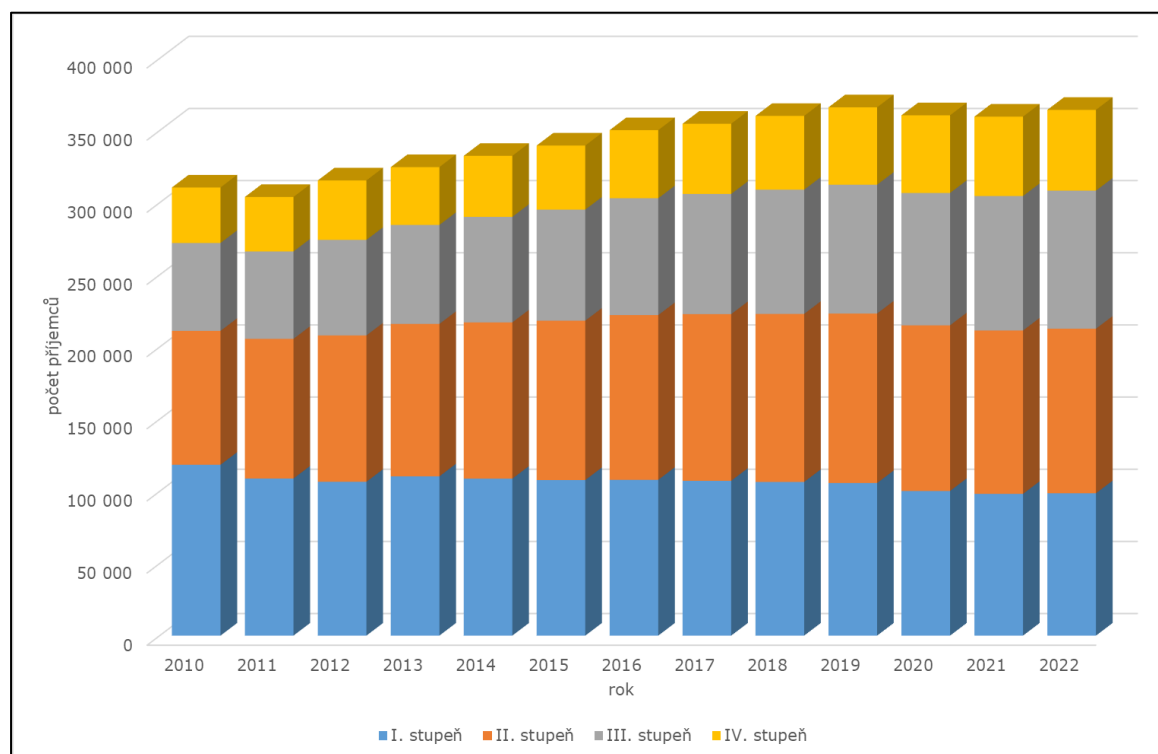
Informace o vyplacených dávkách v resortu MPSV ČR v prosinci 2022. [online, cit. 230710]. Dostupné z:

<https://www.mpsv.cz/documents/20142/2867337/Informace+o+vyplacen%C3%BDch+d%C3%A1vk%C3%A1ch+v+prosinci+2022.pdf/7f66394e-5192-e6a2-b607-eb767af0df8d>

Počet příjemců této dávky ve sledovaném období vzrostl o cca 17 %, po přechodném snížení v r. 2011 v důsledku přechodu na jiný způsob hodnocení míry závislosti počet příjemců této sociální dávky dlouhodobě rostl a mírně poklesl pouze v letech 2020 a 2021 v důsledku nemoci covid – 19. Tento pokles se projevil ale pouze v I. a II. stupni závislosti, ve III. a ve IV. stupni závislosti počet příjemců dále rostl.

graf č. 17:

Vývoj počtu příjemců příspěvku na péči v letech 2010 – 2022

pramen:

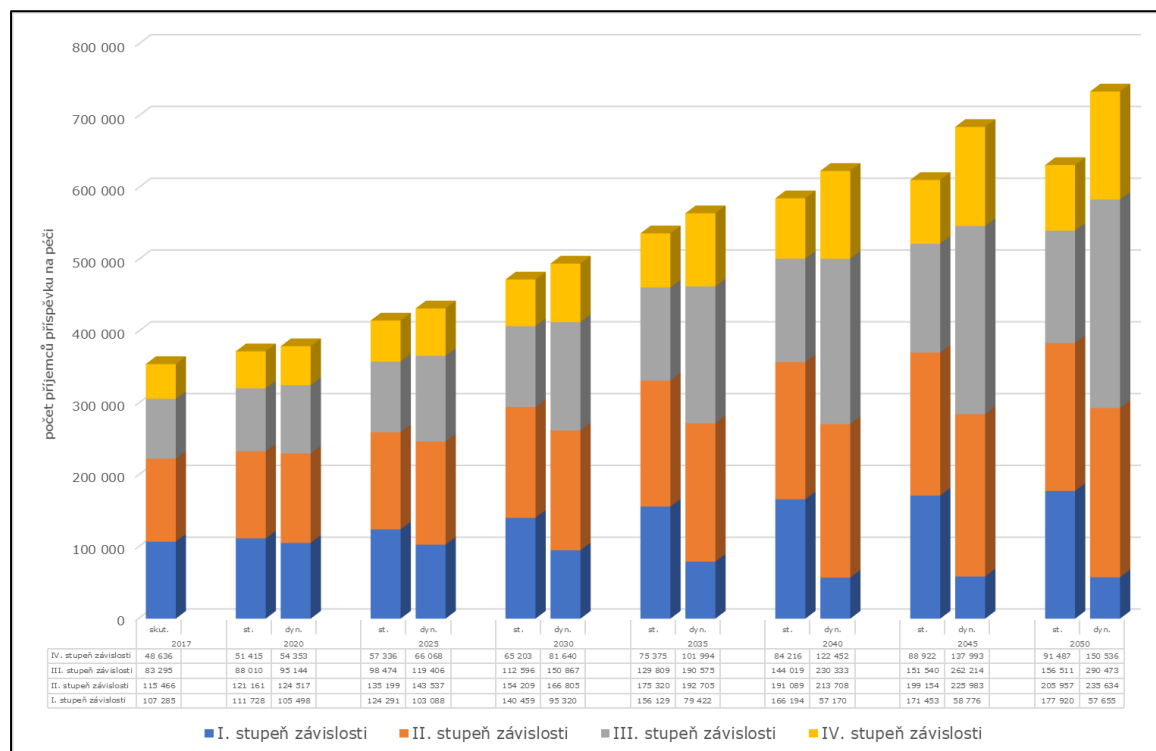
vlastní zpracování

Je zřejmé, že stávající vysoká diferenciací ve výši příspěvku na péči podle jednotlivých stupňů výrazně motivuje žadatele o tuto sociální dávku o její získání především ve III. a IV. stupni závislosti, což se projevilo i v období epidemie covid – 19. Je proto zřejmé, že by bylo žádoucí zásadně přehodnotit jak samotná hodnotící kritéria pro přiznání této sociální dávky, tak i rozsah její diferenciací např. podle německého nebo rakouského modelu.

Nárůst počtu osob v seniorském věku se promítne v nárůstu počtu příjemců příspěvku na péči. Jsou zpracovány dva scénáře vývoje počtu příjemců příspěvku na péči do roku 2050 – statický a dynamický. Na základě takto provedených propočtů lze očekávat, že do r. 2050 vzroste počet příjemců příspěvku na péči ze současných cca 355 tis. osob na 632–734 tis. osob.

graf č. 18:

Projekce vývoje počtu příjemců příspěvku na péči do r. 2050

pramen:

HORECKÝ, J. – PRŮŠA, L. *Současná struktura služeb dlouhodobé péče a prognóza potřeby sociálních služeb 2019 – 2050*. Tábor, APSS ČR, 2020. ISBN 978-80-907053-4-0

SHRNUTÍ KAPITOLY

Příspěvek na péči je nová sociální dávka, která byla do sociálního systému zavedena v souvislosti s přijetím zákona o sociálních službách. Dávka se poskytuje ve 4 úrovních v závislosti na splnění celkem 10 kritérií. ČR je v současné době jediným státem v Evropě, která tuto sociální dávku poskytuje pouze v peněžní vyjádření bez povinnosti splnění jakýchkoli dalších podmínek souvisejících s poskytováním sociálních služeb.

V souvislosti se stárnutím populace lze očekávat další nárůst počtu příjemců této sociální dávky, zpracována projekce budoucího počtu příjemců této sociální dávky signalizuje, že stávající systém sociálních služeb není připraven na očekávaný nárůst počtu osob, kteří budou vyžadovat poskytování sociálních služeb.

KONTROLNÍ OTÁZKA

V kolika stupních a podle jakých kritérií je přiznáván příspěvek na péči v ČR.

KORESPONDENČNÍ ÚKOL

Zpracujte krátkou seminární práci v rozsahu cca 10 tis. znaků na téma "Příspěvek na péči a jeho efektivita při poskytování sociálních služeb"

DALŠÍ ZDROJE

HORECKÝ, J. – PRŮŠA, L. *Současná struktura služeb dlouhodobé péče a prognóza potřeby sociálních služeb 2019 – 2050*. Tábor, APSS ČR, 2020. ISBN 978-80-907053-4-0

PRŮŠA, L. a kol. *Sociální služby v nové době*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, 2022. ISBN 978-80-7510-514-1

ODPOVĚDI

Nárok na příspěvek na péči má osoba starší 1 roku, která z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu potřebuje pomoc jiné fyzické osoby při zvládnání základních životních potřeb. Míra závislosti se hodnotí podle počtu základních životních potřeb, které osoba není schopna z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu zvládat, a potřeby každodenní mimořádné péče jiné fyzické osoby u osob do 18 let věku a potřeby každodenní pomoci, dohledu nebo péče jiné fyzické osoby u osob starších 18 let věku.

Příspěvek na péči je v současné době podle platné právní úpravy poskytován ve čtyřech stupních závislosti osobám, které z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu potřebují pomoc jiné fyzické osoby při péči o sebe a při zajištění vlastní soběstačnosti. Při posuzování stupně závislosti se hodnotí schopnost zvládat celkem 10 základních životních potřeb – mobilita, orientace, komunikace, stravování, oblékání a obouvání, tělesná hygiena, výkon fyziologické potřeby, péče o zdraví, osobní aktivity a péče o domácnost, která se nehodnotí se u osob do 18 let věku.

Při hodnocení schopnosti zvládat základní životní potřeby se hodnotí funkční dopad dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu na schopnost zvládat základní životní potřeby.

Osoba do 18 let věku se považuje za závislou na pomoci jiné fyzické osoby:

- ve stupni I (lehká závislost), jestliže z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu není schopna zvládat tři základní životní potřeby,
- ve stupni II (středně těžká závislost), jestliže z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu není schopna zvládat čtyři nebo pět základních životních potřeb,
- ve stupni III (těžká závislost), jestliže z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu není schopna zvládat šest nebo sedm základních životních potřeb,
- ve stupni IV (úplná závislost), jestliže z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu není schopna zvládat osm nebo devět základních životních potřeb,

a vyžaduje každodenní mimořádnou péči jiné fyzické osoby.

Osoba, která je starší 18 let, se považuje za závislou na pomoci jiné fyzické osoby

- ve stupni I (lehká závislost), jestliže z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu není schopna zvládat tři nebo čtyři základní životní potřeby,
- ve stupni II (středně těžká závislost), jestliže z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu není schopna zvládat pět nebo šest základních životních potřeb,
- ve stupni III (těžká závislost), jestliže z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu není schopna zvládat sedm nebo osm základních životních potřeb,
- ve stupni IV (úplná závislost), jestliže z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu není schopna zvládat devět nebo deset základních životních potřeb,

a vyžaduje každodenní pomoc, dohled nebo péči jiné fyzické osoby.

12 ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ A ÚŘAD PRÁCE ČR

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

V této kapitole je věnována pozornost charakteristice postavení ČSSZ a Úřadu práce ČR při poskytování jednotlivých sociálních dávek. Student se seznámí s hlavními úkoly, které tyto instituce realizují v rámci své činnosti.

CÍLE KAPITOLY

Cílem kapitoly je seznámit studenty s hlavními úkoly, které plní ČSSZ a Úřad práce ČR v rámci své činnosti při administraci sociálního systému.

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

ČSSZ – Úřad práce ČR

VÝKLADOVÁ ČÁST

ČSSZ je podřízena Ministerstvu práce a sociálních věcí. Byla zřízena s účinností od 1. září 1990 zákonem ČNR č. 210/1990 Sb., o změnách v působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení a o změně zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, kterým byl novelizován zákon ČNR č. 114/1988 Sb., o působnosti orgánů České socialistické republiky v sociálním zabezpečení.

ČSSZ je v souladu s ustanovením § 3 zákona č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích organizační složkou státu, není tedy samostatnou právnickou osobou. Tím však není dotčena její působnost podle zvláštních právních předpisů (zejména z oblasti sociálního zabezpečení) a její jednání v těchto případech je jednáním státu. ČSSZ fakticky vznikla sloučením Úřadu důchodového zabezpečení v Praze, České správy nemocenského pojištění a Správy nemocenského pojištění Svazu českých a moravských výrobních družstev.

ČSSZ jako orgán státní správy vykonává působnost v oblasti sociálního zabezpečení (důchodového pojištění a nemocenského pojištění) a lékařské posudkové služby. Kompetence ČSSZ jsou upraveny zákonem ČNR č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů. Podle ustanovení § 5 tohoto zákona plní ČSSZ tyto úkoly:

- rozhoduje o dávkách důchodového pojištění, pokud není v uvedeném zákoně stanoveno, že o nich rozhoduje jiný orgán sociálního zabezpečení, a zařizuje výplaty těchto dávek,
- rozhoduje o povinnosti občana vrátit dávku důchodového pojištění poskytnutou neprávem nebo v nesprávné výši, pokud je o této dávce oprávněna rozhodovat,
- rozhoduje o povinnosti organizace nahradit neprávem vyplácené částky na dávce důchodového pojištění, pokud je o této dávce oprávněna rozhodovat,
- rozhoduje o odvoláních ve věcech, v nichž v prvním stupni rozhodla okresní správa sociálního zabezpečení,
- rozhoduje o odstranění tvrdostí, které by se vyskytly při provádění sociálního zabezpečení, pokud jí bylo v jednotlivých případech svěřeno,
- vybírá pojistné na sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti podle zvláštního zákona,
- jedná před soudem v řízení o přezkoumání rozhodnutí ve věcech sociálního zabezpečení,
- plní úkoly při výplatě dávek sociálního zabezpečení do ciziny,
- řídí a kontroluje činnost okresních správ sociálního zabezpečení,
- dává souhlas ke změně pobytu práce neschopného občana při jeho odjezdu do ciziny,
- zajišťuje vydávání tiskopisů předepsaných podle zákona.

Kromě úkolů uložených v § 5 cit. zákona ČSSZ kontroluje plnění povinností subjektů sociálního zabezpečení, posuzuje zdravotní stav a pracovní schopnost občanů pro účely sociálního zabezpečení, vede evidenci práce neschopných občanů a v určených případech provádí nemocenské pojištění. Podle koordinačních nařízení EU je ČSSZ styčným orgánem vůči zahraničním institucím pro peněžitě dávky v nemoci a mateřství, důchody a peněžitě dávky v případě pracovních úrazů a nemocí z povolání.

Kromě zákonem stanovených úkolů vykonává ČSSZ další důležité činnosti, které zajišťují jeho efektivní provoz:

- odpovídá za účelné vynakládání rozpočtových prostředků na sociální zabezpečení,
- sestavuje návrhy plánu a rozpočtu pro zajištění provozu ČSSZ,
- odpovídá za vedení klasických a automatizovaných evidencí dat potřebných pro rozhodování ve věcech důchodového pojištění, nemocenského pojištění a lékařské posudkové služby,

- odpovídá za vytváření a rozvíjení automatizovaného informačního systému a provádí racionalizační opatření v oblasti sociálního zabezpečení,
- odpovídá za správu svěřeného majetku (budov, zařízení, výpočetní techniky atd.).

ČSSZ spolupracuje při zajišťování svých úkolů s ostatními orgány státní správy a organizacemi a dalšími subjekty, které se podílejí na provádění sociálního zabezpečení v ČR nebo vykonávají jiné činnosti s touto oblastí bezprostředně související. ČSSZ ve výše uvedených oblastech spolupracuje zejména s:

- orgány sociálního zabezpečení Ministerstva obrany, Ministerstva vnitra a Ministerstva spravedlnosti, ve věcech vzájemného předávání podkladových materiálů a výplat některých důchodů,
- Ministerstvem zdravotnictví (ve věcech lékařské posudkové služby), Všeobecnou zdravotní pojišťovnou (ve věcech lékařské posudkové služby, údaje o zániku nároku na některé druhy důchodů) a dalšími zdravotními pojišťovnami,
- Ministerstvem financí ve věcech rozpočtových prostředků, zřizování nových účtů,
- peněžními ústavy (výplata důchodů na účty), především s Českou národní bankou, která vede účty ústředí ČSSZ a (regionálním) pracovištěm ČSSZ,
- státním podnikem Česká pošta, který zajišťuje většinu hotovostních výplat důchodů,
- zdravotnickými zařízeními při posuzování zdravotního stavu a zajišťování výplat důchodů do těchto zařízení,
- zařízení sociálních služeb při zajišťování výplat důchodů do těchto zařízení,
- fyzickými a právníckými osobami při plnění úkolů v oblasti sociálního zabezpečení a lékařské posudkové služby.

V rámci legislativního procesu a přípravy koncepce sociálního zabezpečení spolupracuje ČSSZ se členy příslušných výborů Poslanecké sněmovny a Senátu Parlamentu ČR. Při mezirezortních připomínkových řízeních ČSSZ spolupracuje i s dalšími ústředními orgány státní správy ČR.

Úřad práce ČR vznikl jako základní článek služeb zaměstnanosti v ČR v roce 1990 přijetím zákonného opatření předsednictva ČNR č. 306/1990 Sb., o zřízení úřadů práce. Na úřady práce tehdy přešla působnost ve věcech pracovních sil, která do té doby příslušela okresním národním výborům. Tímto způsobem byl institucionálně zabezpečen trh práce do doby, než vstoupil 1. 2. 1992 v účinnost zákon o zaměstnanosti. Ještě v roce 1990 fungovaly v rámci ČR celkem 76 úřadů práce ve všech okresech a v hlavním městě Praze. V roce 2003 v souvislosti s ustanovením krajských orgánů územní samosprávy bylo 14 úřadů práce pověřeno výkonem činnosti krajských koordinátorů pro realizaci státní politiky zaměstnanosti v územním obvodu kraje. V roce 2004 pak převzaly úřady práce agendu systému státní sociální podpory od obcí s rozšířenou působností.

V roce 2011 úřady práce změnily zásadně svou organizační strukturu a uspořádání. Změny vycházejí ze zákona č. 73/2011 Sb., o Úřadu práce České republiky. Vznikl centralizovaný Úřad práce ČR (ÚP ČR) v čele s generálním ředitelem. Pod jeho hlavičkou funguje 14 krajských poboček v jednotlivých krajích, pod které spadají kontaktní pracoviště. Krajské pobočky z hlediska věcného zajišťují především nástroje aktivní politiky zaměstnanosti, kontaktní pracoviště pak agendy zprostředkování práce a nepojistné sociální dávky.

Úřad práce ČR je správním úřadem s celostátní působností, je řízen ministerstvem práce a sociálních věcí, plní úkoly v těchto oblastech:

- zaměstnanosti,
- ochrany zaměstnanců při platební neschopnosti zaměstnavatele,
- státní sociální podpory,
- dávek pro osoby se zdravotním postižením,
- příspěvku na péči,
- pomoci v hmotné nouzi,
- dávek péčovské péče a zaopatřovacích příspěvků,
- náhradního výživného pro nezaopatřené dítě,

v rozsahu a za podmínek stanovených zákonem o zaměstnanosti, zákonem o ochraně zaměstnanců při platební neschopnosti zaměstnavatele a o změně některých zákonů, zákonem o sociálně-právní ochraně dětí, zákonem o státní sociální podpoře, zákonem o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů, zákonem o sociálních službách, zákonem o náhradním výživném a zákonem o pomoci v hmotné nouzi.

Zákon o Úřadu práce přesně specifikuje úkoly, které v těchto oblastech plní generální ředitelství, krajské pobočky i kontaktní pracoviště. Např. v oblasti politiky zaměstnanosti plní jednotlivá kontaktní pracoviště ÚP ČR zejména tyto úkoly:

- sleduje databázi a podává informace o volných pracovních místech a aktualizuje je, a zároveň aktivně vyhledává informace o volných pracovních místech,
- vede evidenci uchazečů o zaměstnání a zájemců o zaměstnání,
- rozhoduje o nezařazení do evidence uchazečů o zaměstnání a o vyřazení z této evidence,
- vydává a ověřuje správné rozhodnutí v oblasti zprostředkování zaměstnání,
- vyhledává uchazečům o zaměstnání včetně zdravotně postižených vhodné pracovní uplatnění; v této souvislosti spolupracuje s oddělením zaměstnanosti krajské pobočky,
- projednává s uchazeči včetně zdravotně postižených možnosti pracovního uplatnění na společensky účelných pracovních místech, při veřejně prospěšných pracích a

jedná s nimi o možnostech rekvalifikace a provádí v těchto oblastech průzkum zájmu uchazečů,

- podílí se na realizaci opatření a nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti, provádí výběr uchazečů v rámci realizace jednotlivých nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti,
- ve spolupráci s krajskou pobočkou se podílí na sociálně právním a profesním poradenství v oblasti zaměstnanosti,
- vypracovává a sjednává individuální akční plány,
- rozhoduje ve správním řízení zejména o přiznání podpory v nezaměstnanosti, při rekvalifikaci, o její výši,
- rozhoduje ve správním řízení o přiznání kompenzace odstupného dle §44b zákona o zaměstnanosti,
- zpracovává řádné a mimořádné výplaty podpor v nezaměstnanosti a podpory při rekvalifikaci,
- vydává uchazečům o zaměstnání včetně zdravotně postižených a určeným orgánům potvrzení, vymezená platnou právní úpravou, o vedení v evidenci a příp. poskytování podpory v nezaměstnanosti.

SHRNUTÍ KAPITOLY

ČSSZ a Úřad práce ČR je správními úřady s celostátní působností, které jsou řízeny ministerstvem práce a sociálních věcí. Obě instituce byly zřízeny zákony, které velmi přesně specifikují jejich úkoly v oblasti administrace jednotlivých sociálních dávek a v souvisejících oblastech.

KONTROLNÍ OTÁZKA

Ve kterých oblastech vidíte největší rozdíly v kompetencích mezi ČSSZ a Úřadem práce ČR. domníváte se, že by bylo možno obě tyto státní organizace sloučit?

KORESPONDENČNÍ ÚKOL

Zpracujte krátkou seminární práci v rozsahu cca 10 tis. znaků na téma "Postavení ČSSZ a ÚP ČR při administraci sociálního systému".

DALŠÍ ZDROJE

ODPOVĚDI

LITERATURA

MERTL, J. a kol. *Sociální politika*. Praha: Wolters Kluwer, 2023. ISBN 978-80-7676-675-4

KOLDINSKÁ, K. a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. Praha: C. H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-902-0

PRŮŠA, L. *Vývoj sociálních příjmů obyvatelstva v letech 2010 – 2022*. Demografie č. 3/2023. ISSN 0011-8265

SHRNUTÍ STUDIJNÍ OPORY

Vážené kolegyně, vážení kolegové,

právě jste se dostali na závěr tohoto textu. Jeho hlavním cílem bylo předložit Vám souhrn aktuálních informací o organizaci, financování a řízení jednotlivých sociálních systémů a hlavních podmínkách nároku na nejdůležitější sociální dávky. Je zřejmé, že nebylo možno postihnout všechny problémy, které jednotlivé sociální systémy v naší zemi v současné době provázejí. Proto pro ty z Vás, kteří mají zájem seznámit se hlouběji s těmito problémy, doporučuji věnovat pozornost další odborné literatuře, kterou v jednotlivých kapitolách uvádím.

Vzhledem k tomu, že celá sociální oblast se dynamicky vyvíjí, je v předloženém textu zachycena charakteristika těchto dávek k 30. červnu 2023. Věřím, že na jednotlivých přednáškách i ve sdělovacích prostředcích jste získali aktuální informace o realizovaných popř. i o schválených úpravách systému.

Jsem připraven reagovat na Vaše podněty, které by vedly v dalších letech ke zkvalitnění tohoto učebního textu.

Ladislav Průša

PŘEHLED DOSTUPNÝCH IKON

	Čas potřebný ke studiu		Cíle kapitoly
	Klíčová slova		Nezapomeňte na odpočinek
	Průvodce studiem		Průvodce textem
	Rychlý náhled		Shrnutí
	Tutoriály		Definice
	K zapamatování		Případová studie
	Řešená úloha		Věta
	Kontrolní otázka		Korespondenční úkol
	Odpovědi		Otázky
	Samostatný úkol		Další zdroje
	Pro zájemce		Úkol k zamyšlení

Název: **Ekonomika a správa sociálního zabezpečení**

Autor: **doc. Ing. Ladislav Průša, CSc.**

Vydavatel: Slezská univerzita v Opavě
Fakulta veřejných politik v Opavě

Určeno: studentům SU FVP Opava

Počet stran: 119

Tato publikace neprošla jazykovou úpravou.